

5. BAŞVURU İLE MÜCADELE SEMPOZYUMU

YAYINA HAZIRLAYAN

Av. Ahmet AKCAN

TÜRKİYE HUKUK
P L A T F O R M U

5. DARBELER İLE MÜCADELE SEMPOZYUMU

Yayına Hazırlayan

Av. Ahmet Akcan

Editör

Dr. Rasim Koç

Tasarım

Utku Aydın

Yayın

ISBN

978-605-70397-4-3

BASKI

Pelikan Matbaa
Sertifika No: 40619

Tarih

Ekim 2021 / İstanbul

5. FİRİNCİ İLE MÜCADELE SEMPOZYUMU

Genel Koordinatör

Av. Ahmet Akcan

Danışma Kurulu

Prof. Dr. Emine Gürsoy Naskali

Prof. Dr. Ahmet Gökçen

Prof. Dr. Köksal Büyük

Av. Yasin Şamlı

Dr. Rasim Koç

Dr. Murat Yılmaz

Dr. Abdullah İslamoğlu

Proje Koordinasyon

Mehmet Şafi Özalp

Mahmut Öncel

İpek Başyurt

Sona Tomaç

Ayşe Kargın

Aysun Cihangir

Emine Güldür

Organizasyon

LALE ORGANİZASYON

İÇİNDEKİLER

- 9 **GİRİŞ**
- 10 **Av. Ahmet Akcan - Türkiye Hukuk Platformu Genel Sekreteri**
- 15 **AÇILIŞ KONUŞMALARİ**
- 16 **Prof. Dr. Mahmut Ak - İstanbul Üniversitesi Rektörü**
20 **Av. Yasin Şamlı - İstanbul 2 Nolu Barosu Başkanı**
28 **Abdulhamit Gül - T.C. Adalet Bakanı**
- 35 **1.OTURUM**
DARBELERİN ETKİLERİ VE BENZER NOKTALARI
- 36 **YASSIADA YARGILAMALARININ CEZA HUKUKU AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ VE**
ÜNİVERSİTELERİN ROLÜ
Prof. Dr. Ahmet Gökçen - Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi
- 76 **DARBELERİN BENZER NOKTALARI; ÖZELLİKLE 27 MAYIS VE 15 TEMMUZ**
Dr. Rasim Koç - Araştırmacı Yazar
- 94 **DARBE DİLİ VE GÖRSEL HAFİZA**
Yasin Tütüncü - Müze Tasarımcısı
- 102 **DEMOKRASİ, CELAL BAYAR VE YASSIADA**
Prof. Dr. Akile Reşide Gürsoy - Beykent Üniversitesi Sosyoloji Bölümü Öğretim Üyesi
- 113 **2.OTURUM**
15 TEMMUZ YARGILAMALARI
- 114 **15 TEMMUZ ANKARA YARGILAMALARI**
Sami Kabadayı - Avukat
- 122 **15 TEMMUZ İSTANBUL YARGILAMALARI**
Av. Mehmet Alagöz - 15 Temmuz Darbe Davaları Platformu Başkanı

İÇİNDEKİLER

- 137 3. OTURUM
TANIKLIKLAR
- 138 12 EYLÜL
Niyazi Paksoy - Avukat
- 144 28 ŞUBAT
Hüsnü Tuna - Avukat
- 166 SEMPOZYUM FOTOĞRAFLARI

GİRİŞ

Av. Ahmet Akcan

Türkiye Hukuk Platformu Genel Sekreteri

Darbelerle mücadele için yaptığımız sempozyumların beşincisi olan *Darbe ile Mücadele Sempozyumu; Türkiye Hukuk Platformu, İstanbul 2 Nolu Barosu, Hukukçu Akademisyenler Derneği* ortaklığı, *T.C. İçişleri Bakanlığı* destekleri ve *İstanbul Üniversitesi* ev sahipliğinde 14 Temmuz 2021 tarihinde gerçekleştirildi.

Darbe ile Mücadele 5. Sempozyumunda da alanında uzman akademisyenlerimiz tarafından 27 Mayıs 1960, 12 Eylül 1980, 28 Şubat 1997 ve 15 Temmuz 2016 darbe ve girişimleri ayrı ayrı ele alınmıştır. Bunlara ek olarak; “Yassıada Yargılamalarının Ceza Hukuku Açısından Değerlendirilmesi ve Üniversitelerin Rolü”, “Darbelerin Benzer Noktaları; Özellikle 27 Mayıs ve 15 Temmuz”, “Darbe Dili ve Görsel Hafıza”, “15 Temmuz Ankara Yargılamaları” ve son olarak “15 Temmuz İstanbul Yargılamaları” gibi konuyu birçok açıdan ele alan tebliğler sunulmuştur.

Farklı siyasi konjonktürlere rağmen varlık gösteren darbeci kültürün karşısında durabilen yegâne güç, millet iradesi olmuştur. *Türkiye Hukuk Platformu* da çalışmalarını, darbe ve girişimlerine karşı milletimizin reflekslerini diri tutmak, gelecek nesilleri millî irade bilincinden yoksun bırakmamak için sürdürmektedir.

Türkiye'nin son yıllarda iç ve dış kaynaklı, birbirinden bağımsız çok sayıda kötü niyetli hamleye karşı verdiği mücadelenin, uzman görüşleri perspektifinde ve demokratik hukuk devleti unsurları kapsamında değerlendirilerek yayılmasını sağlıyoruz. Darbe yargılamalarına ve terörizme karşı süren mücadeleye dair ulusal düzeyde bir hafızanın oluşmasının yanı sıra uluslararası kamuoyunun da bilgiye erişmesini önemsiyoruz.

Millî iradenin sarsılmaz yapısı, bir milletin varlığını sürdürebilmesinin ön koşullarından biridir. Bu çerçevede elinizdeki eser; ülkemizde yapılan darbe ve girişimlerinin bir envanterini çıkarmak, millî irade bilincinin canlılığını sürdürmek, ülke siyasetinin istikrarına yönelik asimetrik saldırıların farkında olarak bilgi üretmek, Türkiye'nin demokratik hukuk devleti ilkesi ve sahip olduğu değerlerin gücünü kullanarak mücadele etmesine destek olmak hedefiyle ortaya çıkmıştır. Mevcut durum, farklı dinamikleriyle birlikte ele alınarak hem konu hakkında literatüre katkı sağlamak hem de bilgiye erişimi açık hâle getirmek üzere okuyucuların takdirine sunulmuştur.

Açılış konuşmalarıyla sempozyuma katkıda bulunan *T.C. Adalet Bakanı Sayın Abdulhamit Gül'e, İstanbul 2 Nolu Barosu Başkanı Av. Yasin Şamlı'ya*, sempozyuma ev sahipliklerinden dolayı *İstanbul Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Mahmut Ak'a* teşekkür ederim.

5. DARBE İLE MÜCADELE SEMPOZYUMU TEBLİĞLER KİTABI

27 Mayıs 1960 darbesi başta olmak üzere darbeye ilgili çalışmalara destek sağlayan T.C. İçişleri Bakanı Sayın Süleyman Soylu'ya, birçok projede olduğu gibi bu projede de desteklerini esirgemeyen Türkiye Büyük Millet Meclisi Denizli Milletvekili Av. Cahit Özkan'a şükranlarımı sunarım.

Yaptığımız tüm bu çalışmaların, darbelerle ilgili gerçeklerin yalnızca fail ve mağdurlar nezdinde kalmayıp toplumun tamamına ulaşarak millî iradenin güçlenmesine katkı sağlamasını temenni ederim.

AÇILIŞ KONUŞMALARI

Prof. Dr. Mahmut Ak

İstanbul Üniversitesi Rektörü

İstanbul 2 Nolu Barosu tarafından, Türkiye Hukuk Platformu destekleri ve İstanbul Üniversitemizin ev sahipliğinde düzenlenen “5. Darbe ile Mücadele Sempozyumuna” hoş geldiniz. *15 Temmuz darbe girişiminin* beşinci yıl dönümünde sizi İstanbul Üniversitesinde ağırlamaktan onur duymaktayım.

15 Temmuz darbe girişimi, bir yandan ülkemizdeki karanlık ellerin hâlâ hareket alanının olduğu gerçeğiyle bizi yüzleştirirken diğer yandan, darbeye geçit vermeyen aziz milletimizin onurlu ve kararlı duruşunu gözler önüne serdi. Devlet içine sızmış kökü dışarıdaki karanlık bir örgütün devleti ele geçirme ve milleti bölme planı, millet duvarına çarpmıştır. Millettin bu şanlı direnişi bir *Çanakkale Zaferi*, bir *Kurtuluş Savaşı* ruhundadır. Bu vesileyle, bu şanlı direnişte hayatını kaybeden 251 şehidimizi rahmetle, gazilerimizi şükranla anıyorum.

21. yüzyıl özgürlük ve demokrasi çağıdır. Orta Çağ’a ait darbe ve darbeci anlayışlara, zihniyetlere günümüzde yer yoktur. Bunu da Türk milleti olarak bütün dünyaya, 15 Temmuz’da bedelini acı ve trajedilerle ödeyerek gösterdik. Şimdi bize düşen bir başka görev, geçmişimizle yüzleşerek kurumlarımız üzerine sinen darbe kültürü ve anlayışını ortadan kaldırmaktır. Ülkemizin bu karanlık geçmişe tekrar dönmemesi için tüm kurumlarımızla uyanık olmalı, üzerimize düşen görevleri yerine getirmeliyiz.

Güzide eğitim kurumlarımızın başında gelen ve şu an çatısı altında bulunduğumuz İstanbul Üniversitesi; Türkiye’imizin eğitim, bilim, araştırma alanlarında en iyi yerlere gelmesi için gece gündüz çalışmakta, çok önemli başarılarla imza atmaktadır.

Üniversitemizin uluslararası bilimsel endekslerde her yıl üst sıralara tırmanması, kıymetli öğretim üyelerimizin yaptıkları araştırmalarda uluslararası ödüller alması, projelerinin önemli başarılar elde etmesi hepimizi gururlandırıyor, mutlu ediyor.

İstanbul Üniversitesi, bilim diplomasisinde ülkemizin yüz akı bir eğitim kurumudur. Ülkemizin uluslararası arenada itibarını artırmak, marka değerini yükseltmek, saygınlığına katkıda bulunmak bizler için kıvanç vesilesidir. Bu başarıda emeği geçen tüm İstanbul Üniversitesi ailesini tebrik ediyor, şükranlarımı sunuyorum.

Demokrasinin, hukukun, özgürlüğün ve refahın anahtarının; çalışmak ve üretmek olduğuna inanıyorum. Ülkemiz bu yolda hızla ilerliyor. Türkiye ekonomik, sosyal, kültürel alanlarda büyüyüp güçlendikçe, millî irademizi gasp etmek isteyen hainler bundan sonra kendilerinde bu cesareti bulamayacaktır. Büyük ve güçlü Türkiye, sadece kendi halkı için değil; aynı zamanda Türk ve İslam dünyası için de çok önemli bir güvencedir, sığınılacak limandır.

İstanbul Üniversitesi olarak, büyük ve güçlü Türkiye hedefi için tüm potansiyelimizi harekete geçirerek çalışıyor; ülkemizin 21. yüzyılda yazdığı yeni başarı hikâyesinde rol almanın, önemli katkılar sunmanın gururunu yaşıyoruz.

Gelecek nesillere onurlu bir duruş bırakmak temel görevimizdir. Gelecekte, tüm davranışlarımızla, geçmiştekinin aksine utarılan değil, gurur duyulan bir duruşun sahibi olmalıyız. Bu duruş demokrasinin, millet iradesinin yanında olan duruştur.

15 Temmuz'un yıl dönümünde bu önemli sempozyumu anlam yüklü bir mekânda düzenlemenin haklı gururuyla; Adalet Bakanımız Sayın *Abdulhamit Gül* ve İstanbul 2 Nolu Barosu Başkanı Av. *Yasin Şamlı* başta olmak üzere sunacakları tebliğlerle sempozyuma katkıda bulunacak katılımcılara ve siz değerli konuklarımıza teşekkür eder, saygılarımı sunarım.

Allah, milletimize 15 Temmuz'u bir daha yaşatmasın.

Av. Yasin Şamlı

İstanbul 2 Nolu Barosu Başkanı

Sizleri selamların en güzeliyle selamlıyorum. Allah'ın selamı üzerinize olsun. Programımıza hoş geldiniz, şeref verdiniz.

Baromuzun bu programına çok anlam yüklüyoruz. Çünkü biliyoruz ki ülkemizdeki 28 Şubat *postmodern darbesi* gibi darbeler, hemen hemen yargıya; keza 1960 *darbesi* de yargıya tamamlattırılmıştır. Eğer yargı, adalet noktasında mukavim dursaydı bu iki darbe de tamamlanamazdı.

Bilinmesini istiyoruz ki milletin değerlerini uhdesinde taşıyan, milletin iradesinin yanında darbelerin karşısında duran bir baromuz var. Üyelerimiz hem 28 Şubat *postmodern darbesi* sanıklarının yargılandığı davada hem de 15 Temmuz *darbe teşebbüsü* sanıklarının yargılandığı davalarda bu tavrını güçlü şekilde göstermiştir.

Darbelerin Genel Karakteristiği

Biz biliyoruz ki darbeler, esas itibarıyla milletin iradesine vurulan zincirdir. Darbeyle, bir taraftan milletin hür iradesiyle seçtiği temsilciler, iktidardan uzaklaştırılıp idam sehvasına veya cezaevine gönderilirken bir yandan da milletin kanaat önderleri çeşitli cezalarla sindirilip susturulmaktadır.

15 Temmuz Darbecilerinin Kararlılığı

Son darbe girişimi olan 15 Temmuz *darbe teşebbüsünün* yıl dönümü münasebetiyle bir aradayız.

15 Temmuz *darbe teşebbüsünde* maşa olarak kullanılan sanıklar ve bu sanıkları azmettirenler, planlayanlar darbeyi gerçekleştirmek için çok kararlıydı. Darbenin daha ilk saatlerinde kan dökmekten çekinmediler.

İstanbul'da önemli davalardan birinde müdahil vekili olarak önemli bir kurumumuzdan bilgi talep ettim. Verilen cevap çok ilgi çekiciydi. Bu cevapta belirtilen bazı sayıları sizinle paylaşmak isterim.

Darbe teşebbüsüne:

* 66 tank katıldı.

- 15 Temmuz Şehitler Köprüsünde tank topuyla ateş edilmiş, insanların vücutları parçalanmıştır.

Bir şehidimizin eşinin beyanına göre parçaları, asfalttan kurban eti toplar gibi toplandı.

- Tanklar, O3 otopanında sol şeritte araçları ezmişti.

* 154 zırhlı araç

* 17 nakliye uçağı

* 34 muharip uçak (Savaş uçağı): Ankara Emniyet Müdürlüğü Özel Harekât Merkezi, darbeciler tarafından savaş uçaklarıyla bombalandı. Bu hain ve acımasız saldırıda

- 47 Özel Harekât polisi şehit düştü.

- Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) bombalandı.

- Cumhurbaşkanlığı Külliyesi bombalandı.

Dikkat ederseniz savaş uçakları, milletin temsilcilerini ve milletin muhafızlarını bombalayarak işe başladı.

Hukukçular, Hukuk Kurumları ve Darbeler

Gerçekten hukuk kurumları ve yargı mercileri darbeciler karşısında adalet noktasında mukavim durabilse, darbelerin ve darbecilerin başarılı olması mümkün değildir.

Birkaç çarpıcı örnek vermek isterim. Savunma makamının temsilcisi avukatların meslek teşekkülü olan o günkü ismiyle İstanbul Barosu, bugünkü ismiyle İstanbul 1 Nolu Barosu, 1960 darbesi karşısında nasıl bir tavır takındı? Bu meslek teşekkülünün internet sitesindeki tarihten bir cümle okumama müsaade edin:

“İstanbul Barosu Yönetim Kurulunun, 1960 devriminden sonra devrik iktidar mensuplarının yargılanmalarında, hiçbir baro üyesinin görev almaması yolunda aldığı karar, sanığın savunma hakkına aykırı görüldüğü için uzun yıllar tartışılmıştır.”

Değerli meslektaşlarım, cümledeki vahamete dikkat ediyor musunuz?

Birincisi: Baro, milletin seçtiğı başbakanı ve bakanları baro mensuplarının savunmaması için karar alıyor.

İkincisi: Yıl 2021; 1960 kanlı darbesi hâlen devrim olarak vasfediliyor.

Hukuka aykırılık nasıl vasıflandırılırsa vasıflandırılısın asla meşru olamaz. Hatta hukuka ve adalete aykırı olan anayasa hükmü, mahkeme de olsa meşruiyetini kaybeder. Adaletin böyle bir tılsımı vardır. Nitekim 1960 yılında darbeciler tarafından atanan kişilerin oluşturduğu sözde mahkemenin adına “Yüksek Adalet Divanı” dense de kamu vicdanında hiçbir meşruiyeti yoktur.

O günkü yargımızın, bir başka darbe karşısındaki durumuna bakalım:

28 Şubat Postmodern Darbesi ve Yargı

28 Şubat postmodern darbesinin büyük oranda yargı üzerinden gerçekleştirilen bir darbe olduğunu söyleyebiliriz. En azından bu darbenin (başarılı darbe) yargı erki kullanılarak tamamlandığını kesin olarak ifade edebiliriz.

Anayasa Mahkemesinin iktidar partisini kapatması

Bütün vakıf ve dernekler hakkında kapatma davalarının açılarak birçoğunun kapatılması

Yasakların yargı kararlarıyla uygulanması

Özel hayata yargı eliyle müdahale edilmesi

Düşünce açıklamalarının yargı eliyle cezalandırılması

Bunlar, tamamlanmış darbenin önemli özelliklerinden biridir. Bunun içindir ki *28 Şubat postmodern darbe teşebbüsünden* kalma alışkanlıkla;

MİT müsteşarının tutuklanması teşebbüsü

17-25 Aralık teşebbüsü

MİT turları baskını, yargı eliyle darbe yapma teşebbüsü olarak tezahür etti.

Bunlar başarısız olunca *15 Temmuz hain darbe teşebbüsünde* bulundular.

15 Temmuz Darbe Teşebbüsünde Yargı

Hukuk kurumları, *15 Temmuz darbe teşebbüsüne* kadar darbeler karşısında çok kötü bir sınav vermiştir.

15 Temmuz darbe teşebbüsünde yargı, gerçekten örnek bir tavır göstererek darbenin ilk saatlerinde darbeciler hakkında yakalama kararı çıkarmıştır. Bu, Türkiye’de bir ilktir. Bu vesileyle o tarihteki Adalet Bakanımız Sayın *Bekir Bozdağ*’a, darbeciler hakkında yakalama kararı çıkaran

İstanbul Başsavcımız Sayın İrfan Fidan'a, Ankara Başsavcımız Sayın *Harun Kodalak*'a ve yakalama kararı çıkaran başsavcılarımıza, savcılarımıza, hâkimlerimize çok teşekkür ederim.

Bu davaların sanıklarının yargılamasında adalet noktasında sapasağlam duran Adalet Bakanımız Sayın *Abdulhamit Gül*'e de teşekkür ederim.

Görev yaptığım darbe davalarında sanıklara yeterince/istedikleri kadar savunma hakkı verildiğine şahit oldum. Bazı davalarda sanıklar savunmalarını Powerpoint sunumu eşliğinde yaptı. Bunun için gerekli bütün teknik imkânlar hem kalmakta oldukları cezaevlerinde hem duruşma salonlarında kendilerine sağlandı. Sabah başlayıp akşam biten, yani tam bir gün süren sanık savunmalarına şahit oldum. Bazı dosyalarda bir tek sanığın 20 günü aşkın süreyle savunma yaptığı duruşma tutanaklarıyla sabittir.

Milletimiz göğsünü siper edip, iradesine ve hukukuna sahip çıkarak *15 Temmuz hain darbe teşebbüsü* ve işgal girişimini başarısız kılmıştır. Bu direnişte 251 şehit, 2.193 gazi veren milletimiz, bu tavrıyla bundan sonra darbelere ve darbe mahkemelerine müsaade etmeyeceğini bütün dünyaya göstermiştir. Arzu edenler olsa da milletimiz, artık darbelere ve darbecilerin "mahkeme" adıyla kurup başbakan, bakanlar hakkında idam kararı verdiği hukuka aykırı oluşumlara müsaade etmeyecektir. Ancak üzülerken ifade etmek gerekir ki bazı çevreler, milletimizin bu tarihi direnişini itibarsızlaştırmak için akla hayale gelmeyecek yöntemler denemektedir. Kamu vicdanı ve basireti bu girişimlerin farkındadır.

Hukukçular ve baro olarak görevimiz de milletimizin, şehitlerimizin, şehit yakınlarımızın, gazilerimizin hukukunu sonuna kadar savunmaktır. Bu, şehitlerimize ve milletimize karşı borcumuzdur.

15 Temmuz Şanlı Direnişini İtibarsızlaştırma Çabaları

15 Temmuz kanlı darbe teşebbüsünden hemen sonra birçok ülkede, Fetullahçı Terör Örgütünün (FETÖ) bir sivil toplum kuruluşu olduğu, silahlı örgüt olmadığı, darbeyi onların yapmadığı, bu darbenin kontrollü bir darbe olduğu, asıl darbenin 20 Temmuz'da yapıldığı söylemleri darbecilere ciddi bir nefes aldırılmış ve onları umutlandırmıştır.

Günümüzde yapılan en önemli yanıltmalardan biri de “sivil darbe” yanıltmasıdır. Sihirbazlık sanatının bir ürünü olan bu “sivil darbe” kavramı, hakikati ters yüz ederek var olanı yok, yok olanı da var gibi göstermektedir.

Bildiğiniz üzere sihirbazlar göz yanıltmasıyla bize, var olan bir objeyi yokmuş ya da olmayan bir objeyi varmış gibi gösterir. “Sivil darbe” veya “Asıl darbe 20 Temmuz’da yapıldı.” Benzeri söylemler, tam bir sihirbazlıktır. Çünkü var olan kanlı bir darbeyi yok gibi, yok olan sözde 20 Temmuz darbesini de var gibi göstermektedir.

Hukuken sivil darbe diye bir şey olamaz. Hatta askerler dahi, zor ve tehdit kullanmadan darbe yapamaz. Kaldı ki sivil iktidar, değil darbe yapması, milletin hoşuna gitmeyen icraat yapması durumunda bile seçimlerde bunun hesabını millete vermektedir.

Milletin ve temsilcilerinin iradesinden rahatsız olanlar bunu sivil darbe olarak vasıflandırarak algı oluşturmaya çalışmaktadır.

Üzülerek ifade etmek isterim ki milletimiz; *15 Temmuz darbe teşebbüsüne* taraftar olanları, darbenin başarılı olması için canını ortaya koyanları, pusuda bekleyenleri de 15 Temmuz gecesi gördü. Ancak kazanan milletimiz oldu. 15 Temmuz gecesi savunulan, aynı zamanda bu milletin inancı, değerleri ve bağımsızlığıydı.

Esas itibarıyla darbeler, suçüstü hâlidir.

Bir Hukuk Kurumu Olarak, Darbelere Nasıl Bakıyoruz?

Milletimiz savaş uçaklarına, savaş helikopterlerine, tanklara, makineli tüfeklere karşı vücudunu siper ederek hukukunu korumuştur. Mahkemelerde şehitlerin, şehit yetimlerinin, gazilerin ve milletin haklarını savunmak İstanbul 2 Nolu Barosu olarak bizim görevimiz, gelecek nesillere borcumuzdur.

15 Temmuz Darbe Teşebbüsü Ülkemizin Sınırlarını Aşan Küresel Planın Bir Parçasıdır.

15 Temmuz darbe teşebbüsü, küresel büyük planın bir parçasıdır. 2013 yılında Mısır’da darbe yapıлып halkın seçtiği lider cezaevine atılırken ülkemizde aynı tarihte *Gezi olayları* başlatıldı. Biliyorsunuz ki o günlerde uygulanan yöntem buydu. *Mısır darbesi* de Tahrir Meydanındaki gösterilerle başladı.

Küresel işgal planının;

- Bir parçası Mısır'da yapılan darbe
- Bir parçası Irak'ın işgali ve parçalanması
- Bir parçası Suriye'nin işgali ve parçalanması
- Bir parçası Afganistan'ın işgali
- Bir parçası Gazze ve Filistin katliamları
- Bir parçası Yemen'de iç savaş çıkarılması

Bir parçası terör örgütlerine verilen binlerce tır dolusu silah desteğidir.

Değerli meslektaşlarım, İstanbul 2 Nolu Barosu olarak her zaman darbecilerin karşısında, milletimizin iradesinin yanında olduğumuzu vurgulayarak sözlerimi tamamlamak isterim. Sempozyumumuzun hayırlara vesile olmasını diler, sizleri tekrar en kalbi duygularıyla selamlarım. Allah'a emanet olunuz.

Abdulhamit Gül

T.C. Adalet Bakanı

Sempozyumun düzenlenmesine öncülük eden ülkemizin köklü üniversitesi İstanbul Üniversitemize, İstanbul 2 Nolu Baromuza, emeği geçenlere ve tebliğ sunacak tüm katılımcılara, esas itibarıyla da çok değerli hâziruna selamlarımı, sevgilerimi sunarım.

15 Temmuz 2016'da tanık olduğumuz ve siyasi tarihimizin en kanlı darbe teşebbüsüne canları pahasına karşı koyan, vatanımız için göğsünü siper eden tüm şehitlerimizi rahmetle, minnetle yâd ediyor; gazilerimize de Cenab-ı Allah'tan sağlık, afiyet diliyorum. Bu vatani bizlere emanet kılan, bu uğurda vatanımızın istiklali ve istikbali için canlarını veren tüm şehitlerimizi de yine rahmetle, minnetle yâd ediyorum.

Demokrasimizde; demokratik toplumun, milletin iradesinin karşısında vesayete dayalı bir düşüncenin de daima var olduğu hepimizce malumdur. Vesayetinin temelinde, insanı olduğu gibi kabul etme yerine belirleme, toplumu dizayn etme, bir şablona dâhil etme anlayışı, refleksi vardır. Bu anlayış millet iradesine, insanın yaşam tarzına, anlayışına, kültürüne ve inançlarına, kendinden menkul olarak buyurgan, tepeden inmece, şabloncu, tek tipçi bir anlayışla müdahaleye ve “halka rağmen halk için” görüşüne dayanmaktadır.

Bu anlayış, kendi çizdikleri şablona uymayanların “makbul olmayan vatandaş” olarak tanımlandığı dönemleri ve siyasi tarihimizin darbeler ve sonrasında üzücü olaylarını yaşatmıştır. Bu vesayet anlayışının karşısında düşüncesi, inancı ne olursa olsun eşit vatandaş anlayışıyla 84 milyonu kardeş olarak gören; yaşam tarzına, inancına, kültürüne ve iradesine saygı duyan bir anlayış var. İşte bu anlayış “Yeter, söz milletindir.” anlayışıdır. Bunun karşısında “Hayır, söz vesayetinin” anlayışı, daimî bir mücadele içerisinde bugüne kadar gelmiştir. Vesayetçiler bu mücadelede, milletin iradesinin güçlü ve egemen olduğu tüm dönemlerde millettten ve iradesinden hep korkagelmişlerdir. Bu vesayetçiler temelde; millete “Vergini ver, çocuğunu askere gönder ama hiçbir şekilde ülke yönetimine irade koyma, müdahale etme.” anlayışına sahiptir.

Geriye baktığımızda esas itibarıyla bu vesayetçilerin en büyük kâbusu, milletin iradesi olmuştur ve bu milletin iradesiyle hep çatışagelmiştir. Âdeta takvimin her ayında bu vatansız anlayışın, bu zihniyetin kanlı izlerini görmekteyiz. 27 Mayıs'ta da bunun izlerini görmekteyiz. 27 Mayıs'ın o mahkemelerinde “Sizi buraya tikan irade böyle istiyor.” diye yargılamaların yapıldığını ve vesayetinin zihniyetini en bariz şekilde gördük. Keza yine 1971'de meclise, siyasete, hükûmete, dolayısıyla millete ayar veren bir anlayış devreye girdi. Bundan 41 yıl önce bir eylül gününde demokrasimizi, millet iradesini, gencecik evlatlarımızı darbecilerin postalları ve tankları eziyordu. Burada da vesayetçiler “Bir sağdan bir soldan” diyerek milletin çocuklarını, gencecik yavrularımızı cezaevlerine gönderiyor; birileri de “Bizim çocuklar başardı.” deyip seviniyordu.

Bu millet, yine bir şubat günü demokrasimizi, hukukumuzu ayaklar altına alan, millete ayar vermeye çalışan “postmodern postu” giydirilmiş yeni bir müdahaleyle karşılaştı. İnsanımızı bu defa inançlarından dolayı yargıladılar, en temel haklarından mahrum bıraktılar. Partiler kapatıldı, sermaye renklere ayrıldı.

Takvimler 15 Temmuz 2016’yı gösterdiğinde bambaşka bir tarih yazıldı. Darbeciler, vesayetçiler o gün de yine kanlı bir girişimde bulunmaya çalıştı. Cumhurbaşkanımız Sayın Recep Tayyip Erdoğan “Ben bugüne kadar halkın gücünün üstünde bir güç tanımadım.” diyerek milletimizle birlikte bu darbe girişimine cansiparane şekilde karşı çıktı. Dünya demokrasi tarihine altın harflerle yazılacak bir geceyi hep beraber yaşadık.

Bu destansı direniş, tarihimizin makûs talihini değiştirmiştir. Milletimizin bu kararı, daha güçlü ve kurumsallaşmış bir demokrasi için çok tarihi bir adım olmuştur. “Millet mi vesayet mi karar verecek?” mücadelesinde, Cumhurbaşkanımız liderliğindeki hükûmetlerimizin çok kararlı bir duruşu olmuştur. Bu mücadelede, demokrasimiz ve millet iradesi adına çok önemli adımlar atılarak “Milletin tercihi ve kararından başka hiçbir güç yoktur.” anlayışı ortaya konmuştur. Bürokratik ve yargısal vesayet de ortadan kalkmış, bu anlamda vesayetin zincirleri önemli şekilde kırılmıştır.

Bu vesayet girişimlerinin sonucu, ülkemizin geleceğinden çalınan yıllar, gençlerimizin yaşadığı buhranlar ve acılar olmuştur. Geldiğimiz noktada Türkiye, vesayetten prangalarını kurtardıkça her anlamda daha büyük, daha ümitvar adımlarla geleceğe yönelik yolculuğuna devam edecektir.

Kısaca hatırlarsak, bu on dokuz yılda neler vardı, bazı başlıkları ifade etmek isterim:

Olağanüstü hâl uygulamasına son verdik. Devlet Güvenlik Mahkemeleri (DGM) vardı, haksız uygulamaları da oldu, DGM'lere son verdik. İnsan bazen yaşanan hadiseleri unutabiliyor ama hatırlamakta fayda var. 2003 yılında Milli Güvenlik Kurulunu (MGK) sivilleştirdik. Batı Çalışma Grubu (BÇG) vardı. İnsanımızı fişleyen, ötekileştiren bu zihniyete, Başbakanlık Takip Kuruluna son verdik. EMASYA Protokolünü kaldırdık.

28 Şubat'ın vesayetçi zihniyetini birer birer sildik. Katsayı uygulamasına son verdik. Başörtüsüyle okumak isteyen arkadaşlarımızın eğitim-öğretim hakkının önündeki engelleri kaldırdık. Yine kamuda çalışmanın önündeki engellere son verdik. Mecliste bir milletvekiline yönelik “Bu kadına haddini bildirin!” diyen anlayışa karşı “Bu seçilmiş bir kişiye Mecliste, bu yüce çatı altında,

parlamentoda görev yapar!” anlayışıyla bu yasakçılığa fiili olarak son verdik. Din eğitiminin önündeki engelleri kaldırdık. Siyasi partilerin kapatılmasını zorlaştırdık. 12 Eylül darbecilerinin yargılanmasının önünü açtık. Yargısal denetimdeki kısıtlamaları kaldırdık. Yine 2017’de milletimizin iradesiyle demokratik meşruiyeti güçlendirerek Hâkimler ve Savcılar Kuruluyla (HSK) ilgili önemli değişiklikler yapıldı.

Biz bunları yaparken, bu mücadeleleri verirken on dokuz yılda vesayetçiler de boş durmadı. Hükûmetimizin daha birinci yılında, darbe planlarıyla mücadele ettik. Bürokrasinin, yargının iş yapmama/yaptırmama direnişiyle karşılaştık. 14 Mayıs 2007’de başlayıp iki ay süren “Cumhuriyet mitingleri”yle kitlesel ayaklanma girişimleri; “367 krizi”yle cumhurbaşkanlığı seçiminin engellenmesi; 2007’de e-muhtırayla yine demokrasiye, millete ayar verme girişimi; 2008’de iki kişiden birinin oyunu almış AK Partiye, iktidar partisine kapatma davası açılması; MİT Müsteşarı üzerinden Başbakan’ı devirme girişimi; Gezi Parkı olaylarıyla bir ayaklanma denemesi; 17-25 Aralık yargı, emniyet darbe girişimiyle hükûmetin düşürülmeye çalışılması ve 15 Temmuz darbe girişimi... Tüm bu vesayet girişimlerinin milletimizin dirayeti ve cesaretiyle başarıya ulaşmaması için büyük bir direnç ortaya konmuştur. Sonunda vesayet değil, milletimiz kazanmıştır.

Bütün bu mücadele süreçlerinde demokratik kazanımların, kişiler değişse bile kalıcı şekilde kurumsallaşması temel yaklaşımımız olmuştur. Bu hakların hiçbiri lütuf değildir. Nerede doğmuş olursa olsun; yaşam tarzı, inancı, düşüncesi ne olursa olsun tüm insanlara; başı açık olana da başörtülü olana da verilen bu hakların hiçbiri lütuf değildir. Kişiler bu haklara doğuştan sahiptir. Her insanın doğuştan var olan hakları ve kazandığı hakları korunmalı, bu haklara saygı duyulmalıdır. Hükûmette kim olursa olsun demokrasimiz öyle kurumsallaşmalı ki, “Ben, sana bunları bir lütuf olarak veriyorum.” diyen değil, yarın bir başka anlayış geldiğinde bu haklara dokunulamayacak bir demokrasi anlayışını geliştirerek güçlendirmek hepimizin ortak sorumluluğudur. İşte bunu yapacak olan da vesayetle kalıcı bir mücadeleyi başarılı şekilde tamamlamanın zirvesi “yeni ve sivil bir anayasa”dır.

Kim gelirse gelsin, dönemlere, konjonktüre göre demokratlık düzenini değil; bu ülkede artık hiç kimsenin, vesayetlin önünü açmadığı; kimsenin düşüncesine, inancına, kılık kıyafetine, yaşayışına, mezhebine, siyasi düşüncesine, felsefesine karışmadığı bir düzeni anayasal güvence altına almak ortak sorumluluğumuzdur. Bu anlamda vesayetle mücadele, Anayasa’yla taçlandırılarak başarıyla sonuçlanmalıdır. Zira bu Anayasa darbeciler, vesayetçiler tarafından yapılmış; lafzıyla, ruhuyla baştan sona sivilleşmesi gereken bir anayasadır. 1982 Anayasası’nın ruhuna sinen bu vesayetçi ruhtan ülke ve millet olarak hepimizin kurtulması gerekmektedir.

Yarınlarımıza, çocuklarımıza bırakacağımız en önemli miras yeni, sivil, daha demokratik bir anayasadır. Cumhuriyetimiz ikinci yüzyıla bu anayasa ile girmeyi hak etmektedir.

İnsan, haklarıyla yaşar. Devleti yaşatmayı ancak insanı yaşatmakla mümkün gören bir yaklaşımla, temeline insanı ve onurunu koyan, insan hak ve özgürlükleri teminat altına alan; anayasayı, “Ama yasal haklar veriyorum, ama şu kadar veririm, şunu alırım, bunu alırım” diye âdeta amalarla yasaklayan, sınırlandıran, ortadan kaldıran bir anlayışla değil; bir toplumsal sözleşmeyle yapmak milletimize olan bir ödevimizdir. Toplumsal sözleşme diyorsak Edirne’den Kars’a kadar herkesin, “Evet bu anayasa benim, her türlü hakkımı güvence altına alıyor, bu anayasada benim ruhum, manam, düşüncem var, benim inancım, benim yaşama tarzım ve bunun güvencesi var.” diye sahipleneceği bir anayasayı yapmak hepimizin ortak sorumluluğudur. Böylece vesayet de tam anlamıyla yenildiği bir sonuca hep beraber ulaşma imkânımız vardır. Bu anlamda, anayasa ile birlikte anayasa yapım sürecinin de uzlaşmayla yapılması çok önemlidir. İnanıyoruz ki milletimize yakışır anayasa başarısına hep birlikte ulaşacağız.

Bir ülkede vesayet varsa orada adalet yoktur. Maalesef hep beraber, yargı alanında da vesayet birçok izini üzümlere gördük.

Maalesef yargı, şabloncu anlayışın kolon taşıyıcısı olarak bazı dönemlerde görev ifa etmiştir. Vesayet çizdiği bir tip var. Bu tipe, bu şablona uymayan vatandaşlar dönüp dolaşıp yine bu vesayetçi yargı anlayışına takılmıştır. Vesayet emrindeki mahkemeler her darbe sonrası kurulan yeni düzende dizayn edici aygıtlar haline gelmiştir. 17-25 Aralık’taysa yargı, emniyetle birlikte hükümet darbesinin aparatı olmanın ötesinde bizatihi faili haline gelmiştir. “Yargı darbesi” olarak da tarihteki yerini alan bu girişim, FETÖ’nün millî iradeye karşı en ahlaksız, en çirkin, en hayâsız göstergelerinden biriydi.

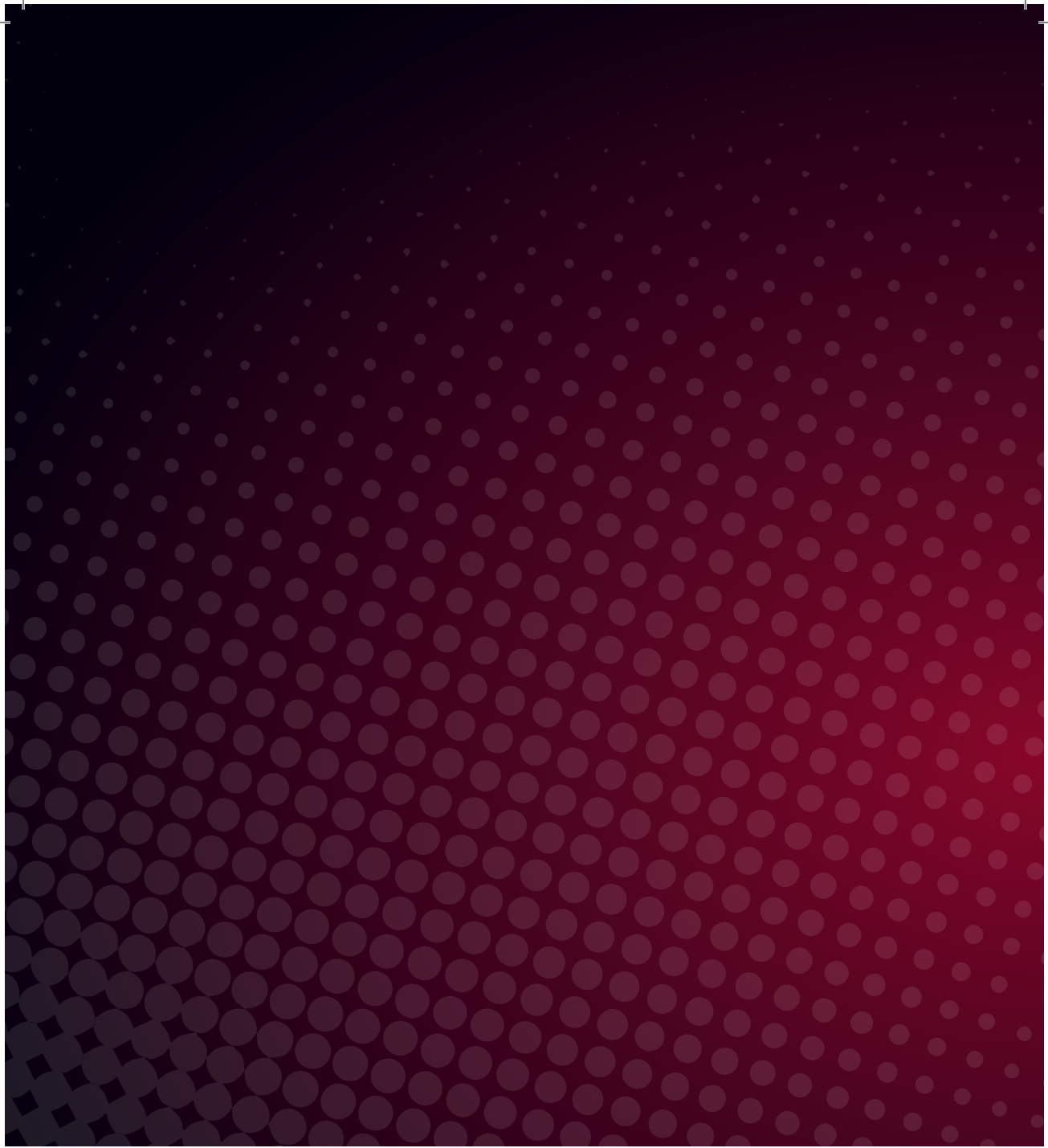
Ancak, 15 Temmuz gecesi bir kırılma noktasıdır. O gece Türk yargısı hâkimiyle, savcısıyla, savunma tarafı avukatıyla darbenin karşısında dimdik ayakta durmuştur. 15 Temmuz darbecileri, FETÖ’cüler o gece suçüstü yapılmıştır. Yargımız, Türk milleti adına darbecilerden hesap sormuş, hesap sormaya da devam etmektedir. Milletimiz demokrasi nöbetini sokaklarda, alanlarda, meydanlarda nasıl tuttuysa; Türk yargısı hukuk, demokrasi ve Anayasa nöbetini o geceden itibaren darbecilerden hesap sorarak başlatmış, bu nöbeti sürdürmeye de devam etmektedir. Bu yargılamayı da hukukun sınırlarından asla çıkmadan yapmıştır. O gece Anayasayı ortadan kaldırmak isteyenleri, kaldırmak istedikleri Anayasa, hukuk ve evrensel hukuk çerçevesinde yargılamıştır, yargılamaya devam etmektedir.

Her zaman söylemeye devam edeceğimiz gibi “Yargı, milletin yargısıdır”. Yargının yegâne ideolojisi adalettir. Emir alacağı tek yer; Anayasa’dır, kanunlardır. Bu konu bizim için bütün meselelerin üzerindedir, temel hassasiyetimizdir ve yargı da millete hizmet eder hâle gelmiştir. Bu anlamda vesayetin değil, milletin yargısı olarak çok önemli bir misyonu üstlenmiştir. Esas itibarıyla yargıya yönelik sistematik saldırıların temelinde de yargının millet adına bu darbecilerden hesap sormasından duyulan rahatsızlık olduğunu buradan açıkça ifade etmek isterim.

Demokrasimiz emin adımlarla yoluna, hedeflerine yürümektedir. Elbette bu gelişmeyle yetinecek bir anlayışta değiliz. Cumhurbaşkanımız Sayın Recep Tayyip Erdoğan liderliğinde bizim anlayışımız, daha güven veren bir adalet anlayışıdır. Daha demokratik, daha özgürlükçü, daha güçlü bir Türkiye’yi 2023 ve sonrasına taşımaktır. Biz “Bu kadar reformları yaptık, demokratik alanları genişlettik.” deyip yetinebilecek bir anlayışta değiliz. Ülkemiz, milletimiz, demokrasimiz daha fazlasını hak ediyor. Bunu da yeni anayasayla yaparak yolumuza devam edeceğiz. Milletimizin daha fazla demokrasi ihtiyacını hep birlikte karşılamış olacağız.

Bir olduğumuzu, bizi ayakta tutan ana gücümüzün 84 milyonun kardeşliği olduğunu asla unutmadan bir kez daha hatırlatmak istiyorum: Türkiye’yi geleceğe taşıyacak tek kuvvet millî iradedir, milletin tercihleridir. Bu noktaya gelene dek milletçe ödediğimiz tüm bedellerin idrakiyle milletin emanetine karşı vesayet tuzaklarının yeniden kurulmasına asla ama asla müsaade etmeyeceğiz. Bu kararlılığımız, gücünü millettendir ve demokrasilerde vesayete yer yoktur. Milletimizin de vasiye ihtiyacı yoktur. Vesayetin her türüne, vesayetçilerin her rengine karşıyız. Bu millet FETÖ’ye, zihniyetine, vesayet anlayışına sonuna kadar daima karşı çıkacaktır. Milletin iradesinin üstünde hiçbir irade tanımayacaktır. Bütün darbecileri affetmeden, kötü bir şekilde kıyamete kadar anacağız. Bu millet darbeye, vesayete karşı çıkan kendi insanını asla unutmayacak, her zaman hayırla yâd edecektir.

Sözlerime son verirken; demokrasi tarihimize birer kara leke olarak geçen tüm darbeleri telin ediyorum. 27 Mayıs zulmünde idam sehvasına yürüyen Menderes ve arkadaşlarını, 80 sonrasında hayatları söndürülen gencecik fidanları, 15 Temmuz’un aziz şehitlerini ve tüm şehitlerimizi rahmetle, minnetle, saygıyla yâd ediyorum. Gazilerimize Allah’tan sağlık, afiyet diliyorum. Sizleri de sevgi ve saygıyla selamlıyor, hayırlı günler diliyorum.

1.OTURUM
**DARBELERİN ETKİLERİ
VE BENZER NOKTALARI**

Prof. Dr. Ahmet Gökçen

Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi

27 MAYIS 1960 TARİHİNDE YÜRÜRLÜKTE OLAN CEZA MEVZUATIMIZ VE EVRENSEL HUKUK BAĞLAMINDA YASSIADA YARGILAMALARI¹

Giriş

Hukuk ve demokrasi açısından yakın tarihimizin şüphesiz en acı olaylarından biri, 27 Mayıs 1960 tarihinde gerçekleştirilen askerî darbe ve darbenin akabinde kurulan olağanüstü mahkemede yargılananlar ile ailelerinin yaşadıklarıdır.

Evrensel hukuka ve o gün yürürlükteki mevzuatımıza aykırı kurulan bu mahkemelerde, her biri mesleğinde temayüz etmiş sözüm ona “hâkim ve savcılar” görev almak için birbirleriyle yarışmış, İstanbul ve Ankara Hukuk Fakültesi mensubu bazı öğretim üyeleriye fikirleriyle askerî cuntaya, yaptıkları hukuka aykırı uygulamalar konusunda yol göstermiş; böylece yapılan haksızlıklara ortak olmuşlardır. Bu mahkemelerde dönemin Cumhurbaşkanı Celal Bayar, Başvekil Adnan Menderes ile Demokrat Partili bakan, milletvekili ve birçok üst düzey yönetici yargılanıp idam dâhil en ağır cezalara çarptırılmıştır².

Sözde Yüksek Adalet Divanı, muhakemenin sonunda Demokrat Parti (DP) iktidarıyla ilgili görüşlerini de açıklamıştır. Burada 1924 ve 1930’daki çok partili hayata geçiş denemelerinden, İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki gelişmelerden, çok partili hayata geçiş sürecinden ve 1950 seçimlerinden bahsedilerek ve Demokratlarla ilgili eleştirilerde bulunulmuştur. Tahkikat Komisyonunun kurulması ve iktisadi politikaların başarısızlığından söz edilmiş, gericilerle iş birliği yapılarak gericiliğin teşvik edildiği öne sürülmüştür. Açıklamada; “*Türkçe ezan kaldırılmıştır. Atatürk’ün dil konusunda ne kadar hassas olduğu malum iken, Türkçeyi sadeleştirme cereyanı bırakılarak, anayasa değişikliği ile ezanın eski hâline dön*”dürülmesi ağır şekilde tenkit edilmiştir³. Buradan anlaşılmaktadır ki Demokrat Parti iktidarının dini konulardaki uygulamaları bazı kesimlerde ciddi rahatsızlığa sebep olmuştur⁴.

1 Prof. Dr. Ahmet Gökçen, Marmara Ü Hukuk Fakültesi Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukuku Ana Bilim Dalı Öğretim Üyesi.

2 bk: Yüksek Adalet Divanı Kararları, İstanbul-Yassıada, 14 Ekim 1960 -15 Eylül 1961, Kabalcı Yayınevi, Birinci Baskı, İstanbul, 2007, s.5 vd.

3 Aydemir, Şevket Süreyya, Menderes’in Dramı, 14. Basım, İstanbul, 2013, s. 479; Anayasanın dilindeki değişiklikler için bk. Erdin, Selim, “Yasaların Dili”, Mecmua, 1. Baskı, Ankara 2008, s. 224.

4 Topçu, İlyas-Akılmak Topçu, Sema, Adnan Menderes’in Yargılanması ve İdamı, Akademik Bakış Dergisi, Sayı 61, Yıl 2017, s. 68-69.

27 Mayıs 1960 Askerî Darbesi ve Yassıada Yargılamaları

27 Mayıs 1960 günü gece yarısı yapılan askerî darbeyle işbaşından uzaklaştırılan, Cumhurbaşkanı Celal Bayar'la Başvekil Adnan Menderes başta olmak üzere Demokrat Parti hükûmetiyle parlamento üyeleri ve onlarla birlikte hareket ettikleri kabul edilen çeşitli idari kademelerdeki kişiler, Marmara Denizi'nde bulunan bir adada kurulan olağanüstü mahkemede yargılanmışlardır (14 Ekim 1960 – 15 Eylül 1961). Adanın ismi Yassıada olduğu için burada yapılan yargılamalar da aynı isimle anılmaktadır.

Darbe esnasında iktidar mensupları evlerinden alınıp Ankara'da Harp Okulunda, İstanbul'daysa Davutpaşa Kışlasında toplanmışlar ve 29 Mayıs gecesinden itibaren Yassıada'ya nakledilmişlerdir.

Silahlı Kuvvetler adına iktidara el koyan ve kendisine Millî Birlik Komitesi (MBK) adını veren cunta, o dönemde kendilerine destek veren bazı hukuk fakültesi hocalarının da yardımıyla anayasa ve ceza mevzuatında değişiklikler yapmıştır. Bu çerçevede 1924 Anayasası'nın birçok hükmü yürürlükten kaldırılarak 27 maddelik yeni bir anayasa hazırlanıp yürürlüğe konmuştur. Bu Anayasa'nın 6. maddesinde, Yassıada'da toplanan kişiler hakkında tahkikat yapılarak son soruşturma açılması; bunların Yüksek Adalet Divanına sevk edilip edilmemesine karar vermek üzere bir Yüksek Soruşturma Kurulu teşkili; yargılamaların da Yüce Divan niteliği taşıyacak Yüksek Adalet Divanınca yürütülmesi öngörülmüştür¹³.

Yüksek Soruşturma Kurulu, 7 Temmuz 1960 tarihinde Ankara'da göreve başlamış ve işlerin hızla yürütülebilmesi için kendi bünyesinde alt komisyonlar kurulmuştur. Sanıklara daha yüksek cezalar vermeyi mümkün kılmak için Türk Ceza Kanunu'nun 65 yaşını geçmiş olanlara idam cezası uygulanamayacağına dair 56'ncı madde hükmü MBK tarafından yürürlükten kaldırılmış, 146'ncı maddeye üçüncü bir fıkra eklenerek bu hükümlerin geçmişe yürüyeceğine dair geçici kanun çıkarılmıştır (11 Temmuz 1960). Böylece yasama dokunulmazlığına sahip milletvekilleri, TBMM'de kullandıkları oy sebebiyle yargılanarak mahkûm edilmiştir¹⁴.

13 "Yassıada Yargılamaları", Vikipedi, (tr.wikipedia.org; Erişim: 01.05.2021). Bu soruşturma ve yargılamayı yapacak üyelerin seçimi için, Cunta tarafından kurulan hükümetin ilk adalet bakanı olan Mustafa Amil Artus, 100 kişilik bir liste oluşturmuş Cunta, bunlardan kendine yakın olan isimleri görevlendirmiştir. Önce 31 kişilik Yüksek Soruşturma Kurulu oluşturulmuş sonra da 9 asil 5 yedek hâkimden oluşan Yüksek Adalet Divanı teşkil edilmiştir. Yüksek Soruşturma Kurulunun görevi bitince bunların arasından 11 kişi mahkeme nezdinde çalışmak üzere görevlendirilmiştir.

14 "Yassıada Yargılamaları", Vikipedi.

Yassıada'da zorla tutulan kişiler hakkındaki iddialarla ilgili ceza soruşturmasını ve yargılamayı mevcut ceza mevzuatına göre yapacak Yüksek Soruşturma Kurulu ve Yüksek Adalet Divanı üyeleri, 13 Ekim 1960 günü Yassıada'ya götürülmüş ve duruşmalar ertesi gün başlamıştır¹⁵.

Yüksek Soruşturma kurulunca yapılan tahkikat neticesinde 19 ayrı dava açılmıştır¹⁶. Bu davalar kısaca aşağıda sıralanmıştır.

1. Köpek Davası

Afganistan Kralı, Cumhurbaşkanı Celâl Bayar'a Afganistan ziyareti sırasında çok değerli olan "Afgan Tazısı" cinsi bir köpek hediye etmiştir. Köpeğe devlet çiftliğinde bir süre bakılmıştır. Celal Bayar bu köpeği, daha sonra Atatürk Orman Çiftliği Hayvanat Bahçesine 20.000 liraya sattırması ve satımdan elde edilen parayla, millî mücadele döneminde bir süre saklandığı Ödemiş ilçesine bağlı Mursallı köyünde çeşme yaptırmıştır. Nüfuz ve makamlarını kötüye kullanarak kendi çıkarlarına bu satışı yaptırdıkları iddiasıyla haklarında açılan davada Cumhurbaşkanı Celal Bayar ve Ziraat Vekili Nedim Ökmen mahkûm olmuştur. Bu dava, Türkiye Cumhuriyeti tarihinde bir cumhurbaşkanının yargılandığı ilk davadır¹⁷.

2. 6-7 Eylül Olayları Davası

Bu dava, 6-7 Eylül 1955'te İstanbul'da meydana gelen olaylarla ilgili olup konusu *6-7 Eylül Olayları*'nın Demokrat Parti hükûmetince çıkartıldığına dair suçlamadır. Davanın sanıkları Adnan Menderes, Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu, eski Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü, İstanbul Valisi Fahrettin Kerim Gökay, İstanbul Emniyet Müdürü Alaattin Eriş, İzmir Valisi Kemal Hadımlı, Selanik Başkonsolosu Mehmet Ali Balin, Selanik Konsolos Yardımcısı Mehmet Ali Tekinalp, Selanik Konsolosluk Kavasısı Hasan Uçar ve Oktay Engin'dir¹⁸. Sanıklar, Selanik'te Atatürk'ün evinin bombalanması ve akabinde Rum azınlığın evlerinin yağmalanmasının organizasyonunu yapmakla suçlanmış; haklarında 5 ila 10 yıl ağır hapis ve kamu hizmetlerinden sürekli men cezası istenmiştir¹⁹.

15 "Yassıada Yargılamaları", Vikipedi, (tr.wikipedia.org).

16 bk. Yüksek Adalet Divanı Kararları, s.11 vd.; "Yassıada Yargılamaları", Vikipedi, (tr.wikipedia.org).

17 bk. Yüksek Adalet Divanı Kararları, s. 402 vd.

18 Topçu-Akılmak Topçu, s. 69.

19 bk. Yüksek Adalet Divanı Kararları, s. 407 vd.

Savunmalar, "Türk hükûmetinin tertip ettiği iddiası asla doğru değildir." tezi üzerinden yapılmıştır. Bu davada sanıklardan Adnan Menderes, Fatin Rüştü Zorlu ve İzmir Valisi Kemal Hadımlı mahkûm olmuş, diğer sanıklar beraat etmiştir²⁰.

3. Bebek Davası

Bebek davası, Adnan Menderes ve Zeynep Kamil Hastanesi Başhekimi Dr. Fahri Atabey hakkında "Yeni doğmuş gayrimeşru çocuğu öldürmek ve bu suça azmettirmek" iddiasıyla açılmıştır. Buna göre, Adnan Menderes'in, metresi opera sanatçısı Ayhan Aydan'dan olan evlilik dışı çocuğunu, doğuma giren Dr. Fahri Atabey'e öldürttüğü ileri sürülmüştür²¹.

Yargılamada Adnan Menderes, Ayhan Aydan'la olan ilişkisini inkâr etmemiştir. Ayhan Aydan'ın tanık olarak dinlendiği davada, Menderes ve Aydan'ın bebeklerinin eceliyle öldüğünü açıklamaları üzerine dava 22 Kasım 1960 tarihinde sona ermiş, Adnan Menderes ve Dr. Fahri Atabey beraat etmiştir.

Bu dava, Yassıada yargılamalarında Adnan Menderes aleyhinde açılan 13 dava arasında beraatle sonuçlanan tek davadır²².

4. Vinylex Ortaklığı Yolsuzluğu Davası

Vinylex davasında Adnan Menderes ve Maliye Bakanı Hasan Polatkan tarafından Vinylex adlı şirkete usulsüz kredi sağlandığı, Polatkan'ın bunun için 110.000 lira rüşvet aldığı iddia edilmiştir²³.

Adnan Menderes tarafından kurulan bu bankanın 27 Mayıs darbesine kadar genel müdürlüğünü yapan ve 1961 seçimlerinden sonra da tekrar aynı göreve getirilen Sabahattin Tulga savunmasında krediyi, suni deri imal ederek ithal ikamesi yapacak bu firmanın kârlı olacağına inandıkları için verdiklerini; nitekim darbe sonrası işbaşına gelen yeni banka yönetiminin de aynı firmaya ilave kredi vererek bu firmanın kredi limitini iki misli artırdığını ifade etmiştir²⁴.

Ancak mahkeme Adnan Menderes'i ve Hasan Polatkan'ı bu davadan da mahkûm etmiştir²⁵.

20 bk. Yüksek Adalet Divanı Kararları, s. 444 vd.

21 bk. Yüksek Adalet Divanı Kararları, s. 606 vd.

22 bk. Yüksek Adalet Divanı Kararları, s. 606 vd.

23 bk. Yüksek Adalet Divanı Kararları, s. 621 vd.

24 bk. Yüksek Adalet Divanı Kararları, s. 621 vd.

25 bk. Yüksek Adalet Divanı Kararları, s. 621 vd.

5. Zimmet ve İrtikap Davası

Milletlerarası Para Fonu ve İmar Bankasının 1956 yılı Guvernürler Meclis toplantısına iştirak eden heyetin başkanı olan eski Ticaret Bakanı Zeyyat Mandalinci hakkında, yolluk ve diğer masrafların karşılığı olarak Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankasından aldığı avansın bir kısmını çekle mahsup ettiği hâlde kalan kısmı, bankaca yapılan müracaatlara rağmen ödemeyerek zimmetine geçirdiği iddiasıyla dava açılmıştır. Zeyyat Mandalinci hakkında, ödemediği paranın adi borç mahiyetinde olduğu, bu sebeple Türk Ceza Kanunu'na göre suç teşkil etmediğine karar verilmiştir²⁶.

Eski Ticaret Bakanı Hayrettin Erkmen hakkındaysa bakanlık sıfatını kötüye kullanarak, Zeyyat Mandalinci'nin avans bakiyesinin bir kısmını Toprak Mahsulleri Ofisine ve bir kısmını da Petrol Ofisine ödetmek suretiyle Zeyyat Mandalinci'ye menfaat temin ettiği, böylece irtikap suçunu işlediği iddiasıyla dava açılmış, Erkmen cezalandırılmıştır²⁷.

6. Arsa Satışı Yolsuzluğu

Bu davada Tarım Bakanı Nedim Ökmen, eşine ait arsaları fahiş fiyattan satın alması için hükûmeti zorladığı iddiasıyla yargılanarak mahkûm olmuştur²⁸.

7. İpar Transport Şirketi Döviz Kaçakçılığı Davası

Adnan Menderes, Fatin Rüştü Zorlu, Sebati Ataman, Hasan Polatkan, Hayrettin Erkmen, Medeni Berk, Nihat Ali Üçüncü ve Ali İpar'ın yargılandığı bu davada Fatin Rüştü Zorlu'nun Koordinasyon Kurulu üzerinde Adnan Menderes vasıtasıyla baskı kurduğu ve gemi ithal rejiminde değişiklikler yaptırdığı iddia edilmiştir. Yine iddiaya göre bu değişiklikten yararlanan Ali İpar, getirdiği üç gemiyi krediyle alınmış gibi göstererek yurt dışına 210.000 sterlin kaçırmıştır²⁹. Dava sonunda sanıklar döviz yasasına aykırı hareket etmek suçundan mahkûm olmuşlardır³⁰.

26 bk. Yüksek Adalet Divanı Kararları, s. 615 vd.

27 bk. Yüksek Adalet Divanı Kararları, s. 615 vd.

28 bk. Yüksek Adalet Divanı Kararları, s. 562 vd.

29 Topçu-Akılmak Topçu, s. 70.

30 bk. Yüksek Adalet Divanı Kararları, s. 661 vd.

8. Değirmen Davası

Ticaret Bakanı İbrahim Sıtkı Yırcalı, yolsuz kredi kullanımı suçlamasıyla yargılanmıştır. Zamanaşımına uğrayan dava düşmüştür³¹.

9. Türk Parasının Kıymetini Koruma Kanunu’na Aykırı Hareket Davası

Refik Koraltan; ailesi için bir Alman hizmetçi getirmek ve kendisine döviz tahsis ederek Döviz Kanunu’nu ihlal etmek suçlamasından dolayı Hasan Polatkan’la birlikte yargılanmış, her ikisi de mahkûm olmuştur³².

10. Örtülü Ödenek Davası

Adnan Menderes ve Başbakanlık Müsteşarı Ahmet Salih Korur, Başbakanlık örtülü ödeneğini yasalara aykırı biçimde kullanmaktan yargılanarak mahkûm olmuşlardır³³.

11. Radyo Davası

Adnan Menderes ve yedi eski bakan (Fatin Rüştü Zorlu, Mükerrerem Sarol, Emin Kalafat, Celâl Yardımcı, Sıtkı Yırcalı, Abdullah Aker, H. Şaman), “Devlet radyosunu, siyasi amaçlarına alet ederek partizanca kullanmak, muhalefete radyoyu kullanma hakkını tanımamak ve bu suretle Anayasa’yı ihlal etmek” suçlamasıyla yargılanıp mahkûm olmuşlardır³⁴.

12. Topkapı Olayları Davası

Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) Genel Başkanı İsmet İnönü, Manisa ve İzmir illerine seyahatinden sonra 4 Mayıs 1959 tarihinde İstanbul’a gelmiştir. İnönü, Yeşilköy Havalimanından şehir merkezine giderken Topkapı’da trafik müdürü tarafından durdurulmuş; akabinde halktan bir kısım kimselerin saldırısına maruz kalmıştır. İddiaya göre polis ve askerler, önce olaya müdahale etmemiş ancak Binbaşı Kenan Bayraktar’ın inisiyatif alması üzerine askerlerin olaya müdahalesiyle İnönü kurtarılmıştır³⁵.

31 bk. Yüksek Adalet Divanı Kararları, s. 11.

32 bk. Yüksek Adalet Divanı Kararları, s. 672 vd.

33 bk. Yüksek Adalet Divanı Kararları, s. 402 vd.

34 bk. Yüksek Adalet Divanı Kararları, s. 678 vd.

35 bk. Yüksek Adalet Divanı Kararları, s. 572 vd.

Celal Bayar ve Adnan Menderes, bu olay münasebetiyle CHP Lideri İnönü'ye suikast tertibi suçlamasıyla yargılanmıştır³⁶.

13. Çanakkale İskele ve Geyikli 31'inci Kilometre Olayları Davası

Adnan Menderes ve üç eski bakan, *Geyikli Olayları* münasebetiyle "CHP'li iki milletvekilinin seyahat özgürlüğünü engellemek" suçlamasıyla yargılanıp mahkûm olmuşlardır³⁷.

14. Kayseri Olayları Davası

2 Nisan 1960 tarihinde Kayseri'ye gelen İsmet İnönü'nün treni, Vali Ahmet Kınık'ın emriyle durdurulmuştur. Kendisine Himmet Dede Demiryolu İstasyonunda İnönü'nün treninin durdurularak yolunun kesilmesi hususunda emir verilen Binbaşı Selahattin Çetiner, İnönü'ye "Sizin yolunuzu kesmek ve sizin Kayseri'ye gitmenize engel olmaktansa intiharı tercih ederim." demiştir³⁸. Gecikmeli olarak yoluna devam eden İsmet İnönü'yü Kayseri'de büyük bir kalabalık karşılamıştır³⁹.

Kayseri Olayları sebebiyle "CHP Genel Başkanı İsmet İnönü'nün seyahat özgürlüğünü engellemek" suçlamasıyla yargılanan 13 sanıktan 8'i beraat etmiş, içlerinde Celal Bayar ve Adnan Menderes'in de bulunduğu 5 kişi mahkûm olmuştur⁴⁰.

15. Demokrat İzmir Gazetesi Davası

Demokrat İzmir gazetesi davasında Adnan Menderes, DP İzmir İl Başkanı Faruk Tunca, İzmir Valisi Kemal Hadımlı, Emniyet Genel Müdürü Cemal Gökten, İzmir Milletvekilleri Rauf Onursal, Kemal Serdaroğlu, Enver Dünder Başar ve Sezai Akdağ'la birlikte toplam 24 sanık yargılanmıştır⁴¹.

Davada DP iktidarı aleyhindeki tutumu sebebiyle İzmir gazetesinin basıldığı, tahrip edildiği ve böylece basın hürriyetinin ve Anayasa'nın ihlâl edildiği suçlamasında bulunulmuştur. "2 Mayıs

36 bk. Yüksek Adalet Divanı Kararları, s. 572 vd.

37 bk. Yüksek Adalet Divanı Kararları, s. 782 vd.

38 Binbaşı Çetiner olaydan sonra emekli edilmiş, ancak Danıştay kararıyla görevine iade edilmiştir. Daha sonra Generalliğe kadar yükselen Çetiner, 12 Eylül Darbesinden sonra kurulan hükûmette İçişleri Bakanlığı yapmıştır.

39 bk. Yüksek Adalet Divanı Kararları, s. 817 vd.

40 bk. Yüksek Adalet Divanı Kararları, s. 807 vd.

41 bk. Yüksek Adalet Divanı Kararları, s. 832 vd.

1959 tarihinde halkı Demokrat İzmir gazetesinin matbaasını tahrip etmeye teşvik" suçunu işledikleri iddiasıyla yargılanan 24 sanıktan 8'i beraat etmiş; içlerinde Adnan Menderes, İzmir Valisi ve İzmir DP yöneticilerinin de bulunduğu 16 sanık mahkûm olmuştur⁴².

16. 27-28 Nisan İstanbul ve Ankara'da Üniversite Olayları Davası

Bu davada Celal Bayar, Adnan Menderes, kabine üyeleri, iki ilin sıkıyönetim sorumluları ve bazı sivil görevliler, polis ve askerler tarafından gençlere ateş açıldığı iddiasıyla yargılanmıştır⁴³.

17. İstimlâk Yolsuzluğu Davası

Adnan Menderes ve bazı kabine üyeleri, İstanbul ve İzmir valileri ile İstanbul DP yöneticileri ve 9 eski devlet memuru; İstanbul'da birçok vatandaşın mülkünü, bedelini tam olarak ödemediği iddialarla yargılanmıştır⁴⁴.

18. Vatan Cephesi Davası

Adnan Menderes, Refik Koraltan, bir kısım kabine ve DP yönetim kurulu üyesi 22 kişi, "Vatan Cephesini kurarak, bu örgütü bir sınıfın başka bir sınıf üzerinde tahakkümü için araç olarak kullanmak" suçlamasıyla yargılanmıştır. Aralarında Celal Bayar ve Adnan Menderes'in de bulunduğu 19 sanık mahkûm olmuş, 3 sanıksa beraat etmiştir⁴⁵.

19. Anayasal Düzeni İhlal, Yasama Organının Fonksiyonlarını Yerine Getirmesini Engelleme

Bu davada Cumhurbaşkanı ve Başvekil dâhil 405 sanık bulunmaktadır. 765 sayılı eski Türk Ceza Kanunu'nun 146. maddesinde düzenlenen anayasal düzeni ihlal, yasama organının fonksiyonlarını yerine getirmesini engelleme suçlarından açılan davadır. Sanıkların bu suçu işledikleri yönündeki iddia; temel olarak milletvekili oldukları dönemde yapılan ve Yassıda Mahkemesi tarafından Anayasa'ya aykırı olarak kabul edilen kanunların yapımında, Mecliste olumlu oy kullanmış olmaları gerekçesine dayandırılmıştır⁴⁶.

42 bk. Yüksek Adalet Divanı Kararları, s. 832 vd.

43 bk. Yüksek Adalet Divanı Kararları, s. 444 vd.

44 bk. Yüksek Adalet Divanı Kararları, s. 402 vd.

45 bk. Yüksek Adalet Divanı Kararları, s. 402 vd.

46 bk. Yüksek Adalet Divanı Kararları, s. 12 vd.

Türk Ceza Kanunu'nun 146. maddesini ihlal eden 8 olay sayılmıştır. Bunlar:

1. 1951 ve 1953 yıllarında Cumhuriyet Halk Partisinin mallarına el konulması
2. Kırşehir'in, Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisine oy verdiği için 1954 yılında ilçe yapılması, böylelikle halkın siyasal düşüncelerinden dolayı cezalandırılması
3. 1953 yılında, hükûmete 25 yıllık hizmet süresini dolduran hâkimleri emekliye ayırma hakkı tanıyan kanun çıkartılarak yargı bağımsızlığının ihlal edilmesi
4. 1954 ve 1957 yıllarında Seçim Kanunu'nun demokrasiye aykırı olarak değiştirilmesi
5. 1956 yılında, toplantı ve gösterileri kısıtlayıcı kanunların çıkartılması
6. 1960 yılında art niyetle Tahkikat Komisyonunun kurulması
7. Tahkikat Komisyonuna olağanüstü yetkiler verilmesi
8. Tahkikat Komisyonuna verilen olağanüstü yetkilerle Anayasa'nın fesih ve ilgasına çalışılması.

Mahkeme bu fiillere istinaden, bazı sanıkların idamına, bazılarının da ömür boyu veya ağır hapse mahkûm edilmelerine karar vermiştir⁴⁷.

Yassıada'da görülen Değirmen davası zamanaşımından düşmüştür ve davanın sanıkları hakkında herhangi bir işlem yapılmamıştır. Kalan dosyalardan 17'si anayasal düzeni ihlal davasıyla birleştirilmiştir. Bununla beraber dosyalar, bu birleştirme çerçevesi içinde ayrı ayrı ele alınarak değerlendirilmiştir⁴⁸.

Duruşmalara aralıksız devam edilmiştir. 203 günde toplam 287 oturum yapılmıştır. Yargılanan 592 sanıktan 228'i hakkında başsavcı tarafından idam cezası istenmiştir. Bu sanıklarla ilgili 1068 şahit dinlenmiş; başından sonuna kadar basına ve halka açık tutulan duruşmalar, her gün özel bir vapurla Dolmabahçe'den Yassıada'ya götürülen ve akşamları geri getirilen yaklaşık 150 bin dinleyici tarafından takip edilmiştir.

47 bk. Yüksek Adalet Divanı Kararları, s. 12 vd.

48 bk. Yüksek Adalet Divanı Kararları, s. 11 vd.

Duruşmalar öncesinde ve süresince sanıklardan hastalananlar, ölenler olmuştur. Ölen sanıklar şunlardır: Zakar Tarver (İstanbul Mv.), Faruk Oktay (İstanbul Emniyet Md.), Yusuf Salman (İstanbul Mv.), Gazi Yiğitbaşı (Afyon Mv.), Lütfi Kırdar (İstanbul Mv.), Nuri Yamut (İstanbul Mv.), Kenar Akyüz (Bursa Mv.).

Sanıklardan Konya Valisi Cemil Keleşoğlu intihar etmiştir (14 Temmuz 1960). Celâl Bayar 25 Eylül 1960 günü, Adnan Menderes idam hükmünün kendisine bildirileceği 15 Eylül 1960 günü intihara teşebbüs etmiştir.

Olağanüstü Mahkeme, çalışmalarını 15 Eylül 1961 günü bitirmiştir. Bu sözde mahkeme tarafından; 15 kişi ölüm (Celâl Bayar, Adnan Menderes, Refik Koraltan, Fatin Rüştü Zorlu, Hasan Polatkan, Emin Kalafat, Agâh Erozan, Hamdi Sancar, Bahadır Dülger, Baha Akşit, İbrahim Kirazoğlu, Nusret Kirişçioglu, Zeki Erataman, Osman Kavrakoglu, Rüştü Erdelhun), 31 kişi müebbet hapis (Medeni Berk, İzzet Akçal, Celâl Yardımcı, Tefik İleri, Vacit Asena, Kemal Biberoglu, Hilmi Dura, Himmet Ölçmen, Kemal Özer, Necmettin Önder, Selâmi Dinçer, Ekrem Anıt, Hüseyin Ortakçioğlu, Reşat Akşemsettinoglu, Necati Çelim, Sadık Erdem, Nuri Tokay, Mazlum Kayalar, Selâhattin İnan, Murat Ali Ülgen, Selim Yatağan, Muhlis Erdener. Enver Kaya, Rauf Onursal, Kemal Serdaroğlu, Hadi Tan, Cemal Tüzün, Samet Ağaoğlu, Sezai Akdağ, Ethem Yetkiner, Kemal Aygün), 418 kişi 20 yıldan 6 aya kadar değişen çeşitli hapis cezalarına mahkûm edilmiştir. 123 kişi hakkında beraat ve 5 kişiyle ilgili de davanın düşmesine karar verilmiştir⁴⁹.

İdam cezası verilen dosyalar, MBK tarafından onaylanması için 15 Eylül 1961 günü özel bir uçakla İstanbul'dan Ankara'ya gönderilmiştir. MBK'da yapılan oylama sonunda Başbakan Adnan Menderes, Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu ve Maliye Bakanı Hasan Polatkan hakkında ölüm cezalarının yerine getirilmesi; yaşı 65'i geçen Cumhurbaşkanı Celâl Bayar dâhil olmak üzere aynı cezaya çarptırılan diğer 12 hükümlünün cezalarının müebbet hapse çevrilmesine karar verilmiştir. Dosyalar aynı gün akşam saatlerinde tekrar Yassıada'ya gönderilmiştir. Fatin Rüştü Zorlu ve Hasan Polatkan, 15 Eylül 1961 gecesi Yassıada'ya 45 km mesafedeki İmralı adasına götürülerek cezalar, 16 Eylül 1961 günü sabaha karşı infaz edilmiştir. İntihara teşebbüs ettiği için Adnan Menderes'in doktorların nezaretinde iyileşmesi beklenmiş ve 17 Eylül 1961 günü o da bir hücumotla İmralı'ya götürülerek ölüm cezası yerine getirilmiştir. İdam edilen bu üç kişi aynı yere gömülmüştür.

⁴⁹ Topçu-Akılmak Topçu, s. 69.

İdam cezalarının infazından sonra Yassıada'nın boşaltılmasına başlanmıştır. Müebbet hapse mahkûm 43 kişi de İmralı'ya nakledilmiştir (19 Eylül 1961). Hasta olan 8 hükümlü İstanbul'da askerî hastaneye, 297 hükümlü Kayseri ve 113 hükümlü de Adana Cezaevine götürülmüştür. Sonradan İmralı'daki hükümlüler de Kayseri Cezaevine nakledilmişlerdir. Yassıada hükümlülerinden Necati Topçuoğlu (Afyon Mv.), Tefrik İleri (Samsun Mv.), Muhlis Erdener (İstanbul Mv.), Kamil Tayşi (Diyarbakır Mv.) cezaevindeyken vefat etmiştir.

16 Ekim 1962'de çıkan af kanunuyla, bütün cezalardan dörder yıl indirilmesi, yedi yıla mahkûm olanların şartla salıverilmeleri öngörülmüştür. Bu kanundan 283 kişi yararlanmış. Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel de yetkisini kullanarak Refik Koraltan, Nedim Ökmen, Rüştü Erdelhun, Selim Yatağan, Kemal Aygün, Ağah Erozan, Namık Argüç, Dilâver Argun, Bahadır Dülger, Samet Ağaoğlu, Selâhattin İnan, Hilmi Dura ve İzzet Akçal'ı affetmiştir. Bunu takip eden günlerdeyse Etem Menderes, Necati Çelim, Sadık Erdem, Enver Kaya, Celâl Yardımcı, Mükerrerem Sarol ve Hüseyin Fırat'ın cezalarının infazına ara verildiğini açıklamıştır.

Cezaevinde geçirdiği kalp rahatsızlığı sebebiyle 7 Kasım 1964'te Celal Bayar'ın da serbest bırakılmasından sonra, cezaevlerinde kalan Yassıada hükümlüleri sağlık kurullarından geçirilerek alınan raporlara istinaden serbest bırakılmıştır. Bu işlem 1964 yılı Ekim ayında tamamlanmıştır.

1966'da çıkarılan bir af kanunuyla söz konusu kişilere kamusal hakları geri verilmiştir. 1969'da Anayasa'da yapılan bir değişiklikle seçilme hakları da tanınmıştır. Ancak bu değişiklik Anayasa Mahkemesince usul yönünden iptal edilmiştir. Bunun üzerine Anayasa'nın bu konuda kısıtlama getiren 67. maddesinin usulüne uygun olarak yeniden değiştirilmesi için çalışılmış ve bu sağlanmıştır.

22.05.1987 tarihli ve 3374 sayılı "Eski Başbakanlardan Adnan Menderes ve Eski Bakanlardan Fatin Rüştü Zorlu ile Hasan Polatkan'ın İmralı'da Bulunan Mezarlarının Nakli ve İsimlerinin Bazı Tesislere Verilmesi Hakkında Kanun"la cunta mahkemesi tarafından idam edilen Adnan Menderes, Fatin Rüştü Zorlu ve Hasan Polatkan'ın mezarlarının hizmetleriyle mütenasip bir yere törenle nakledilmesi ve isimlerinin bazı bulvar ve tesislere verilmesi sağlanmıştır.

11.04.1990 tarihli ve 3623 sayılı Kanun'la "12 Haziran 1960 tarihli ve 1 sayılı Kanun'un 6'ncı maddesi uyarınca kurulan Olağanüstü Mahkeme tarafından Türk Ceza Kanunu'nun 146'ncı maddesine göre mahkûm edilenlerin hukuken itibarları" iade edilmiştir⁵⁰.

⁵⁰ Şentop, Mustafa, "Bir Kanunun Tahlili: 7248 Sayılı Kanun nedir, ne değildir?", Yasama Dergisi, Sayı 42, Yıl 2020, s. 100.

23 Haziran 2020 tarihli ve 7248 sayılı Kanun'la da 27 Mayıs 1960 darbesinden sonra yönetime geçen cunta tarafından çıkarılan 12 Haziran 1960 tarihli ve 1 sayılı Kanun'un iki hükmü, 27 Mayıs 1960 tarihinden itibaren geçerli olacak şekilde ilga edilmiştir. Bu suretle 1 sayılı Kanun'un Yüksek Adalet Divanı ile Yüksek Soruşturma Kurulunu kuran ve bunlara müsadere konusunda özel yetkiler getiren iki hükmü 27 Mayıs 1960 tarihinden itibaren geçerli olacak şekilde yürürlükten kaldırılmıştır⁵¹.

7248 sayılı Kanun, varlıklarını hukuki dayanaktan yoksun hâle getirdiği Yüksek Adalet Divanı ile Yüksek Soruşturma Kurulunun işlem ve kararlarından mağdur olanlar veya mağdurların mirasçıları için tazminat imkânı da getirmiştir⁵².

II. Yassıada Yargılamalarının Ceza Muhakemesi Hukukuna Hâkim Olan İlkeler Bakımından Değerlendirilmesi

Ceza kanunlarında tanımlanmış bir suçun işlenip işlenmediği, işlenmişse kim ya da kimler tarafından işlendiği ve müeyyidesinin ne olacağı konusunda kural olarak ceza muhakemesi kanunlarına göre gerçekleştirilen iddia, savunma ve yargılama niteliğindeki bir dizi faaliyete *ceza muhakemesi*, bununla ilgilenen hukuk dalına da *ceza muhakemesi hukuku* denir⁵³.

Ceza muhakemesinin amacı, şüpheli veya sanıkla mağdurun haklarını gözeterek hukuka uygun şekilde elde edilmiş delillerle maddi gerçeğe ulaşıp adaleti tesis etmektir. Her ne pahasına olursa olsun değil, kişilerin haklarına saygılı bir şekilde yürütülen muhakeme faaliyetiyle maddi gerçek araştırılıp⁵⁴ bulunmalıdır. Bu suretle adaletin gerçekleştirilmesi ve hukuki barışın sağlanması mümkün olacaktır.

51 Şentop, s. 97 vd. 7248 sayılı Kanun'un genel gerekçesinde şu açıklamalara yer verilmiştir: "Milletten aldığı bir yetki bulunmaksızın yargı erkini kullanan Yüksek Adalet Divanının verdiği, doğal hâkim ilkesi başta olmak üzere evrensel hukuk prensiplerine ve o tarihte yürürlükte bulunan Anayasa hükümlerine açıkça aykırılık teşkil eden kararlar ne yazık ki hâlen hukuk sistemimizde varlıklarını ve bazı etkilerini sürdürmektedirler. Şeklen yargı kararı niteliği taşımakla birlikte esasen millet iradesini kaba kuvvetle gasp eden gücün siyasi arzularının maskesi niteliğinde olan bu kararların hukuk âlemimizden silinmesi, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin temelini oluşturan millî egemenlik, demokrasi, insan hakları ve hukukun üstünlüğü ilkelerinin gereği olarak tezahür etmekte ve ülkemiz hukuk tarihinin karanlık bir lekeden arındırılması adına zorunluluk arz etmektedir. Bu Kanun teklifiyle, 3374 ve 3623 sayılı Kanunlarla atılan adımların devamı olarak, millete ait yargı yetkisini gasp eden ve evrensel hukuk kurallarını çiğneyerek temel hak ve özgürlükleri ortadan kaldıran kararlar veren Yüksek Adalet Divanının kullandığı yetkilerin hukukî dayanağını oluşturan ve hâlen yürürlükte bulunan kanun hükümlerinin geçmişe dönük olarak yürürlükten kaldırılması amaçlanmaktadır"

52 Şentop, s. 97 vd.

53 bk. Gökçen, Ahmet - Balcı Murat - Alşahin, Mehmet Emin - Çakır Kerim, Ceza Muhakemesi Hukuku, 5. Baskı, İstanbul 2021, s. 4.

54 Ceza muhakemesinde maddi gerçeğin tespitine ilişkin ayrıntılı açıklamalar için bk. Karakehya, Hakan, Ceza Muhakemesinde Maddi Gerçeğin Tespiti, Kasım 2016, s. 3.

Gelişmiş demokratik toplumlarda iddia ve savunma makamlarının karşılıklı tezlerini eşit şekilde ortaya koyabildiği bir ortamda verilen hüküm, adil kabul edilir⁵⁵.

Ceza muhakemesinin asıl görevi, adil bir muhakeme sonucunda işlendiği iddia edilen fiile ilişkin hükme varmaktır. Maddi gerçeğe ulaşmaksa tabii hukukun taraflara yüklediği bir idealdir. Mahkeme, ceza muhakemesinin işlevi olan adil yargılama yükümlülüğünü yerine getirmek ve maddi gerçeğe ulaşma ideali doğrultusunda hareket etmek şeklindeki iki unsuru bir arada sağlarsa, kamunun tatmin olacağı bir hükme varabilir. Bu nedenle ceza muhakemesinin yürütülmesinden elde edilecek kamu menfaati, adil bir yargılamanın yapılmasıyla mümkün olacaktır.

Muhakemenin adil yapılması, devletin güvencesi ve sorumluluğu altındadır. Devlet, kişinin hakkaniyete uygun şekilde soruşturulması ve kovuşturulması için her türlü tedbiri almakla mükelleftir. Adaletle kavuşmak, muhakemeye katılan kişiler için idrak ve ifa edilebilir hâlde olmalıdır⁵⁶.

Bu kapsamda aşağıda adil muhakemenin yapılabilmesi için büyük önemi haiz, hatta bunun olmazsa olmaz şartını oluşturan ilkelerden bahsedilecektir. Bu ilkeler, insanlık tarihinin başlangıcından itibaren uygulana uygulana günümüze kadar gelmiş ve ceza muhakemesinin ilkeleri olarak bütün gelişmiş ülkelerde kabul görmüş ve görmektedir.

Aşağıda ceza muhakemesine hâkim olan ilkelerden kısaca söz edilecek, bu ilkeler çerçevesinde Yassıada yargılamalarından bir kısım örnekler verilerek değerlendirilecektir.

1. Hukuk Devleti İlkesi

Hukuk devleti⁵⁷ ilkesine göre yasama, yürütme ve yargı organları, hâkimiyet adı verilen muazzam gücü, anayasa ve kanunlar çerçevesinde insan haysiyetini korumak, temel hak ve hürriyetleri gerçekleştirmek, adaleti ve hukuk güvenliğini sağlamak amacıyla kullanılabilirler ve bu, onların

55 Ünal, Ertuğrul, Ceza Muhakemesi Hukukunda Silahların Eşitliği İlkesi, (Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2020), s.6; Yenisey, Feridun – Nuhoğlu, Ayşe, Ceza Muhakemesi Hukuku, 6. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2018, s. 76; Centel – Zafer, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 6; Taner, Çelişme ve Silahların Eşitliği, s. 96; Turan, Hüseyin, Adil Yargılanma Hakkı, Ankara, Adalet Yayınevi, 2016, s. 320.

56 Öztürk, Bahri, “Ceza Muhakemesi Hukukunda Adil Yargılama Yükümlülüğü”, İKÜHFD, C. 15, S. 1, 2016, s. 414; Ünal, Ceza Muhakemesi Hukukunda Silahların Eşitliği İlkesi, s.6 vd.

57 Hukuk Devleti (Rechtsstaat) kavramı, ilk defa Alman hukukçu Robert von Mohl (1799-1875) tarafından kullanılmıştır. Mohl'e göre; ferdin ve bütünün hayat gayesi olan tabii kuvvetlerin gelişmesini koruyan ve teşvik eden devlet, hukuk devletidir. bk. Yüce, Hukuk Devleti Esasları, s. 5.

meşruluğunun temelini teşkil eder⁵⁸. Bu sebeple hukuk devleti ilkesi, ceza muhakemesinde insan haklarıyla ilgili bütün prensiplerin kaynağı durumundadır⁵⁹. Hukuk devletinde tüm eylem ve işlemlerin hukuka uygun biçimde yürütülmesi gerekmektedir.

Hukuk devletinde insan hak ve hürriyetlerinin korunması ve bu korumanın fiilen gerçekleştirilmesi ön plandadır. Son tahlilde hukuk devleti, hak ve özgürlüklerin fiilen tatbik edildiği bir devlettir.

27 Mayıs 1960 askerî darbesi akabinde getirilen uygulamalar ve Yassıda yargılamaları incelendiğinde hukuk devleti ilkesinin birçok açıdan askıya alındığı görülmektedir. Bu bağlamda bazı örnekler vermek gerekirse, 27 Mayıs 1960 darbesi akabinde Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) kapatılarak, darbecilerden oluşan Millî Birlik Komitesi idareyi ele almış; darbeciler tarafından yürürlüğe konan 211 sayılı İç Hizmet Kanunu’yla orduya; “Cumhuriyeti koruma ve kollama görevi” verilmiştir. Böylece 1924 Anayasası’nın “Türkiye Büyük Millet Meclisi milletin yegâne ve hakikî mümessili olup Millet namına hakkı hâkimiyeti istimal eder” hükmü fiilen ortadan kaldırılmıştır.

“Çağdaş yargı sistemlerinde benimsendiği gibi Yüksek Hâkimler ve Yüksek Savcılar Kurulu ayrı ayrı kurulmak suretiyle yargının bağımsızlığı ve tarafsızlığı sağlanmak istenmişse de özellikle 1960 ihtilali sonrasında içtihat oluşturabilecek Yargıtay ve Danıştay üyelerinin pek çoğu zorunlu olarak emekliye sevk edilmiş; yargıdaki içtihat birliği sıkıntıya sokulmuş; askerî yargı kurumlarının kurulmasıyla “yargıda teklik” ilkesi bozulmuştur”⁶⁰.

58 Soysal, hukuk devletini “vatandaşlara hukuk güvenliği sağlayan devlet” olarak tanımlamakta ve bunun sağlanabilmesi için şu şartların gerçekleşmesini aramaktadır: a- Temel hakların güvence altına alınması, b- Kanunların anayasaya uygunluğunun sağlanması, c- Yönetimde hukuka bağlılığın sağlanması d- Yargı kuruluşlarının bağımsızlığını ve güvenilirliğini sağlayacak şartların yerleştirilmesi. Geniş Bilgi için bk. Soysal, s. 245 vd. Hukuk devletinin, insan vakar ve haysiyetine saygı duyan, kişi hürriyetine en yüksek değeri veren, insanı devletleştirmek yerine devleti insanlaştırmaya çalışan bir anlayışa sahip olduğunu belirten Yüce, Hukuk Devletinin unsurlarını şu şekilde sıralamaktadır a- İnsan Haysiyeti, b- Adalet, c- Temel Haklar, d- Demokratik idare, e- Hâkim bağımsızlığı, f- Hukukî Tasarrufların Kazaî Kontrolü. bk. Yüce, Ceza Muhakemesinde Hukuk, s. 9 vd. Aldıkaçtı, konu ile ilgili olarak, hukuk devletinde devletin bütün faaliyetlerinin hukuka tâbi olacağını, böylece devletle ferdin aynı seviyeye gelmesi sebebiyle ferdin devlete karşı korunma imkânlarının çoğalacağını belirtmektedir. bk. Aldıkaçtı, Orhan, Anayasa Hukukumuzun Gelişmesi ve 1961 Anayasası İstanbul 1978, s. 189. Hâtemi ise, hukuk devletini, adalet devleti olarak nitelendirmekte; adaletin, ilâhî-tabîî hukukun bir kavramı, bir değeri olduğunu ve ilâhî sevgiden kaynaklandığını belirtmektedir. bk. Hatemi, Hüseyin, Anayasa- Kişi Hak ve Hürriyetleri, (Tebliğ) Hak- İş Anayasa Kurultayı, Ankara, 1992, s. 461 vd.

59 Öztürk-Tezcan-Erdem-Gezer-Kırıt-Özaydın-Akcan-Tütüncü-Villiemin-Tok, s. 113; İçel-Donay, s. 71; Öztürk, Ceza Muhakemesinde İnsan Hakları, s. 3 vd.

60 Türkiye Büyük Millet Meclisi Ülkemizde Demokrasiye Müdahale Eden Darbe ve Muhtıralar ile Demokrasiyi İşlevsiz Kılan Diğer Bütün Girişim ve Süreçlerin Tüm Boyutları ile Araştırılarak Alınması Gerekten Önlemlerine Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu Raporu, Kasım 2012, Cilt II, s. 916.

Yassıada'da yapılan yargılamalarda temelde hukuk devleti ilkesinden kaynaklanan adil yargılanma hakkı, insan haysiyetinin dokunulmazlığı, hâkim önünde meramını anlatabilme, ceza yargılamasında maddi gerçeğin araştırılması, bağımsız ve tarafsız hâkim önünde yargılanma, özel hayatın gizliliği, suçlu sabit olana kadar suçlu sayılmama, suçta ve cezada kanunilik, aleyhe kanunun geçmişe yürütülememesi ilkeleri gibi birçok ilke çeşitli şekillerde göz ardı edilmiştir.

Bu örnekler bile Yassıada yargılamalarında temelleri özellikle 1924 Anayasası'nın ilk sekiz maddesiyle tesis edilen hukuk devleti esaslarının nasıl çiğnendiğini göstermektedir.

2. İnsan Haysiyetinin Dokunulmazlığı İlkesi

İnsan haysiyeti kavramı, kanunlar tarafından tanımlanmadığı için bundan ne anlaşılması gerektiği belirgin değildir. Doktrindeki tarifleri dikkate alarak şu şekilde bir tanım vermek mümkündür: İnsan haysiyeti; kişiye bilinçli olma, kendi kaderini tayin etme ve çevresini şekillendirme yeteneği veren ve kişisizliği ortadan kaldıran ruhtur, manevi güçtür.

İnsanı obje haline getiren ve kişiliği nedeniyle sahip olduğu değerinkârı anlamına gelen her türlü işlemin, insan haysiyetine aykırı olduğu belirtilmektedir. İnsan haysiyetinin bağlayıcı bir hukuki değer olduğu da ayrıca vurgulanmaktadır. Son tahlilde insan haysiyeti, "kişinin hür iradesi" olarak ifade edilebilir⁶¹. Böyle bir iradenin dokunulmaz olduğu, ancak hukuk devletinde ileri sürülebilir⁶². Bu sebeple hukuk devleti, insan haysiyeti kavramının kaynağını oluşturduğu gibi sınırını da tayin eder. Yani "hür irade" olarak somutlaştırdığımız insan haysiyetinin dokunulmazlığına, ancak hukuk devleti ilkesi çerçevesinde sınırlamalar getirmek mümkündür.

"İnsan haysiyeti" vazgeçilemez bir değerdir. Bu sebeple ceza muhakemesi kanunları açıkça insan haysiyetine aykırı bir işleme ve bu işlem sonucu elde edilecek delillerin muhakemede değerlendirilmesine gösterilecek rıza ve muvafakati geçersiz saymaktadır. Buradan anlaşılmaktadır ki insan haysiyeti kavramı sırf ahlaki bir değer olmayıp, bağlayıcı olan hukuki bir normdur. Yani onun ihlali sadece usuli bir sonuç doğurmayıp aynı zamanda maddi hukuka dair etkiler de yapar⁶³.

61 İnsan haysiyeti konusunda bk. Öztürk, 1994, s. 79 vd.; Yüce, Sanığın Savunması, s. 158 vd.; Aliefendioğlu, Yılmaz, Anayasa Mahkemesinin İnsan Hakları Konusundaki Genel Tavrı, Mülkiyeliler Birliği Dergisi, Mayıs 1993, S. 155, C. XVII, s. 23 vd.; Peters, (1985) § 414; Schorn, Hubert, Der Schutz der Menschenwürde im Strafverfahren, Bingen, 1963, s. 17 vd.; Maihofer, Werner, Rechtsstaat menschliche Würde, Frankfurt am Main, 1968, s. 17 vd.

62 Cihan, Erol, 50. Yılda Ceza Muhakemesi Süjesi Olarak Sanığın Durumu ve Sorgusu, İÜHFİM, 1984/1-4, C.L, s. 143.

63 Buna örnek olarak ceza kanunlarındaki işkenceyi suç sayan hükümler gösterilebilir.

Yukarıda yapılan açıklamalar bağlamında birkaç örnek vermek gerekirse; Yassıada yargılamaları boyunca sanıklara hakaretler edilmiş, tekme ve tokat gibi cebir içeren davranışlarda bulunulmuş, işkence uygulanmış, hatta soruşturma aşamasında bazı kamu görevlileri işkence altında intihar veya vefat etmiştir.

Yassıada mahkemeleri esnasında Adnan Menderes duruşma aralarında bir kapı geçidinin girişinde oturtularak yüzü, önündeki duvara çevrilmiştir. Kendisine her gün yapılan uyuşturucu iğnelere şikayetçi olmasına karşın “iyi gelir” denerek iğnelere devam edilmiştir⁶⁴.

Mahkeme sürecinin tamamında nazik ve saygılı üslubunu muhafaza eden Menderes, 14 Ekim 1960'taki duruşmada mikrofona geldiğinde “Bendeniz beş aydır tamamen tecrit edilmiş bir vaziyette bulunuyorum. Bir tek odanın içinde ve günün yirmi dört saatinde, her saat değişen bir nöbetçi subay beyin nezareti altında, hiçbir kelime konuşmak imkânı olmamak şartıyla yaşıyorum. Bu itibarla konuşma takatim, akli melekelereim zaafa uğramış bulunuyor. Arzım şudur; bana imkân verecek, asabımı düzelterek bir uygulamanın tatbiki. Nöbetçi subay beyle bir kelime dahi konuşmaya mezu değilim. Beş aylık mecmu konuşmalarım on-on beş saati geçmez... Bendeniz huzurunuzda kumandan beyefendiye şükranlarımı arz ederim ve yine huzurunuzda subay beylerin nazik muamelelerine teşekkür ederim. Ancak hiçbir kelime konuşmadan günün 24 saatinde karşı karşıya bulunmaktayım”⁶⁵ demiştir. Menderes, ada kumandanına “Bu müthiş yalnızlık korkarım beni çıldırtacak” diyerek bir ricada bulunmuştu: “Tuvalete giderken odalardan arkadaşların sesini duyuyorum. Acaba kapıları açık bırakmanızda bir mahsur var mı? Kendileriyle konuşamadığım arkadaşlarımı hiç değilse uzaktan görebilirim”⁶⁶.

Menderes'in mahkemedeki bu beyanlarından sonra durumunda herhangi bir değişiklik olmamıştır⁶⁷.

Mahkemedeki duruşma safhalarında diğer sanıklara sigara içme ve rahatlama için verilen fasıllarda Adnan Menderes, ancak camdan bir telefon kabinini andıran ve salonun dışarısına yerleştirilen bir hücreye alınmış; sigarasını da orada içebilmiştir. Kaldığı odanın kapısında insan başı genişliğinde bir gözetleme penceresi bulunan Menderes, bu dar odanın içerisinde 15 ay tecrit edilmiştir⁶⁸.

64 Taşyürek, Muzaffer, Adnan Menderes, İstanbul, 2009, s. 128; Topçu-Akılmak Topçu, s. 68.

65 Aydemir, s. 471.

66 Taşyürek, s. 128.

67 Topçu-Akılmak Topçu, s. 68.

68 Aydemir, s. 471; Topçu-Akılmak Topçu, s. 68.

O günlerde Adnan Menderes'in Celal Bayar'ın avukatı Gültekin Başak'a, "Gültekin Bey, benim avukatlarıma ne oldu? Onlar gelmediğine göre ben ne yapabilirim?" diye sorması üzerine bir subayın ağır küfürler ederek Menderes'i tekme tokat odaya kapatması da onun yargılamalar boyu maruz kaldığı muameleyi göstermektedir⁶⁹.

Bu örnekler bile, Yassıada yargılamaları sürecinde insan haysiyetinin korunması ilkesine ne denli aykırı hareket edildiğini göstermektedir.

3. Adil Yargılanma İlkesi

Adil yargılanma (dürüst işlem) ilkesi⁷⁰ ile ceza muhakemesi işlemlerinin; kandırma, yanıltma veya zorlama gibi irade serbestisini engelleyen veya savunmayı kısıtlayan yollara sapılmaksızın, hukuk devleti ilkesine uygun olarak, önceden kanunlarla gösterilmiş esaslar çerçevesinde yapılması kastedilmekte olup, bu ilke sadece kovuşturma evresini değil soruşturma evresini de kapsar⁷¹. Başka bir anlatımla adil yargılanma, insan hakları ile şüpheli, sanık ve mağdur haklarını koruyarak yapılan yargılamadır⁷². Ceza muhakemesinin en temel amacı, adil yargılamanın gerçekleştirilmesidir. Doktrinde, sanığın hakkı ile toplumun yararı karşı karşıya geldiğinde sanığın hakkının adil yargılanma hakkıyla korunacağı belirtilmiştir⁷³.

Bir hukuk devletinde bu esasların, asgari olarak nelerden ibaret bulunduğu İHAS'ın (İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi) 6'ncı maddesinde gösterilmiştir.

İHAS'ın 6'ncı maddesinde; "Herkesin, gerek medeni hak ve yükümlülükleriyle ilgili nizalar, gerek cezai alanda kendisine yöneltilen suçlamalar konusunda karar verecek olan, yasayla kurulmuş bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından davasının makul bir süre içinde, hakkaniyete uygun ve açık olarak görülmesini istemek hakkına sahip olduğu, hükmün açık oturumda verileceğini, ancak demokratik bir toplumda genel ahlak, kamu düzeni ve ulusal güvenlik yararına, küçüklerin korunması veya davaya taraf olanların özel hayatlarının gizliliği gerektirdiğinde veya davanın açık oturumda görülmesinin adaletin selametine zarar verebileceği bazı özel durumlarda,

69 Taşyürek, s. 128-129

70 Balcı, Murat, Right to Benefit of Defence Counsel and Artificial Intelligence in Law, "Law in the Digitalization Era", İstanbul 2019, s.165 vd.

71 Öztürk-Tezcan-Erdem-Gezer-Kırt-Özaydın-Akcan-Tütüncü-Villiemin-Tok-Villiemin-Tok, s. 123, 124; Ünver-Hakeri, s. 16. Ayrıca bk. Anayasa Mahkemesinin 30.7.2008 tarih ve 1/2 sayılı kararı.

72 Centel-Zafer, s. 165.

73 Kunter-Yenisey-Nuhoğlu, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 32.

mahkemenin zorunlu göreceği ölçüde, duruşmalar dava süresince tamamen veya kısmen basına ve dinleyicilere kapalı olarak sürdürülebileceği” belirtilmiş, maddenin ikinci fıkrasında, “bir suç ile itham edilen herkesin, suçluluğu yasal olarak sabit oluncaya kadar suçsuz sayılacağı” ifade edilmiş, son fıkrada ise (m.6/3) her sanığın en azından aşağıdaki haklara sahip olduğu hüküm altına alınmıştır.

Bu haklar; “a) Kendisine yöneltilen suçlamanın niteliği ve nedeninden en kısa zamanda, anladığı bir dille ve ayrıntılı olarak haberdar edilmek

b) Savunmasını hazırlamak için gerekli zamana ve kolaylıklara sahip olmak

c) *Kendi kendini savunmak veya kendi seçeceği bir müdafinin yardımından yararlanmak ve eğer avukat tutmak için mali imkanlardan yoksun bulunuyor ve adaletin selameti gerektiriyorsa, mahkemeye görevlendirilecek bir avukatın para ödemeksizin yardımından yararlanabilmek*

d) *İddia tanıklarını sorguya çekmek veya çektirmek, savunma tanıklarının da iddia tanıklarıyla aynı şartlar altında çağırılmasının ve dinlenmesinin sağlanmasını istemek*

e) *Duruşmada kullanılan dili anlama veya konuşmadığı takdirde bir tercümanın yardımından meccanen (bedelsiz olarak) yararlanmak” olarak sıralanmıştır⁷⁴.*

74 Adil yargılanma hakkı demokratik bir toplumda öyle önemli bir yer tutar ki bunun dar yorumlanması meşru görülemez (Perez/Fransa [BD], B. No: 47287/99, 12/2/2004, § 64.). Diğer temel hak ve özgürlüklerden farklı olarak adil yargılanma hakkı, kişilere, hakkın kapsamına giren uyumsuzluklara ilişkin yargulamalar yönünden “usuli güvenceler” sağlar (Anghel/İtalya, B. No: 5968/09, 25/6/2013, § 68). Adil yargılanma hakkı kapsamında, yargılanmanın adil olup olmadığı, onun “bütünü” dikkate alınarak değerlendirilir (Al-Khawaja ve Tahery/Birleşik Krallık [BD], B. No: 26766/05, 22228/06, 15/12/2011, § 144). Ulusal mahkemelerin hukuk kurallarına ve maddi vakıalara ilişkin hataları, temel hak ve özgürlüklerden birine müdahale teşkil etmedikçe bireysel başvuru kapsamında incelenemez (Garcia Ruiz/ İspanya [BD], B. No: 30544/96, 21/1/1999, § 28). Ulusal mahkemeler, delilleri değerlendirme, maddi vakıaları kurgulama ve hukuk kurallarını yorumlama yönünden en iyi durumdadır. Bu nedenle, bireysel başvuru kapsamında, anılan mahkemelerin kararlarına, bunlar “keyfi” veya “açıkça mantıksız” olmadıkça ve bir bütün hâlinde yargılanmanın adilliğini etkilemedikçe, adil yargılanma hakkı kapsamında müdahale edilemez (Van Kück/Almanya, B. No: 35968/97, 12/6/2003, § 46 ve 47; Khamidov/ Rusya, B. No: 72118/01, 15/11/2007, § 170). Bireysel başvuru kapsamındaki hakların soyut ve teorik olarak değil, “uygulanabilir” ve “etkili” şekilde korunması gerekir. Bu ilke, demokratik bir toplumdaki önemli yeri dikkate alındığında, adil yargılanma hakkı yönünden özellikle geçerlidir (Stanev/Bulgaristan [BD], B. No: 36760/06, 17/1/2012, § 231). Kararlar için bk. Çelik Abdullah, Adil Yargılanma Hakkı Rehberi, Anayasa Mahkemesi Yayınları, Ankara 2014, s. 3.

İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesinde güvence altına alınan adil yargılanma hakkı, çağdaş hukuk anlayışında en fazla vurgu yapılan haklardandır. Aynı şekilde *İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin* (İHEB) 10'uncu maddesinde de adil yargılanma hakkıyla ilgili bir hüküm bulunmaktadır⁷⁵.

Adil yargılanma ilkesinden anlaşılması gereken; tabii, bağımsız ve tarafsız bir mahkemede yargılanmanın yapılması, görülmekte olan davaların makul sürelerde bitirilmesi, yapılan yargılamaların aleni ve duruşmalı olarak yapılması ve hakkaniyete uygun hareket edilmesidir⁷⁶.

Soruşturma ve kovuşturmanın makul sürede bitirilmesi de adil yargılanma hakkının vazgeçilmez bir parçasıdır.

Makul sürede yargılanma hakkının amacı, tarafların uzun süren yargılama faaliyeti nedeniyle maruz kalacakları maddi ve manevi baskıdan korunmasıdır. Hukuki uyuşmazlıkların çözüm sürecini uzatarak çoğu zaman elde edilecek hükmün yararını ortadan kaldıran bir yargılama, adaletin yerine getirilmesindeki etkinliğe ve güvenliğe zarar vermektedir. Uyuşmazlığa ilişkin yargılanmanın kısa sürede sonuçlandırılması önemli olmakla beraber, hukuki uyuşmazlığın çözümünde gerekli özenin gösterilmesi de büyük önem taşımaktadır.

Adil yargılanma ilkesiyle bağlantılı olan bir hak da savunma hakkıdır⁷⁷. İddia ve yargılama makamlarının yetkilerine karşı savunma makamına da eşit yetkiler verilerek silahların eşitliği sağlanmalı ve silahların eşitliği ilkesi gereğince sanık ve müdafine savunma yapabilmeleri amacıyla yeterli hak ve süre tanınmalıdır⁷⁸. Diğer bir ifadeyle muhakeme işlemleri sırasında

75 İHEB'in 10'uncu maddesinde; "Herkesin, hak ve yükümlülükleri belirlenirken ve kendisine bir suç yüklenirken, tam bir şekilde davasının bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından hakça ve açık olarak görülmesini istemeye hakkı vardır" denmektedir.

76 Gözübüyük, A. Şeref- Gölcüklü, Feyyaz, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması, 8. Baskı, Ankara 2009, s. 279 vd.

77 Altunbaş, Aysun, "Adil Yargılanma Hakkı - İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi ve İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi İçtihatları ve Uluslararası Ceza Mahkemesi Roma Statüsü Işığında", Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Sayı: 2007/1, s. 59.

78 Kunter-Yenisey-Nuhoğlu, s. 37, 38; Öztürk-Tezcan-Erdem-Gezer-Kırıt-Özaydın-Akcan-Tütüncü-Villieimin-Tok-Villieimin-Tok, s. 134; "Hakkaniyete uygun yargılanma"nın temel unsuru, yargılanmanın "çelişmeli" olması ve taraflar arasında "silahların eşitliği"nin sağlanmasıdır (Rowe ve Davis/Birleşik Krallık [BD], B. No: 28901/95, 16.2.2000, § 60). "Çelişmeli yargılama" ilkesi, taraflara, dosyaya giren görüşler ve diğer tarafça sunulan deliller hakkında bilgi sahibi olma ve bunlar üzerinde değerlendirme yapma imkânı verilmesi anlamına gelir. Adil yargılanma hakkı, cezai konularda, soruşturma/kovuşturma makamlarının, şüphelinin/sanığın lehine veya aleyhine olarak ellerinde bulundurdıkları delilleri savunma tarafına açıklamalarını gerektirir. Ancak bu husus mutlak olmayıp bazı sınırlamalara konu olabilir (bk. Rowe ve Davis/ Birleşik Krallık [BD], § 60 ve 61). "Silahların eşitliği" ilkesi, taraflardan her birinin, karşı tarafa göre önemli bir dezavantaja uğramadan iddia ve savunmalarını ileri sürebilmesini gerektirir (Kress/Fransa [BD], B. No: 39594/98, 7.06.2001, § 72); Çelik, s. 112.

yargılama, iddia ve savunma makamlarının eşit haklara sahip olması gerekmektedir. Bu kapsamda sanığa kendisine yapılan isnat hakkında bilgi verilmeli, sahip olduğu haklar hatırlatılmalı, savunma yapma maksadıyla gerekli zaman ve kolaylıklar sağlanmalı⁷⁹ ve bir hukukçunun (müdafî) yardımından faydalanabileceği de hatırlatılmalıdır⁸⁰.

Adil yargılanma ilkesinin en önemli teminatlarından biri de tabii hâkim ilkesidir. Kanuni hâkim güvencesi de denen bu ilkeye göre hiç kimse kanunen tabi olduğu mahkemeden başka bir merci önünde yargılanmamalı, bu çerçevede bir kimseyi kanunen tabi olduğu mahkemeden başka bir merci önüne çıkarma sonucunu doğuracak şekilde yargı yetkisine sahip olağanüstü mahkemeler kurulmamalıdır.

Görüldüğü gibi 27 Mayıs 1960 darbesinden sonraki süreçte mer'i olan 1924 Anayasası'nın birçok hükmü yürürlükten kaldırılarak, 27 maddelik yeni bir anayasa kabul edilip yürürlüğe konmuştur. Bu Anayasa'nın 6. maddesi, Yassıada'da toplanan sanıklar hakkında tahkikat yapmak ve son soruşturma açılmasına, bunların Yüksek Adalet Divanına sevk edilip edilmemesine karar vermek üzere bir Yüksek Soruşturma Kurulu teşkilini, yargılamaların da Yüce Divan niteliği taşıyacak yeni bir kuruluş olan Yüksek Adalet Divanınca yürütülmesini öngörmüştür. Böylece sanıklar Marmara Denizi'nde yer alan Yassıada'da kurulan ve bugün Yassıada Mahkemeleri olarak anılan olağanüstü mahkemede yargılanmıştır. Tabii hâkim ilkesine aykırı olarak söz konusu olağanüstü mahkemenin ihdası, başlı başına adil yargılanma ilkesinin ihlal edildiğinin en önemli göstergelerdendir.

Yargılamalarda duruşmalara aralıksız devam edilmesi, 203 günde toplam 1033 saat süren 287 oturumun yapılması, sanıklara savunmalarını hazırlamaları için yeterli süre verilmemesi de adil yargılanma hakkının ihlali bakımından kayda değerdir.

Yassıada mahkemelerinde görülen 19 ayrı davadan Değirmen davası zanaşımından düşmüş, davanın sanıkları hakkında herhangi bir işlem yapılmamıştır. Kalan dosyalardan 17'si *anayasal düzeni ihlal davasıyla* birleştirilmiştir. Bununla beraber dosyalar bu birleştirme çerçevesi içinde ayrı ayrı ele alınarak değerlendirilmiştir. Böylece *anayasal düzeni ihlal davasıyla*, anayasal düzeni ihlal suçuyla ilgili olmayan çok sayıda iddia bu suçla ilişkilendirilerek, sanıklara daha fazla ceza verilmesinde kullanılmıştır.

79 Koca, Mahmut-Üzülmez, İlhan, Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukukunda Mağdurun Korunması ve Mağdura Tanınan Haklar, Hukuki Perspektifler Dergisi, Sayı 7, Temmuz 2006, s. 145.

80 Gözübüyük-Gölcüklü, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması, s. 299 vd.; Centel-Zafer, s. 135.

Yassıada yargılamalarında mahkemece, örneğin eski Erzurum Milletvekili Şevki Erker ile eski Samsun Milletvekili Naci Berkman'ın Meclis grubunda yaptıkları konuşmalar arasından Adnan Menderes ve hükûmeti eleştirir mahiyette olanları seçilerek, mahkeme tarafından denetleme görevlerini yerine getirdikleri gerekçesiyle tutukluluk hallerinin kaldırılmasına karar verilmiştir. Mahkeme başkanı tarafından sanık milletvekillerine, Adnan Menderes ve hükûmet aleyhine beyanlarda bulunmaları halinde Yassıada'dan kurtulabilecekleri yönünde mesajlar verilmiştir⁸¹. Böylece mahkeme, sanıklar aleyhine delil üretmeye çalışmıştır. Ancak bunda yeteri kadar başarılı olamadığını da söylemek gerekir⁸².

4. Hâkim Önünde Meramını Anlatabilme İlkesi

Her sanığın hâkimin önünde derdini anlatabilmesini, ne istediğini söyleyebilmesini, hiç veya gereği gibi dinlenmeden mahkûm edilememesini, öne sürülen iddiaları ve aleyhine olan delilleri çürütebilmesini ve bu sayede muhakemenin gidişine etki edebilmesini ifade eden ilkeye, sanığın "hâkim önünde meramını anlatabilme" ilkesi denir⁸³.

Modern ceza muhakemesinde sanık, kovuşturmanın konusu değil bir yargılama süjesidir. Bu sebeple hem hakları hem de bazı mükellefiyetleri vardır.

Bu haklar çerçevesinde sanık, hâkim önünde meramını anlatabilir, en azından ona bu imkân tanınır. Böylece insan haysiyetine duyulan saygı da dile getirilmiş olur.

Ceza muhakemesi hukuku ve bunu düzenleyen mevzuatımız; sanığın suçlamaları, yani suçlama konusu fiili, delil kaynaklarını, müdafî aracılığıyla dosyayı öğrenebilmeyi, bir hak olarak muhakemede hazır bulunabilmeyi, suçlamaları öğrendikten sonra cevap verebilmeyi, bu amaçla kendisine süre tanınmasını, isnat edilen eylemin değiştirilememesini, isteklerde bulunmayı, son sözün sanıkta olmasını, teknik yardımdan faydalanabilmeyi, eziyet ve işkenceye tabi tutulamamayı kabul etmiştir. Yargılama sürecinde sanıklara ve müdafilerine savunmalarını yapabilme imkânının verilmesi zorunludur.

Bu bağlamda Yassıada yargılama süreci incelendiğinde, Mahkeme Başkanı Salim Başol'un tutum ve davranışları, kurduğu cümleler, yargılamanın ne denli hukuka aykırı şekilde yürütüldüğünü

81 Yücel, M. Serhan, Demokrat Parti, İstanbul, 2011, s. 167.

82 Topçu-Akılmak Topçu, s. 68.

83 Öztürk-Tezcan-Erdem-Gezer-Kırıt-Özaydın-Akcan-Tütüncü-Villiemin-Tok, s. 138.

göstermektedir. Örneğin, dava süresince sanıkları sürekli azarlayan Başol'un Adnan Menderes'in avukatına hitaben "Daima böyle lüzumsuz şeyler söylersiniz, sizi susturmak için ne yapmalı?", Susmazsanız sustururum.", yine bizzat Adnan Menderes'e hitaben "Eğer ben kesin deyince kesmezseniz kestirmesini bilirim.", Hasan Polatkan'a hitaben "Öyle şey olmaz, kısa kes, az konuş." şeklindeki sözleri, sanıklara meramlarını anlatma imkânının verilmediğini, onların bir muhakeme süjesi olarak değil suçlu oldukları baştan kabul edilen, istiskal edilmesi gereken varlıklar olarak görüldüğünü göstermektedir.

5. Maddi Gerçeğin Araştırılması İlkesi

Ceza muhakemesinde medeni muhakemeden farklı olarak şekli gerçeğe yetinilmeyip işin esası, yani maddi gerçek araştırılır. Ceza muhakemesinde amaç, adil yargılama ilkelerine uyularak maddi gerçeğin araştırılması ve bulunmasıdır. Maddi gerçeğin araştırılmasının sebebiyse suçsuz olan sanığın aklanmasına, suçlu olan sanığınsa cezalandırılmasına karar vermeye dönük bir vicdani kanaate ulaşma çabasıdır. Ancak bir hukuk devletinde, maddi gerçeğin "her ne pahasına olursa olsun" araştırılması kabul edilmemekte⁸⁴; delil yasaklarıyla bu ilkeye bazı sınırlar getirilmektedir⁸⁵.

Maddi gerçeğin araştırılması ilkesinin bir sonucu olarak mahkeme, muhakemeye katılanların beyanları, itirafları, ikrarlarıyla bağlı değildir. Ayrıca medeni yargılamadan farklı olarak gıyapta muhakeme de istisnadır. Ceza muhakemesinde sanığın duruşmaya gelmemesi, onun suçlu olduğu anlamına gelmez. İfade edelim ki mahkeme, ileri sürülen delillerle bağlı olmadığı için re'sen delil araştırabilir ve hükmünü delillerin değerlendirilmesinden sonra verebilir. Medeni muhakemedeysen hâkim, tarafların ileri sürmediği hususları re'sen göz önüne alamamaktadır⁸⁶. Sanığa susma hakkı tanınan ceza muhakemesinde, savunma makamına da isnat edilen fiili işlemediğini ispat etme mükellefiyeti getirilemez⁸⁷.

84 Öztürk-Tezcan-Erdem-Gezer-Kırt-Özaydın-Akcan-Tütüncü-Villiemin-Tok-Villiemin-Tok, s. 145; Özbek-Doğan-Bacaksız-Tepe, s. 66; Yurtcan, s. 39. Alman Federal Temyiz Mahkemesi, bu konuda devamlı aynı yönde kararlar vermektedir. bk. BGHSt, 14 365, BGHSt, 31 309, Löwe-Rosenberg, 24. Aufl. Einleitung, Kap.14., kn: 1. Ayrıca bk. Dahs, Hans, Werwertungsverbote bei unzulässiger Beschlagnahme von Tagebüchaufzeichnungen, Verteidigungsunterlagen sowie bei unzulässiger Gespraehaufzeichnungen und Blutprobe, in: Arbeitsgemeinschaft Strafrecht, Wahrheitsfindung und ihre Schranken, Karlsruhe, 1988, s. 122.

85 İlke ile ilgili olarak bakınız: Öztürk-Tezcan-Erdem-Gezer-Kırt-Özaydın-Akcan-Tütüncü-Villiemin-Tok, s. 145 vd.; Keller, Reiner, Polizeiliche Observation und Stiafprozersuale Wahrheitserforschung, Str Vert. 1984.

86 Öztürk-Tezcan-Erdem-Gezer-Kırt-Özaydın-Akcan-Tütüncü-Villiemin-Tok, s. 145.

87 Öztürk-Tezcan-Erdem-Gezer-Kırt-Özaydın-Akcan-Tütüncü-Villiemin, s. 145.

Bu açıdan Yassıada yargılamaları ele alınırsa, 10 yıllık DP iktidarının bütün icraatının didik didik edildiği, DP hükûmeti ve parlamentodaki milletvekillerini mahkûm etmek için âdeta delil avına çıkıldığı, isnatlarla ilgili somut bir delil olmamasına karşın peşin hükümle sanıkların mahkûm edildikleri görülecektir.

6. Bağımsız ve Tarafsız Hâkim İlkesi

Hak aranan mahkemenin “bağımsızlığı ve tarafsızlığı” adil yargılanmanın temel şartıdır. Hâkimlerin bağımsızlığı, onların kararlarını verirken özgür olmaları, her türlü kaygıdan, maddi ve manevi baskı ve etkiden uzak bulunmalarıyla mümkündür.

Davaya bakacak hâkimin, davanın taraflarına karşı eşit, tarafsız ve önyargısız durması, hiçbir telkin ve baskı altında kalmadan, hukuk kuralları çerçevesinde vicdani kanaatine göre karar vermesi gerekir.

Hâkim bağımsızlığıyla ilgili uluslararası sözleşmelerde de hükümler yer almaktadır. *İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin* 10’uncu maddesinde; “Herkesin, hak ve yükümlülükleri belirlenirken ve kendisine bir suç yüklenirken, tam bir şekilde davasının bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından hakça ve açık olarak görülmesini istemeye hakkı vardır” denmektedir.

İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesinin, “Adil yargılanma hakkı” başlıklı 6/1’de, herkesin yasayla kurulmuş, bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından yargılanma hakkına sahip olduğu ifade edilmiştir⁸⁸.

Hâkimin tarafsızlığıysa, yargılama faaliyeti sırasında hâkimin taraflara karşı eşit mesafede olması, objektif davranması, kimsenin yanında durmaması ve şahsi değerlendirmelerden uzak biçimde uyuşmazlığı çözüme kavuşturması anlamına gelmektedir⁸⁹.

88 İHAM, İHAS’ın 6/1 maddesine göre bir mahkemenin “bağımsız” olup olmadığına karar verilebilmesi için; üyelerinin atanma şeklinin, görev sürelerinin, dış baskılara karşı korunmalarının ve bağımsızlık görünümü sergileyip sergilemediklerinin dikkate alınması gerektiği görüşünü tekrarlamıştır (Findlay-İngiltere, prg. 73 ve Incal-Türkiye, prg. 65). Doğru, Osman-Nalbant Atilla, *İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi Açıklama ve Önemli Kararlar*, 1. Cilt, Ankara 2012, s. 633.

89 Şahin, s. 218 vd.

AİHS’in “Adil yargılanma hakkı” başlıklı 6’ncı maddesinin ilk fıkrasında da herkesin yasayla kurulmuş, bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından yargılanma hakkına sahip olduğu ifade edilmiştir⁹⁰.

Yassıada’da yapılan yargılamalarda hâkimlerin bağımsızlıktan ve tarafsızlıktan ne denli uzak olduklarını göstermek bakımından şu örnek oldukça önemlidir: Yassıada yargılamalarında dava süresince sanıkları sürekli azarlayan mahkeme başkanı Salim Başol’un, Menderes’e hitaben “Sizi buraya tıkan irade böyle istiyor.” şeklindeki ifadeleri, yargılamanın bağımsız ve tarafsız bir mahkeme önünde yapılmadığının göstergesidir. Mahkeme heyetince, mahkeme sürecinde Adnan Menderes başta olmak üzere sanıklara aşağılayıcı ifadeler ve küçük düşürücü bir üslupla hitap edilmesi de mahkeme heyetinin tarafsız olmadığını göstermektedir.

7. Özel Hayatın Gizliliği İlkesi

Hukuk devletinde fertlere, maddi ve manevi varlıklarını istedikleri gibi geliştirip şekillendirebilecekleri hür bir “*hayat alanı*” tanınır. Devletin müdahalesinden korunan ve “*bireyin küçük dünyası*” olarak anılabilecek bu alan, temel hak ve hürriyetler ile ülkenin siyasi rejimi bakımından hassas bir göstergedir. Bu küçük dünyamız ne kadar genişse ülkedeki mevcut siyasi rejim o kadar hürriyetçi ve demokratik; ne kadar darsa o kadar baskıcı ve otoriterdir⁹¹.

90 Bir yargı organının “bağımsız” olup olmadığı, “üyelerinin atanma yöntemi” ve “görev süreleri”, “dış baskılara karşı güvencelerin varlığı” ve “organın bağımsız bir görüntü vermesi” hususları dikkate alınarak belirlenir. Hâkimlerin görev süreleri boyunca azledilememeleri bağımsızlığın bir gereğidir. Kuvvetler ayrılığı önemli olmakla birlikte, yargısal görevlerini yerine getirirken özgür olmaları şartıyla hâkimlerin, yürütme veya yasama tarafından atanmalarına izin verilebilir (Maktouf ve Damjanović/Bosna Hersek[BD], 2312/08, 34179/08, 18.7.2013, § 49). “Tarafsızlık” kavramının iki yönü bulunmaktadır: Yargı yeri, kişisel önyargı veya eğilimden sübjektif olarak sıyrılmalı (sübjektif tarafsızlık) ve objektif bakış açısından bununla ilgili haklı kuşkuları ortadan kaldıracak yeterli güvenceler sunmalıdır (objektif tarafsızlık). Bu çerçevede, bağımsızlık ile objektif tarafsızlık arasında yakın bir bağ vardır (Grievses/Birleşik Krallık [BD], B.No: 57067/00, 16/12/2003, § 69). Çelik, s. 54.

91 İlke için bk. Özbudun, Ergun, Anayasa Hukuku Bakımından Özel Haberleşmenin Gizliliği AÜHFD, 50. Yıl Armağanı, C. I Ankara, 1977, s. 265-296, Tosun, Öztekin, Özel Hayatın Gizliliğini İhlal Suçları, Değişen Toplum ve Ceza Hukuku Karşısında TCK’nın 50 yılı ve Geleceği, İstanbul, 1977, s. 371 vd., Tosun, Öztekin, Ceza Muhakemesinde Koruma Tedbiri Olarak Gizli Dinleme, İÜHFM, C. XLI, S. 3-4, İstanbul, 1976, s. 83 vd.; Şen, Ersan, Gizli Dinleme ve Görüntüleme Fiililerinin Türk Hukuku’ndaki Yeri Üzerine Bir İnceleme, İBD, C. 68, S. 7-8-9, 1993, s. 502 vd. Ayrıca bk. Müller, Hany, Das Grundrecht des Fernmeldegeheimnisses - Artikel 10 GG - Und die wesentlichen Ausnahmen, in; Jahrbuch der Deutschen Bunderpost, 30. Jahrgang 1979; Rohlf, Dietwalt, Der Grundrechtliche Schutz der Privatsphäre, Berlin, 1960, Rüpke, Gieselher, Der verfassungsrechtliche Schutz des Privatheit, 1976, Klöhn, Wolfhard, Der Schutz der Intimsphäre im Strafprozeß, Göttingen 1984; Krauss, Detlef, Der Schutz der Intimsphäre im Stratprozefi in; Festschrift für Wilhelm, Gallas Berlin u.a 1973, von Meiss, Reinhard, W, Die persönliche Geheimsphäre und deren Schutz im prozessualen Verfahren. Diessenhofeu, 1975, s. 173.

Doktrinde; insanın sosyal bir varlık olduğu ve bu nedenle hayatını ancak diğer insanlarla birlikte devam ettirebileceği gerçeğinden hareketle, esas itibarıyla insan hayatının iki yönünün bulunduğu kabul edilir. Bunlar, hayatın genel ve özel yönleridir. Hayatın özel yönü de “*özel hayat*” ve “*hayatın gizli alanı*” olmak üzere ikiye ayrılır⁹².

Hayatın genel yanı, korunacak bir gizliliği bulunmadığından konumuz dışında kalır. Mesela, kamuya açık yerlerdeki davranış ve sözler herkes tarafından görülüp dinlenebilir. Buna karşılık hayatın özel yanı her hukuk devletinde koruma altına alınmıştır. Hayatın gizli alanı, mutlak şekilde korunur hatta dokunulmaz sayılırken özel hayat nispi olarak korunmuştur. Özel hayat dar bir çerçevede, mesela bir aile içinde, söz konusu olabilirken hayatın gizli alanı, sadece ferdi ilgilendirir ve ondan başkasının bu alana girebilmesi asla kabul edilemez; bu sebeple de dokunulmazdır⁹³.

Bu bilgiler ışığında bebek davası incelendiğinde, dava Adnan Menderes’in opera sanatçısı Ayhan Aydan’dan olan çocuğunu öldürttüğü iddiasıyla açılmış olsa da davanın maddi gerçeğe ulaşmaktan ziyade Menderes’in evlilik dışı ilişkisine aleniyet kazandırarak onun şahsi itibarının zedelenmesi amacını taşıdığı söylenebilir. Bu açıdan yargılamada özel hayatın gizliliği ve insan haysiyetinin dokunulmazlığı ilkesine aykırı davranılmıştır.

8. Masumiyet İlkesi

Masumiyet ilkesi ceza muhakemesinde sanığın haklarını koruma amacıyla benimsenmiş bir ilkedir⁹⁴. Buna göre bir suçla itham edilen herkes, suçluluğu yasal olarak sabit oluncaya kadar suçsuz sayılır ve o kimsenin masum olduğu kabul edilir⁹⁵. Bu ilkeyle hiç kimse, hakkında verilecek kesin hükme kadar suçlu muamelesi göremez ve herkes lekelenmeme hakkından faydalanır.

92 Hayatın genel ve özel yanlarının birbirinden nasıl ayrılacağı ve özel hayat ile hayatın gizli alanının yekdiğerinden ayırdedilmesi konusunda Alman Anayasa Mahkemesi tarafından “kuşak teorisi = Sphaerentheorie” geliştirilmiştir. Buna göre, insan hayatının merkezinde her türlü devlet müdahalesine karşı korunmuş bulunan ve dokunulmaz olduğu kabul edilen bir çekirdek alan vardır. Bu çekirdek alan, ikinci bir kuşak alanla çevrilmiştir. Bu ikinci alan da devletin müdahalesine karşı korunmuştur. Ancak dokunulmaz değildir. Yani bu alan bakımından nispi bir koruma söz konusudur. Nihayet insan hayatı bakımından bu ikinci alanı çevreleyen üçüncü bir kuşak alan daha vardır ki, burada herhangi bir koruma söz konusu değildir. bk. Şen, s. 504 vd.

93 Öztürk, Bahri, “Yeni Ceza Muhakemesi Kanunu”, Adalet Bakanlığı Bilgi Bankası (<http://www.ceza-bb.adalet.gov.tr/makale/113.doc>); Noyan, Erdal, Ceza Muhakemesi, Ankara, 2005, s. 103-104.

94 Çakır, Kerim, 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu’nda Gizliliğin İhlali Suçu ve Ceza Muhakemesi Hukuku ile İlişkisi, MÜHF-HAD, C. 18, S. 1, s. 233, 234.

95 Gözübüyük-Gölcüklü, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması, s.297, Ayrıca bu konu hakkında bk. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararı (Minelle/İsviçre 05.03.1983, A. 62-30).

Bu süreçte etkin rol oynayan hâkim, savcı ve adli kolluk görevlilerinin yargılanacak veya yargılanmakta olan kimselere saygı göstermesi ve onların lekelenmeme haklarını ihlal etmemesi gerekir⁹⁶.

Soruşturma evresi yürütülürken alınan ifadeler ve dosyaya girecek her türlü delil, basın yayın organlarına servis edilmemeli ve bu kimse hakkında henüz bir karar verilmediği unutulmamalıdır. Tıpkı adil yargılanma hakkında olduğu gibi masumiyet ilkesinde de temel hedef, sanık hakkında hüküm verilinceye dek sanığın lekelenmemesi ve masum sayılmasıdır.

Sanığın yasal olarak suçluluğu sabit olmadan ve özellikle de savunma hakkını kullanma fırsatını bulamadan verilen bir yargı kararında, suçlu olduğuna ilişkin bir kanaat yansıtılırsa, masumiyet karinesi ihlal edilmiş demektir⁹⁷.

Yapılan tüm muhakeme işlemlerinde yargılama ve iddia makamı öncelikle şüpheli veya sanığın masum olduğundan yola çıkarak hareket ederse, hukuka olan güven artar, maddi gerçeğin ortaya çıkarılması kolaylaşır⁹⁸.

Suçsuzluk karinesi, beraat kararı verildiği hallerde sanığın suçu işleyip işlemediği hususunun şüpheli bırakılmasını da engeller. Suçluluğun yeterince ispat edilemediği hallerde “delil yetersizliğinden beraat” kararı yerine “faile isnat edilen fiilin fail tarafından işlendiğinin sabit olmadığı” gerekçesiyle beraat kararı verilmelidir⁹⁹.

İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesinin 6’ncı maddesinin ikinci bendinde de “Bir suç ile itham edilen herkes, suçluluğu yasal olarak sabit oluncaya kadar suçsuz sayılır” denilmektedir.

Belirtelim ki soruşturma veya kovuşturmaya ilişkin yapılan basın açıklamaları ve sanığın kimliğinin açıklanması, kişilik haklarının zedelenmesine sebebiyet verir¹⁰⁰.

Yassıada yargılamaları bu bilgiler ışığında incelendiğinde, yargılamalarda masumiyet karinesinin

96 Deweer-Belçika kararı. Karar ve ayrıntılı bilgi için bk. Kaşıkara, Serhat, Adil Yargılanma Hakkı ve Türkiye, Ankara 2009, s. 105.

97 Dutertre, Gilles, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarından Örnekler, Avrupa Konseyi, Kasım 2003, s. 181.

98 Kaşıkara, Adil Yargılanma Hakkı ve Türkiye, s. 194.

99 Üzülmüş, İlhan, Türk Hukukunda Suçsuzluk Karinesi ve Sonuçları, TBB Dergisi, S. 55, 2005, s. 62.

100 Çolak, Haluk-Taşkın, Mustafa, Ceza Muhakemesi Kanunu Şerhi, Ankara 2007, s. 780.

hiçe sayıldığı, daha yargılamaların başından itibaren sanıkların suçlu olduklarının kabul edildiği görülmektedir. Bunun en önemli göstergelerinden biri de yargılamalar henüz başlamadan ölüm cezası verilmek istenen bir kısım sanıkların yaşlarının göz önünde bulundurularak, ölüm cezasının 65 yaş üstü kişiler bakımından uygulanamayacağına dair hükmün yürürlükten kaldırılması ve bu değişikliğin geçmişe uygulanacağına ilişkin kanuna hüküm konulmasıdır.

Yine yargılamalar sürecinde çekilen ve sinemalarda gösterilen *Düşükler Yassıda'da* filmi de bir yandan Yassıda'da haksız olarak tutulan kişilerin haysiyetleriyle nasıl alay edildiğini göstermekte, diğer yandan yargılamalar bitmeden sanıkların nasıl suçlu ilan edildiklerini açıkça ortaya koymaktadır¹⁰¹.

Gerçekten Yassıda'da 14 Eylül günü gece vakti yargılananlar birden kaldırılmış, hemen giyinmeleri ve hazır olmaları istenmiştir. Bu hazırlık sadece bir film çekimi içindir. O günlerde halk arasında Yassıda'da bulunanların durumunun çok kötü olduğuna dair söylentilerden askerî yönetim rahatsız olmuş ve sinemalarda hemen gösterilmek üzere bir film hazırlanmasını emretmiştir. Yassıda'da özgürlükleri haksız yere elinden alınan kişiler, yeni geliyorlarmış gibi gece yarısı iskeleye götürülüp merdivenlerden yürütülmüştür. Yassıda'da hayatın normal seyrettiğini göstermek için berberde, hastanede, koşuşlarda çekimler yapılmıştır. Fatin Rüştü Zorlu odasında kitap okuma taklidi yaptırılarak, Refik Koraltan kantinden alışveriş yaparken, Perihan Arıburun filmde hafif aksayarak da olsa yürürken, aylardır kamuoyunda görünmeyen Adnan Menderes kamera karşısında zorla yemek yedirilerek kayda alınmıştır¹⁰².

Düşükler Yassıda'da filmi hemen piyasaya sürülerek sinemalarda gösterilmeye başlanmıştır. Bu filmde yapılan anonslarda suçlayıcı ifadeler kullanılmıştır. Örneğin, "Vatan Cephesi başkumandanı Kemal Aygün", "Barların haraççibaşısı Faruk Oktay", "Üniversite gençliğinin amansız celladı Bumin Ymanoğlu", "İşte İstanbul'un kumar, eroin ve cinayet kolektif şirketi" gibi anonslar bunlardan bazılarıdır. Filmde Adnan Menderes'in zorla yemek yediği sahnede Menderes için "Poz vermeden edemez" anonsu yapılmıştır. Celal Bayar'ın görüntülerinde "Sofrasında kilosu 1 liraya satılan siyah havyar bulunmamakla beraber Bayar iştahından bir şey kaybetmiş görünmemektedir." denmiştir¹⁰³.

101 bk. Mehmet Ali Birand, Demirkırat Belgeseli, 32. Gün Arşivi.

102 bk. Mehmet Ali Birand, Demirkırat Belgeseli, 32. Gün Arşivi .

103 bk. Mehmet Ali Birand, Demirkırat Belgeseli, 32. Gün Arşivi.

Bu film üzerine intihar girişiminde bulunan ancak son anda kurtarılan Celal Bayar, hastanedeki tedavisinden sonra "Bize, Yeşilçam oyuncularını gibi film çevirttiler. Revayı hak mıdır bu?" diye isyan etmiştir. Yassıada sakinleri aşağılayıcı bu filmde de anlaşılacağı üzere yargılamalar daha başlamadan mahkûm edilmiştir¹⁰⁴.

III. Yassıada Yargılamalarının Ceza Hukuku Bakımından Değerlendirilmesi

Devletin rejimi, anayasalarda temel hak ve hürriyetlerle düzenlenir. Anayasada düzenlenen hak ve hürriyetleri ihlal eden ya da devletin müesses nizamına yönelik davranışlardan hangilerinin suç olduğunu ve müeyyidelerini ise ceza kanunları gösterir. Kanunilik ilkesi başta olmak üzere çok sayıda ceza hukuku ilkesi, en ağır yaptırımları bünyesinde barındıran ceza hukukunda kişilerin temel hak ve özgürlüklerini güvence altına almaktadır.

Aşağıda, inceleme konumuzla doğrudan ilgisi sebebiyle "suçta ve cezada kanunilik ilkesi"nin bir sonucu olan "aleyhe ceza kanunlarının geçmişe yürümezliği ilkesi" ve "yasama sorumsuzluğu" bakımından açıklamalara yer verilecektir.

Suçta ve Cezada Kanunilik İlkesi

A-Genel Açıklamalar, Darbenin Yapıldığı Dönemde Mer'i Olan 765 Sayılı Türk Ceza Kanunu'nun Konumuz Bakımından Değerlendirilmesi

Kanunda gösterilmeyen fiillerin suç oluşturmadığı (kanunsuz suç olmaz; *nullum crimen sine lege*) ve yasanın suç saydığı bir fiilden dolayı ancak kanunda gösterilen cezanın veya güvenlik tedbirinin (kanunsuz ceza olmaz - *nulla poena sine lege*) verilebileceği anayasalar ve ceza kanunlarında bir kural olarak kabul edilmiştir. Ancak, yasada gösterilen fiillerin suç sayılması ve bunlar hakkında yine yasada belirtilen ceza ve güvenlik tedbirlerinin verilebilmesi, suçu ve cezaları kapsayan yasanın fiil işlenmeden önce yürürlüğe girmesi şartına bağlıdır (*nullum crimen, nulla poena sine lege praevia* - önceki bir yasa olmadan suç ve ceza olmaz)¹⁰⁵.

104 bk. Mehmet Ali Birand, Demirkırat Belgeseli, 32. Gün Arşivi.

105 Hippel, s. 293-294; Ebert, Udo, Strafrecht, Allgemeiner Teil, 3. Auflage, Heidelberg 2001, s.6.

Medeni ve gelişmiş ülkelerin anayasa ve ceza kanunlarında bir kural olarak öngörülen, kişi hak ve hürriyetlerinin bir garantisini teşkil eden suç ve cezaların kanuniliği prensibinin ana hatları şu şekilde açıklanabilir:

Ceza hukukunun esasını yasa teşkil ettiğinden, bir fiilin suç sayılıp sayılmadığını anlamak için yasaya bakmak lazımdır. Yasa tarafından sarahaten yasaklanmayan her fiil meşrudur. Ancak fiilin sarahaten suç sayılması yeterli olmayıp, yasa tarafından cezasının da belirlenmesi gerekir. Hâkim, yasada yazılı olandan başka veya daha ağır bir cezaya hükmedemez. Şayet ceza yasaları suç ve cezayla ilgili bir hüküm ihtiva etmiyorlarsa, hususi hukuk sahasında olduğu gibi hukukun genel prensiplerine, örf ve âdet hukukuna ve kıyasa başvurulamaz¹⁰⁶. Öyleyse yasanın suç saymadığı veya yasanın suç sayıp da cezasını öngörmediği bir fiilin işlenmesi halinde hâkim beraat kararı vermek zorundadır. Bu suretle yasanın açıkça suç saymadığı bir fiilden dolayı kimseye ceza verilemeyeceği gibi yasada yazılı olandan başka ve şiddetli bir cezayla da kimse cezalandırılmaz.

Belirtelim ki kanunda gösterilen fiillerin suç sayılması ve bunlar hakkında yine yasada belirtilen cezaların verilebilmesi, suç ve ceza içeren yasanın fiil işlenmeden önce yürürlüğe girmiş olması şartına bağlıdır. **Bu sebeple de aleyhe kanun geçmişe yürütülemez.**

1274 (1858) tarihli “Ceza Kanunname-i Hümayunu”nun 1’inci maddesiyle suçta kanunilik; 2, 3, 4 ve 5’inci maddeleriyle de cezada kanunilik ilkesinin kabul edildiği söylenebilir¹⁰⁷.

1876 Anayasası’nın (Kanun-u Esasi) 10’uncu maddesinde yer alan kural¹⁰⁸ böylece anayasal bir değere sahip olmuştur.

1926 tarihli ve 765 sayılı eski Türk Ceza Kanunu 1’inci maddesinde, 1961 Anayasası’nın 33, 1982 Anayasası’nın 38’inci maddesinde bulunan kurala, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu 2’nci maddesinde yer verilmek suretiyle ilkenin ceza hukukundaki önemi gösterilmiştir.

765 sayılı eski TCK’nın 1’inci maddesinin 1’inci fıkrasına göre; “*Kanunun sarıh olarak suç saymadığı bir fiil için kimseye ceza verilmez. Kanunda yazılı cezalardan başka bir ceza ile de kimse cezalandırılmaz*”.

106 Ebert, s. 6 vd; Seelmann, Kurt, Strafrecht, Allgemeiner Teil, 2. Auf, Basel-Genf-München, 2005, s. 28-29.

107 Dönmezer-Erman, I, n. 50. Karşıt görüş; Taner, s. 133; İçel-Donay, s. 79-80.

108 1876 Anayasası’nın 10’uncu maddesine göre; “Hürriyet-i şahsiye, her türlü taarruzdan masundur. Hiç kimse kanunun tayin ettiği sebep ve suretten maada bir bahane ile mücazat olunamaz”. Anayasanın 1909 değişikliğinde 10 uncu madde “Hürriyet-i şahsiye her türlü taarruzdan masundur. Hiç kimse şer ve kanunun tayin ettiği sebep ve suretten maada, bir bahane ile tevkif ve mücazat olunamaz” biçimini almıştır. bk. Taner, s.133, dn.2.

Maddede yer alan “kanun” sözcüğü, yasama organı tarafından usulüne uygun şekilde kabul edilip, yürürlüğe giren biçimsel anlamda kanunu ifade eder. Gerçekten TCK’nın 1’inci maddesinin 1’inci fıkrasında; idarenin düzenleyici işlemleriyle suç ve ceza konulamayacağı, suç ve ceza koyma yetkisinin sadece yasama organına ait olduğu ve “kanun” teriminden de biçimsel anlamda kanunun anlaşıldığı ortaya konmuştur.

Aynı şekilde toplumsal vicdanda yaşayan, yazılı olmayan örf ve âdet de suç ve ceza bakımından göz önüne alınmaz. Böylece suç ve cezalar, örf ve âdetle ortadan kaldırılamaz. Örf ve âdete aykırı fiiller de yasada yer almadıklarından cezalandırılmaz. Aynı düşünceler ahlak için de geçerlidir¹⁰⁹.

Maddedeki “sarih olarak” sözcüğü, belirlilik ilkesi ile kıyas yasağına işaret etmektedir. Belirlilik ilkesi uyarınca, suçta kanunilik ilkesinin kabul edilmesi ceza hukukunun güvence fonksiyonunun icra edebilmesi için yeterli değildir. Aynı zamanda kanunda yer alan suç tanımlarının açık ve seçik olması gerekir. Diğer bir ifadeyle, bireyler hangi eylemlerinin suç oluşturduğunu kanun metninden açık şekilde anlayabilmelidir. Bu itibarla kanun metinleri çok açık ve herkes tarafından anlaşılabilir şekilde kaleme alınmalıdır. Ceza hukukunda kıyas da yasaktır¹¹⁰.

Bir fiilin sarih, yani açıkça suç oluşturup oluşturmadığını anlamak için kanuna bakmak gerekmektedir. Kanun bazen suçu tanımlar. Bu yasal tanıma uymayan fiil, suç oluşturmaz. Fiil belki yasada tanımı yapılan bir suça benzeyebilir fakat benzediği için suçun tanımını yapan maddeyle cezalandırılmaz (kıyas yasağı). Bazen yasa, suçun tanımını yapmayarak adını söylemekle yetinir. Bu kısma giren suçların tanımları öğreti ve mahkeme içtihatları tarafından yapılır¹¹¹.

B. Aleyhe Ceza Kanunlarının Geçmişe Yürümezliği İlkesi (lex praevia)

Kanunilik ilkesinden kaynaklanan bu yasak, fiilin işlenmesinden sonra yapılan ve failin durumunu kötüleştiren düzenlemelerin, söz konusu fiil açısından uygulanmamasını ifade eder. Bu ilkeye göre işlendiği zamanın kanununa göre suç sayılmayan bir fiil, geriye etkili olarak suç hâline getirilemeyeceği gibi daha ağır bir cezayla da cezalandırılmaz. Bu aynı zamanda kusur ilkesinden ileri gelen bir zorunluluktur. Çünkü ileride yürürlüğe girecek olan bir kanuna göre kendisini yönlendirmesi failden beklenemez. Böylece fiilin işlendiği sırada öngörülebilir olmayan bir durumdan, aleyhine bir sonuç çıkarılmayacağı konusunda bireye güvence verilmektedir.

109 Yüce, s. 61.

110 Erem- Danışman-Artuk, s.109 vd.

111 Taner, s.135.

Kaldı ki sonradan yürürlüğe giren bir kanunla önceden işlenen bir fiilin cezalandırılması, kişi özgürlüklerine keyfi müdahale edilmesine yol açar¹¹².

Görüldüğü üzere, ceza kanunlarının geriye yürütülmesi yasağı, cezalandırılabilirliğin maddi şartlarında aleyhe olarak yapılan tüm kanun değişikliklerini içermektedir. Buna göre yeni bir suç tipi meydana getirilmesi veya mevcut suç tipinin uygulama alanının genişletilmesi, önceden mevcut hukuka uygunluk nedeninin kaldırılması veya uygulama alanının daraltılması, bu yasağın kapsamındadır. Buna karşılık failin lehine olan düzenlemeler geçmişe yürütmektedir¹¹³.

Geçmişe yürütme yasağı, bir taraftan kanun koyucuya diğer taraftan da hâkime hitap etmektedir. Kanun koyucu yeni çıkardığı bir ceza normunu, daha önce işlenen fiillere uygulamasını öngöremeyeceği gibi hâkim de mevcut bir kuralı, önceden işlenen fiillere uygulama yoluna gidemez. Aleyhe kanunun geçmişe yürütülmesi yasağı açısından “fiilin işlendiği zaman” belirleyici olduğunda, fiilin işlendiği sırada yürürlükte olan kanunun hangisi olduğunun belirlenmesi gerekir¹¹⁴.

Bu bilgiler ışığında Yassıada yargılamalarından bir örnek vermek gerekirse, burada sanıklara daha yüksek cezalar vermeyi mümkün kılmak için 06.07.1960 tarihli ve 15 sayılı Kanun çıkarılmıştır. Bu kanunla 765 sayılı Türk Ceza Kanunu’nun 65 yaşını geçmiş olanlara idam cezası uygulanamayacağına dair 56’ncı madde hükmü yürürlükten kaldırılmıştır.

765 sayılı TCK’nın 56. maddesi; “Hüküm zamanında 65 yaşını doldurmuş olanlar hakkında idam cezası yerine 30 sene ağır hapis ... cezası hükmolünür” şeklindeydi. Bu değişiklik sebebiyle 1883 doğumlu ve hüküm esnasında 78 yaşında olan Cumhurbaşkanı Celal Bayar idamla yargılanarak göstermelik mahkeme tarafından idam cezasına çarptırılmış ancak Ankara’daki askerî cunta, üç kişi dışındaki idamları onaylamadığı için verilen idam cezası infaz edilmemiş, müebbetle çevrilmiştir.

Keza anayasal düzeni ihlal suçunun düzenlendiği 146’ncı maddeye “Birinci fıkrada yazılı suça ikinci fıkrada gösterilenden gayri surette iştirak eden fer’i şerikler hakkında beş seneden on beş seneye kadar ağır hapis ve amme hizmetlerinden müebbetle memnuiyet cezası hükmolünür” şeklinde üçüncü bir fıkra eklenmiştir. Yapılan değişikliklerin geçmişe yürütülebileceğine dair kanuna özel bir hüküm konmuştur.

112 Artuk, M. Emin-Gökçen, Ahmet-Alşahin, M. Emin-Çakır, Kerim, Ceza Hukuku Genel Hükümler, 14. Baskı, Ankara, 2020, s. 200 vd.

113 Artuk-Gökçen-Alşahin-Çakır, s. 206 vd.

114 Artuk-Gökçen-Alşahin-Çakır, s. 165 vd.

Böylece ceza kanunlarının zaman bakımından uygulanmasında aleyhe kanunun geçmişe yürümeyeceği kuralı hiçe sayılarak aleyhe kanun geçmişe yürütülmüştür. Bu suretle 65 yaşından büyük olanlar hakkında idam cezası verilmesinin ve yasama sorumsuzluğuna sahip DP milletvekillerininin 1950 -1960 yılları arasında TBMM’de kullandıkları oylar ve açıkladıkları görüşler dolayısıyla suçlanıp yargılanmaları mümkün hâle getirilmiştir. Sonuçta açıkça hem o dönemdeki mevzuata hem de evrensel hukuk kurallarına aykırı bu hükümlere dayanılarak DP milletvekillerine ağır cezalar verilmiştir.

Keza Türkiye tarihinde ilk defa bir cumhurbaşkanının yargılandığı Köpek davası, Türk Ceza Kanunu’nun 146. maddesindeki anayasal düzeni ihlal suçuyla birleştirilip suçlama, vatana ihanet suçuna dönüştürülerek Cumhurbaşkanı yargılanmıştır.

2. Yasama Sorumsuzluğu

Millî iradenin serbestçe teşekkülü, parlamento içinde tam bir söz hürriyetinin bulunmasına bağlıdır. İşte bu gayeyle anayasalara konan yasama sorumsuzluğu milletvekillerinin meclisteki söz hürriyetlerini sağlama amacını güder. Yasama sorumsuzluğu, milletin temsilcisi olarak parlamentoya gelen milletvekilinin yasama görevini ifası sırasında, parlamento içinde beyan ettiği düşüncelerden, verdiği oylardan herhangi bir makama karşı sorumlu olmaması demektir. Diğer bir deyişle milletvekili, parlamentoda yasama görevini icra ederken düşüncelerini, yargılanma korkusuna kapılmadan söyleyebilir; bu sözlerinden dolayı adli veya idari mercilere hesap vermez¹¹⁵.

Yasama sorumsuzluğu 1924 Anayasası’nın 17. maddesinde “Hiçbir mebus Meclis dâhilindeki rey ve mütalâasından ve beyanatından ve Meclisteki rey ve mütalâasının ve beyanatının Meclis haricinde irat ve izharından dolayı mesul değildir.” şeklinde düzenlenmiştir.

Yine 1924 Anayasası’nın 41. maddesinde “Reisicumhur hiyaneti vataniye halinde Büyük Millet Meclisine karşı mesuldür.” hükmüne yer verilmiş ve cumhurbaşkanının göreviyle ilgili suçlar bakımından ancak vatana ihanet halinde ceza sorumluluğunun söz konusu olabileceği belirtilmiştir.

115 Artuk-Gökçen-Alşahin-Çakır, s. 235.

a. Yasama Sorumsuzluğunun Şartları

Yasama sorumsuzluğunun söz konusu olabilmesi, aşağıdaki şartların varlığına bağlıdır:

aa- Oy ve sözlerin, ileri sürülen düşüncelerin, meclis çalışmalarında ve mecliste açıklanmış olması gerekir. Meclis çalışmaları terimi geniş yorumlanmalıdır. Kavram; meclisin genel kurul, komisyon ve siyasi partilerin grup toplantılarını, hatta parlamento çalışmalarıyla ilgili olmak şartıyla parlamento dışındaki çalışmaları kapsar¹¹⁶. Bahsedilen bu yerlerde evvelce verilmiş oyların, söylenen sözlerin ve açıklanan düşüncelerin milletvekilleri tarafından meclis dışında tekrarlanmaları halinde de yasama sorumsuzluğu kural olarak mevcuttur¹¹⁷.

bb- Yasama sorumsuzluğunun ikinci şartı fiilin oy, söz veya düşünce açıklaması yoluyla işlenmesidir. Söz konusu yerlerde oy, söz ve düşünce şeklinde açıklanan hususların yasama göreviyle ilgili olup olmadığı araştırılmaz. Üye tarafından meclis çalışmalarında ve mecliste açıklanan oy, söz ve düşüncelerin niteliği ne olursa olsun yasama göreviyle ilgili oldukları kabul edilir. Kısaca sorumsuzluk meclis içindeki hakaretleri de kapsar¹¹⁸. Gerçekten Anayasa, meclis içinde geçen -örneğin hakaretimiz- sözleri sorumsuzluk dışında bırakmak isteseydi, hakaret gibi suçların sorumsuzluk kapsamına girmeyeceğini bazı anayasaların öngördüğü şekilde açık olarak belirtirdi¹¹⁹. Bu yola başvurmeyen Anayasa, hakaret suçunu sorumsuzluk kapsamı dışında tutmamıştır. Bu bakımdan bu tür suçlar, meclis çalışmaları sırasında işlenmiş olmak şartıyla sorumsuzluğa dâhildir¹²⁰.

Buna karşılık milletvekillerinin meclis çalışmaları sırasında oy kullanmaları, sözleri ve düşünce açıklamaları dışında kalan fiilleri sorumsuzluk kapsamına girmez. Bu sebeple örneğin bir üyenin meclis toplantı salonunda diğer bir üyeyi dövmesi, öldürmesi sorumsuzluk ayrıcalığından faydalanmasına engel teşkil eder¹²¹.

116 Tanör-Yüzbaşıoğlu, s. 228. Ayrıca bk. Yüce, s. 178.

117 Artuk-Gökçen-Alşahin-Çakır, s. 235.

118 bk. Erem-Danışman-Artuk, s. 174 vd.; Kıratlı, s. 50 vd.

119 Örneğin, 1949 Batı Almanya Anayasası m. 46/1; 1933 Portekiz Anayasası m. 89.

120 Artuk-Gökçen-Alşahin-Çakır, s. 235-236.

121 Arsel, s. 251-252; Teziç, s. 372, 373; Çağlayan, Yasama Dokunulmazlığı, s. 213.

b. Yasama Sorumsuzluğunun Sonuçları

Yasama sorumsuzluğunun sonuçları şunlardır:

aa- Yasama sorumsuzluğu "mutlaktır". Sorumsuzluğu meclis tarafından kaldırılması mümkün değildir.

Milletvekilinin meclis çalışmalarındaki oy ve sözleri, mecliste ileri sürdüğü düşünceleri ve bunları dışarıda tekrarlaması suç unsuru taşısa bile hakkında cezai takibat yapılamaz¹²².

Meclis üyesi tarafından işlenen ve sorumsuzluğa giren fiil yine de hukuka aykırı olma niteliğini taşır. Ancak hukuka aykırı bir fiil işleyen üye hakkında sorumsuzluk nedeniyle cezai takibat yapılamaz. Diğer bir deyişle, hukuka aykırılık unsurunu kaldırmayan ve dolayısıyla fiili suç olmaktan çıkarmayan yasama sorumsuzluğu suçun sadece cezalandırılabilme unsurunu bertaraf eder. Zira yasama sorumsuzluğuyla Anayasa, *hukuka uygunluk* sebebi değil *şahsi cezasızlık* sebebi düzenlemiştir. Bu itibarla fiilin hukuka aykırılığı ve haksızlık niteliği devam etmektedir.

Yargıtay uygulaması da bu doğrultudadır¹²³.

Cezai sorumsuzluk sadece milletvekili bakımından söz konusudur. Aynı ifadelerin milletvekiline izafeten başkaları tarafından nakledilmesi, suç teşkil eder¹²⁴. Yine aynı sebeple, milletvekilinin sorumsuzluk kapsamına giren fiiline iştirak eden diğer kimseler cezalandırılabilir¹²⁵.

122 "Hemen bütün demokratik memleketler Anayasalarında kabul olunan ve Anayasa hukuklarında mebusların ademi mesuliyet prensibi diye anılan prensibe göre, mebusların teşrii vazifelerini ifa ederlerken her türlü tesir ve tazyikten beri olmaları ve korkmadan teşrii vazifelerini görebilmeleri gayesi derpiş olunmuştur. Ceza korkusu gibi yüksek tazminat ödemek korku ve endişesi de mebusları vazifelerini bihakkin ifadan geri bırakabilir. Ademi mesuliyetin hem cezai hem hukuki ve mali sahaya teşmili zaruri bulunduğundan davacı vekilinin hilafına vâki müdafaası varit görülmemiştir. Meclis kürsüsünde haksız fiil teşkil eden beyanı ve mütalaasından dolayı bir mebus hakkında ancak Meclis Dahili Nizamnamesi hükümleri tatbik edilebilir" (Yarg. 4. HD, 16.7.1958, 12171/5006, Erem-Danışman-Artuk, s. 173).

123 "Haddi zatında suç mahiyetinde bulunduğu hükümde kabul edilen sözlerin Meclis kürsüsünde söylenmesi sebebiyle...ceza sorumluluğundan müstesna olmasının bunların hakaret mahiyetini kaldıramayacağı" (Yarg 4. CD, 22.6.1950 ve 2818/7902). (Erman, Sahir, Mahkeme İçtihatları. Hakaret, Karşılıklı Tahkîr, Teşrii Masuniyetin Hukuki Mahiyeti ve Şumulü, İHFİM, C.: XVII, S.: 1-2, İstanbul 1951, s. 455-456).

124 Kşz. Koca-Üzülmez, (11), s. 796.

125 Artuk-Gökçen-Alşahin-Çakır, s. 238.

bb- Sorumsuzluk “sürekli”dir”. Süreklilik milletvekilinin sorumsuzluk kapsamına giren ve milletvekilliği döneminde işlediği bir fiilinden dolayı sadece üyeliği sırasında değil üyelik sıfatı sona erdikten sonra da yargılanamamasını ifade eder.

cc- Sorumsuzluk “kamu düzenindedir”. Sorumsuzluk, milletvekilinin şahsi yararı için değil parlamentonun iyi çalışması ve dolayısıyla kamu yararı için konmuştur. Bunun sonucu olarak parlamento üyesi, yasama sorumsuzluğundan vazgeçemez¹²⁶.

Bu bilgiler ışığında somut olay incelendiğinde; Yassıada’daki birçok sanığın cezalandırıldığı *anayasal düzeni ihlal davasındaki* temel iddia, 1950 -1960 yılları arasında yapılan ve Anayasa’ya aykırı olduğu kabul edilen kanunlar için TBMM’de oy kullanarak bunların yapımına katkı sunmuş olmasıdır. Göstermelik mahkeme, yasama sorumsuzluğuna sahip DP milletvekillerinin bu muafiyetlerini hiçe sayıp 1950 -1960 yılları arasında TBMM’de kullandıkları oylar ve açıkladıkları görüşler dolayısıyla sorumlu tutularak yargılanmıştır. Sonuçta talimatla hareket eden mahkeme heyeti, yasama sorumsuzluğunu yok sayan, hem o dönemdeki mevzuata hem de evrensel hukuk kurallarına açıkça aykırı yeni getirilen TCK’nın 146’ncı maddesinin 3’üncü fıkrasına dayanarak DP milletvekillerine ağır cezalar vermiştir. Bunu yapabilmek için de aleyhe ceza kanunu hükmünü geçmişe yürütmüştür.

Gerçekten 1924 Anayasası’nın 17. maddesinde “Hiçbir mebus Meclis dâhilindeki rey ve mütalâasından ve beyanatından ve Meclisteki rey ve mütalâasının ve beyanatının Meclis haricinde irat ve izharından dolayı mesul değildir.” hükmü gereğince ve evrensel bir hukuk kuralı olarak milletvekilleri meclis çalışmalarındaki oy ve görüşlerinden dolayı sorumsuz kabul edilmelerine karşın göstermelik mahkeme, bu hükme taban tabana zıt hareket etmiştir. Meclis çalışmalarında milletvekillerinin serbestçe görüşlerini bildirip oy kullanarak millî iradenin yasama organında somutlaştırılması bakımından hayati önemde olan yasama sorumsuzluğu ilkesinin yok sayılması, davanın daha ziyade dönemin siyasi iktidarından intikam alma amacıyla yürütüldüğünü göstermektedir.

126 Artuk-Gökçen-Alşahin-Çakır, s. 238.

Sonuç

27 Mayıs 1960 askerî darbesiyle Türkiye Cumhuriyeti'nin meşru hükûmet ve yöneticileri, derdest edilerek bir adaya kapatılmıştır. Millî Birlik Komitesince Anayasa yürürlükten kaldırılmış ve bunun yerine 27 maddelik yeni bir anayasa kabul edilmiştir. Yassıada'da Yüksek Adalet Divanı adında olağanüstü bir mahkeme kurulmuş, tabii hâkim ilkesine aykırı olarak kurulan bu mahkemede Cumhurbaşkanı, hükûmet ve TBMM üyeleri ile birçok kamu görevlisi yargılanmıştır. Belirli sanıklar hakkında, belirli bir davaya bakmak üzere kurularak hâkim ve savcılar özel olarak seçilip görevlendirilmiş böyle bir mahkemenin hem bağımsız hem de tarafsız olacağını düşünmek mümkün değildir. Nitekim yapılan yargılamalar boyunca da mahkeme başkanı başta olmak üzere mahkeme heyeti bağımsız ve tarafsız olmadığını göstermiştir.

Yargılamaların seyri ve verilen mahkûmiyet kararları incelendiğinde görülmektedir ki yapılan yargılamalarda ceza muhakemesi hukukunun ve ceza hukukunun temel ilkeleri hiçe sayılmıştır. Kanunsuz cezalar verilmiş, aleyhe hüküm getiren ceza kanunları geçmişe yürütülmüş, yasama sorumsuzluğu göz ardı edilerek milletvekilleri meclis çalışmalarında verdikleri oylardan dolayı cezalandırılmıştır. Hukuk devleti ilkesine aykırı olarak sanıklar gayriinsani şartlarda tutulmuş ve insan onuruna yaraşmayan muamelelere maruz bırakılmıştır. Yargılamalar maddi gerçeğin araştırılması yerine sanıkları rencide etmek ve cezalandırmak için gerekli bir prosedür olarak yürütülmüştür. Adil yargılanma ilkesine uyulmamış, sanıklara meramlarını anlatma imkânı verilmemiştir. Birbiriyle ilgisi olmayan çok sayıdaki konuda davalar *anayasal düzeni ihlal davası* adı altında birleştirilerek sanıklara mümkün olan en ağır cezaların verilmesinin yolları araştırılmıştır.

Yassıada yargılamaları sürecinde asıl düşündürücü olansa haksız, adalete aykırı yaptırım ve uygulamaların hâkim ve savcılar eliyle gerçekleştirilmesi, onların da akıl hocalığını devrin en tanınmış hukuk profesörlerinin yapmasıdır. Özellikle döneminde Yargıtay üyeliği sıfatı olan hukukçuların, hukukçu olmanın onlara yüklediği vicdani sorumluluklarını, hak ve adalet dağıtma yönündeki asli görevlerini unutarak bu tür cinayet mahkemelerinde görev kabul etmeleri üzücüdür. Bu vesileyle, bu amaçla kurulan kurul ve mahkemelerde görev almayı reddeden mümtaz hukukçular Prof. Dr. Tahir Taner, Yargıtay Başkanı Dr. Recai Seçkin'i saygıyla anmamız gerekir.

Çalışma, genç nesillere özellikle de adalet dağıtma görevi yapan genç hukukçulara ve genç hukukçu adaylarına yakın tarihimizin bu hukuk cinayetleri hakkında bir nebze olsun bilgi vermek gayesiyle hazırlanmıştır.

27 Mayıs 1960 askerî darbesiyle yönetime el koyan askerî cuntanın yönetimi sivil idarecilere devretmesinden sonra, Yassıada yargılamalarının meydana getirdiği hukuksuzluklar telafi edilmeye çalışılmış olsa da çok sayıda insan bu yargılamalar sırasında hastalanmış veya ölmüş; çok sayıda sanık hakkında idam cezası verilerek Adnan Menderes, Fatin Rüştü Zorlu ve Hasan Polatkan idam edilmiştir. Yassıada yargılamaları, Türk yargı tarihinin en acı olaylarından biri olarak tarihimizdeki yerini almıştır.

Dr. Rasim Koç

Araştırmacı Yazar

DARBELERİN BENZER NOKTALARI; ÖZELLİKLE 27 MAYIS VE 15 TEMMUZ

ÖZET

15 Temmuz darbesini gerçekleştirenler darbe planlarını 27 Mayıs 1960 darbesini rol model olarak hazırladıklarını görüyoruz. Darbe hazırlıkları 1960'ta olduğu gibi sosyal, siyasi ve silahlı güçler olmak üzere üç aşamadan oluşur. Siyasi iktidarı yıpratmak için suni veya demokrasi içinde çözülecek sorunları toplumsal fay hatlarına dönüştürerek sosyal gerilimleri artırarak siyasi iktidarı yıpratmak ve başarılı bir darbe sonrasında toplum desteğini sağlamaya yönelik hazırlıklardır. Emir komuta dışına çıkarak ordu içindeki darbe örgütlenmelerinin benzerlikleri, kritik noktaların ele geçirilmesi, kritik noktalara yapılan atamaların ve terfilerin darbeciler tarafından kontrol edilmesi ve harp okulunun her iki darbede döneminde önemli görevler üstlenmesi silahlı kuvvetler içindeki yapılanmanın benzer noktalarıdır. Çoğunluğunu yeni generallerin oluşturduğu kurmaylar sınıfı her iki darbenin ortak noktalarındandır. 15 Temmuz darbesinin 27 Mayıs darbesinden ayrılan en belirgin özelliği ise darbe karargahlarında sivil otoritenin baş rolde olmasıdır.

GİRİŞ

15 Temmuz, darbeler tarihimiz açısından ilkleri barındırır. Bu ilkleri iki maddede toplayabiliriz. Birincisi, planlaması siviller tarafından yapılan ilk darbe girişimi olması. Ordu içindeki darbeci subaylar, ilk defa bir sivil örgütün emrinde hareket etmiştir. Aralarındaki bağ, örgütlüdür ve hiyerarşinin tepesinde “Kara Kuvvetleri imamı, Hava Kuvvetleri imamı” gibi adlandırılan siviller yer almıştır.

İkincisiyse cumhuriyet tarihinde yaşanan darbe, muhtıra ve sınırlı müdahalelere karşı sokaklara inen halk hareketinin ilk kez yaşanmasıdır.

27 Mayıs / 15 Temmuz Olaylarının Benzer ve Farklı Noktaları

27 Mayıs ile 15 Temmuz darbelerinin en temel benzerliği iki darbenin de emir komuta zincirinin dışında gerçekleşmesidir. Her iki darbede kritik görevlerde bulunan subayların çoğu kurmay sınıfındadır. Her iki dönemde de Türkiye hem bölgesel hem büyük güç olma yolunda ciddi adımlar atmış ve yeni adımlar hazırlığındadır.

Ordu içerisindeki darbecilerin 27 Mayıs'ta örgütlenme şekli, 15 Temmuz'a giden yolda bire bir kopyalanmıştır. Siyasi ve toplumsal gerilimlerin sinir uçları benzerlik göstermektedir.

27 Mayıs'ta ve 15 Temmuz'da kilit nokta Çankaya ve Cumhurbaşkanlığıdır. İki darbede de asker ve sivil bürokrasi ilişkisi; darbelerin siyasi destekçileri ve sivil unsurları vardır. NATO, bu iki darbede sessiz kalmıştır.

27 Mayıs ve 15 Temmuz darbelerinin ortak noktalarından biri de "Erk" mücadelesidir. Tek amaçları, mevcut siyasi iktidarı devirmektir.

Nitekim 27 Mayıs darbesi, sadece Demokrat Partiye karşı yapılmış bir darbedir. Tutuklananlar, kapatılan parti, infazlar ve yargılamaların hepsi bir partiye yöneliktir.

15 Temmuz darbe girişiminde de bu durumun bire bir aynısı görülmektedir. Hedefte olan Cumhurbaşkanıdır. 12 Eylül darbesi hariç 27 Mayıs ve 15 Temmuz'da, iktidar partisi dışındaki hiçbir siyasi parti liderine yönelik girişim veya kontrol altına alma durumu söz konusu değildir.

27 Mayıs'ta ordu, üniversiteler ve yargı ittifakı öne çıkarken, 15 Temmuz'da ordu, yargı ve üniversitelere sızmış FETÖ başrolde. Mahkeme ve yargılamalar yoluyla darbeci anlayış ülkede terör estirmiştir.

Ordu İçindeki Darbe Yapılanmalarındaki Benzerlikler

- Kilit noktaların ele geçirilmesi

27 Mayıs öncesinde Kara Kuvvetleri Komutanlığı Personel Başkanlığını darbeci subayların ele geçirmesiyle kilit yerlere atamalar yapılır. Fetullahçı Terör Örgütü (FETÖ) de aynı bu yöntemleri takip etmiştir.

28 Şubat sürecinden sonra ordu içindeki varlığı hızla artan örgüt, *Ergenekon* ve *Balyoz davalarını* kendine alan açacak fırsata dönüştürmüştür. Yargıdaki etkinliğini de kullanarak davalar sulandırılıp kapsamı genişletilmiş, böylece örgüt üyelerine orduda önemli alanlar açılmıştır.

Örgüt, 27 Mayıs'ta olduğu gibi önce harp okulu ve askerî liselerde kontrolü sağlamış, daha sonra Kara Kuvvetleri Komutanlığı Personel Başkanlığını ele geçirerek kilit atamalar yapmıştır. Bu atamalara bakıldığında 27 Mayıs'ı gerçekleştiren darbeciler âdeta kopya edilmiştir.

- Harp okulu ve askerî liselere kendi adamları yerleştirilir. 27 Mayıs'ta da harp okulu kilit rol oynamıştır.
- Ankara ve İstanbul'daki zırhlı birliklerin kontrolü sağlanır.
- Cumhurbaşkanlığı Muhafız Alayı ve Cumhurbaşkanı yaverleri darbecilerin kontrolindedir.
- Genelkurmay başkanlarının emir subayları darbeci ve örgüt üyesidir.
- 27 Mayıs'ta darbecilerin toplanma yerleri evlerdi. Bu evler birbirinden bağımsızdı. 15 Temmuz'a katılan darbeci subaylar da birbirinden bağımsız hücre evlerinde toplantılar yaptı. Ayrıca FETÖ'nün ordu içindeki iletişim ağının merkez karargâhında sivil örgüt üyeleri yer alır.
- 27 Mayıs darbesi öncesinde darbeci subaylar ilk olarak evlerde örgütlenir. Harp okulu yıllarından gelen ranza arkadaşlıkları darbeciler için darbeye davette önemli referans olur. Bunu kıtalardaki silah arkadaşlıkları izler. Darbecilerin bir araya geldikleri evler birbirinden bağlantısız tutulur. 1955 yılından itibaren ordu içindeki genç subayların darbe örgütlenme yöntemi FETÖ tarafından örnek alınır. Örgüte üye askerî okul öğrencileri ve subayların birbirinden habersiz ve bağlantısız birçok hücre evinde bir araya gelerek toplandıkları görülür.

Darbeci genç subaylar 1957-1960 yılları arasında sivillerle temasa geçmektedir. Bu temas daha çok muhalefet partileri ve üniversite gençliğine yöneliktir. FETÖ de 2013'ten sonra örgüt dışı sivillerle temas kurar. Bu temas, kritik görev yerlerinin önceden tutulması içindir.

- 27 Mayıs'a giden süreçte ordu içindeki darbe oluşumları iki aşamada ortaya çıkmıştır: Birinci aşama 1955-1957, ikinci aşama 1957-1960 yılları arasındadır.

Birinci aşamada daha çok dar bir yapılanma vardır. Harp okulundan başlayan darbe fikirleri kıtalarda devam eder. Genç subaylar bir araya gelir. İkinci aşamadaysa kıtalarda görev yaparken, subayları fikirleriyle etkileyip aralarına alırlar.

FETÖ de buna benzer bir yapılanmaya gider. Birinci evre tamamen dersane ve evlerde eğitim almış harp okulu öğrencilerini; diğer evreyse, subay olduktan sonra kıtalarda veya görev yerlerinde tanışarak kendi aralarına kazandırdıkları subayları kapsar.

1957'den sonra darbeci subayların etki alanları genişledikçe Silahlı Kuvvetlerin kritik yerlerinde görev aldıkları görülür. Örneğin Cumhurbaşkanlığı Muhafız Alayı Komutanlığına bir darbeci subayın getirilmesi; *Celal Bayar*'ın yaverlerinin darbecilerle iş birliği içinde olması; darbeci subayların en az *Bayar* ve *Menderes* kadar nefret ettikleri, dönemin Genelkurmay Başkanı *Rüştü Erdelhun*'un emir subaylığına bir darbecinin getirilmesi; Kara Kuvvetleri Komutanlığı Personel Başkanlığının kontrol altına alınması gibi.

Aynı yöntem *Cumhurbaşkanı Erdoğan*'ın yaverliği, Genelkurmay Başkanının emir subaylığı görevlerine ve Kara Kuvvetleri Komutanlığı Personel Başkanlığına örgüt üyesinin getirilmesi örneklerinde olduğu gibi FETÖ tarafından da kullanılır.

Darbeciler, 27 Mayıs sonrası orduda ağırlıklarını devam ettirmek için 5 orgeneral, 235 generalle birlikte toplam 5.000 subayı emekli ederek ordudaki darbeci yapılanmayı kalıcı hâle getirmişti. FETÖ de bu yöntemi *Balyoz* ve *Ergenekon davalarını* kullanarak denedi.

Öyle ki darbe öncesi karada 50 tümgeneral, 115 tuğgeneral; denizde 12 tümgeneral, 36 tuğgeneral; havada 17 tümgeneral, 45 tuğgeneral varken Mayıs 2017 sonrası karada 21 tümgeneral, 76 tuğgeneral; denizde 6 tümgeneral, 21 tuğgeneral; havada 3 tümgeneral, 33 tuğgeneral ve amiral kaldı. FETÖ ile irtibatlı veya iltisaklı olan general ve amirallerin ihracından sonra Türk Silahlı Kuvvetlerindeki general sayısı yüzde 40 azaldı. Ceza alan general / amiral sayısı 135'tir. Yurt dışına kaçanlar hariç, ceza alan 135 generalin 49'u tümgeneral / amiral, 66'sı tuğgeneral / amiraldir.¹

Başarılı subaylar, genç yaşta üst rütbeye bu dönemde geçebilmeye başladı. Genelkurmay'ın 2005 yılında hayata geçirdiği yeni terfi sistemi sayesinde başarılı personele, sabit olmayan bekleme süreleriyle genç yaşta general olmanın yolu açılır. Yetersiz personel de sosyal güvence sağlanarak sistem dışına çıkarılır.

¹ Demokratik Hukuk Devletini Yeniden Düşünmek, Lale Layıncılık, İstanbul, 2020, s.157.

Türk Silahlı Kuvvetlerindeki devrim niteliği taşıyan yeni yapılanma çalışmaları, Genelkurmay Personel Başkanı Korgeneral *Hasan Işsız* tarafından yürütüldü. Böylece 21 yaşında harp okulundan mezun olan bir teğmenin, yıl kaybetmeden 38 yaşında general / amiral rütbesine ulaşabilmesinin önü açıldı. ²

27 Mayıs sonrası, TSK’da Kemalist ideolojinin yanında farklı ideolojilerin de yerleştiği görülür. Bunlardan ilki millî demokratik devrimci subaylardır. Oluşan gruplar zamanla tasfiyeye uğrar. Ordu içindeki ideolojik farklılıkların en yoğun olduğu dönem soğuk savaşın bitmesiyle yaşanır.

Avrasya Grubu, Batı Çalışma Grubu, FETÖ

Ordu içindeki ideolojik ayrışma, 28 Şubat sürecinde “Batı Çalışma Grubu” olarak ortaya çıkarken, 15 Temmuz’da “köktenci” bir örgüt olarak kendini gösterir.

27 Mayıs, cumhuriyetle birlikte ordu içinde unutulmuş ideolojik ve politik görüşleri tekrar hortlattı. Darbeye giden süreçte darbeci subaylar sadece Demokrat Parti (DP) karşıtlığıyla hareket etmedi. Farklı örgütlenmeler içinde olan ideolojik görüşler *Cemal Madanoğlu*’nun başı çektiği Millî Devrim Grubu, *Alparslan Türkeş*’in kontrolündeki Türkçü Grubu ve Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) çizgisindekiler olmak üzere üç gruba ayrıldı.

Medyanın Gücü

“Sen fotoğrafı çek ben darbeyi yaparım.” (William Randolph, Amerika Birleşik Devletleri Gazete Kralı)

20. yüzyılın hemen başındaki bu yaklaşım, medyanın gücünü gösterir. Basının gücü suyun akışını tersine çevirmek için kullanılır. Bunun için de medya, olayların kendi içindeki doğal gelişimi ve seyrine müdahale ederek olaylara kendi doğrultusunda yön vermek ister. Kimi zaman bunu bir inanç veya felsefe için kimi zaman da çıkar için yapar. Ama her sosyal müdahalenin öngörülemez sonuçları olur. 28 Şubat sürecinde resmî ideolojinin peşine takılan medya, tutum ve yayınları demokratik ve bütüncül özgürlükçü yaklaşımlardan uzak olduğu için toplumda inandırıcılığını ve güvenilirliğini kaybetmiştir. Bunun neticesinde FETÖ gibi örgütler güçlenerek ötekileştirilenlerin desteğini kazanır.

² 01.07.2003 Milliyet gazetesi.

27 Mayıs, 12 Eylül ve 15 Temmuz'da Propaganda

Propaganda ve özellikle kara propagandayla hükûmeti yıpratma girişimleri:

Haberler, karikatürler, asılsız ve insafsız iddialarla hükûmet yıpratılmaya çalışılır.

Askerler ve darbe taraftarları, 27 Mayıs darbesi öncesi ve sonrasında hükûmete karşı sistematik yalan haberler üreterek Demokrat Partiyi toplum nezdinde gözden düşürmeye çabalar. İçeride bir merkezden hazırlanan yalan haberler, fısıltı gazetesi yöntemiyle kulaktan kulağa yayılarak halkta infial yaratmaya çalışılır. Bu haberler, Demokratik Parti karşıtı darbeci zihniyetin yayın organları eliyle de servis edilir. Yurt dışından yayın yapan "Komünist Bizim Radyo" da bu yalan içerikli haberlere eşlik eder.

Darbeye katılan birçok subay ve darbeye tam destek veren bir kısım sivil halk tarafından iktidara karşı yürütülen bu kara propagandanın etkisinde kalındığı görülmektedir.

- Yolsuzluk iddiaları
- Ülkenin topraklarının Amerikalılara verilmesi, satılması
- Meslek örgütlerinin aşağılanması
- Adnan Menderes'in avukatlar ve üniversite hocaları için kötü sözler sarf etmesi
- Türk kızlarının Türkiye'deki üstlerde görev yapan Amerikan askerlerine peşkeş çekilmesi
- Celal Bayar ve Menderes'in totaliter yönetim istemesi

Yalan haberlerle, dinlemelerle bir yandan özel hayatın gizliliği ve mahremiyeti ortadan kaldırılmış diğer yandan bu propagandayla siyaset kurumu milletin gözünden düşürülerek toplumun darbeci anlayışı benimsemesi, kanıksaması sağlanmıştır.

Yassıada'da tutuklu bulunan demokratların aralarındaki konuşmalar, evlerindeki özel eşyalar topluma servis edilerek söz konusu kişiler itibarsızlaştırılmak istenir. *Bebek davaları, don davaları, köpek davalarıyla* bu durum pekiştirilmeye çalışılır. Aynı yöntem FETÖ tarafından 17/25 Aralık sırasında ve sonrasında uygulanır. Hatırlanacağı gibi alakasız dinlemeler ve dinlemelere ekler yapılarak sivil bir darbe gerçekleştirilmek istenir.

27 Mayıs'a doğru gidilirken toplumun içinden geçtiği süreçte yaşanan siyasi ve sosyal gerilimlere bağlı sinir uçları, 15 Temmuz öncesinde âdeta harekete geçirilir. Sivil meslek grupları, baro, sendika

ve öğrenci hareketleri iktidara karşı örgütlenmiştir. Buna yargı, üniversite ve bazı aydınların da katılması sağlanır. FETÖ gerek kendi üyeleri gerekse *Cumhurbaşkanı Erdoğan* karşıtı liberal, ulusal ve Kürtçü aydınlarla birlikte bazı yargı mensuplarını, üniversite üyelerini, kamu görevlilerini ve öğrencileri örgütleyerek hükûmete karşı sivil itaatsizliği teşvik eder.

Bugünse daha çok Türkiye'nin âdeta korsan/narko ve suç örgütleriyle iş birliği yapan bir devlet olduğu propagandası yapılır.

27 Mayıs 1960 darbesinin öncesinde hükûmet için dikta algısı oluşturanlar, 12 Eylül öncesinde faşist devlet algısı oluşturmuştur. Oysa 27 Mayıs cuntacıları, özgürlük propagandasını sonuna kadar yaparken özgürlükleri kısıtlamayla başlar. 12 Eylül, anarşiyi çözmek için milletin özgürlüklerinden ödün vermesi gerektiğinin propagandasını yapar. FETÖ de yolsuzluklarla mücadele etmek için darbenin meşru olduğu algısını oturtmanın propagandasını yapar. *Özgürlük* ve *demokrasi* kavramlarını anlamamış ve sindirememiş birbirinden farklı grupların her dönemdeki ortak söylemi ve propagandalarının aracı bu iki kavram olur.

Propaganda Yöntemleri ve Araçları

Asılsız haberlerle bazı hükûmet üyelerine karşı itibarsızlaştırma suikastları düzenlenir. Bu yolda medya, önemli rol oynar. Ayrıca fısıltı gazeteleriyle asılsız haberler yapılarak halkı hükûmete karşı örgütlemeye çalışırlar. Kulaktan kulağa yayılan yalan haberlerle halkın iktidara olan güvenini sarsmaya çabalarlar. Bu fısıltı gazetesinin, FETÖ'nün yayın organlarında ve özellikle sosyal ağlarda rol aldığı görülür. 1960 öncesi bir merkezden üretilen maksatlı yalan haberler, medya aracılığıyla ve kulaktan kulağa yayılırken; FETÖ de merkezinden ürettiği asılsız yalan haberleri sosyal ağlar üzerinden servis ederek kendi siyasi gündemini oluşturur.

Kutuplaşmalar beslenerek güç devşirilir. FETÖ, ordu içindeki uzantılarını kullanarak örgüt periferini genişletir.

Her iki dönemde de sınıf ve birey ilişkileri kara propagandanın malzemesi olur. 27 Mayıs öncesinde iktidarın söylemediği sözler, söylenmiş gibi servis edilir: “Orduyu astsubaylarla yönetirim”, “Kara cübbeliler”, “gazozcular”, “Battalgazi ordusu”, “kara cübbeliler”

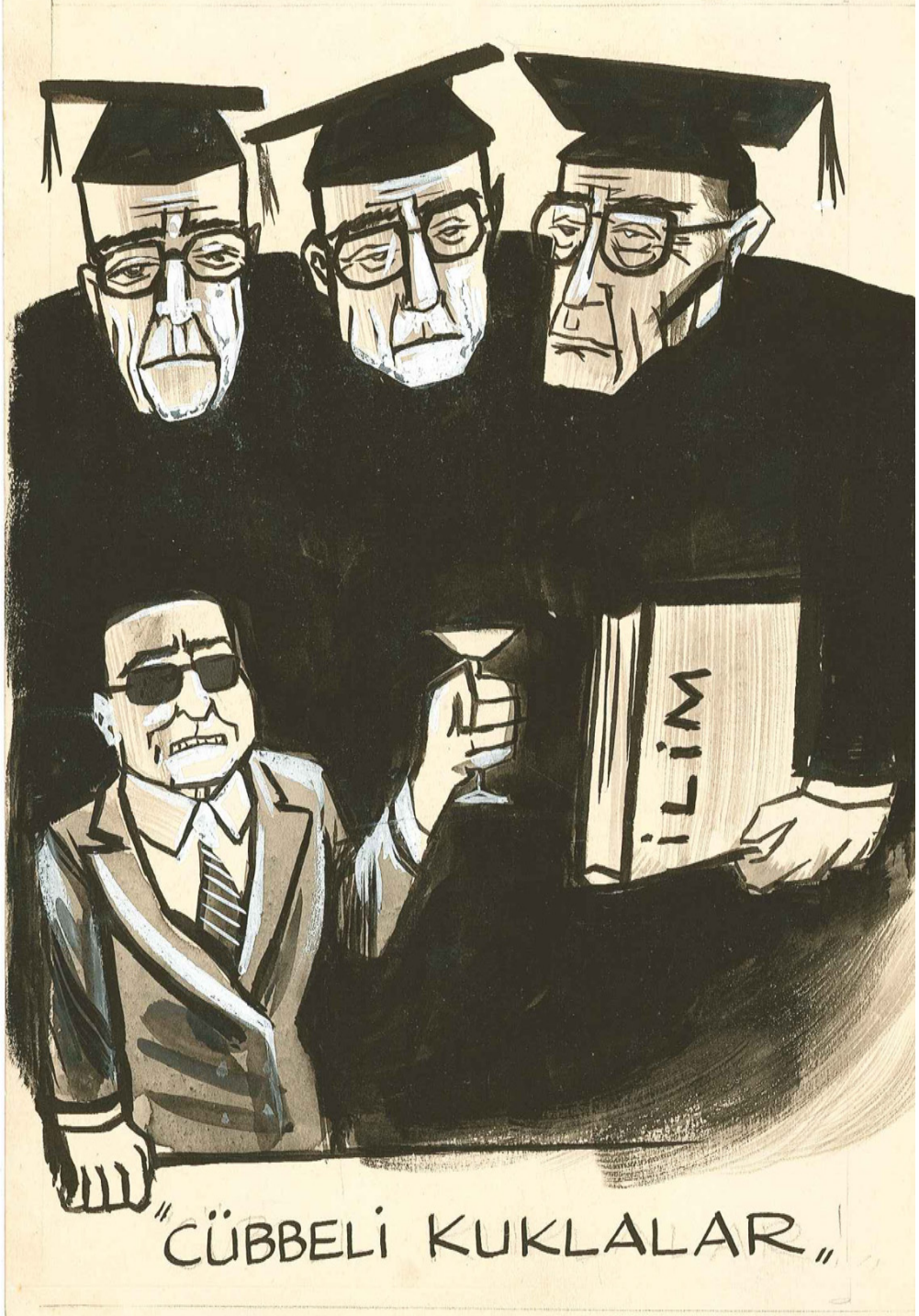
Karikatür 1: Rasim Koç Arşivi.

Karikatür 3: Rasim Koç Arşivi.

Karikatür 3: Rasim Koç Arşivi.

Dönemlerdeki Siyasi Söylem Benzerliği

27 Mayıs ve 15 Temmuz öncesinde toplumda suni olarak çıkarılan tartışmaların da neredeyse bire bir aynı olduğu görülmektedir. Nedir bu tartışmalar?

1957 seçimleri öncesi ve sonrasında ortaya ilk atılan iddia, seçimlere hile karıştırıldığı ve seçimlerin şaibeli olduğudur.

Bu tartışmanın bire bir aynısı, 17/25 Aralık 2013 sürecinden sonra devamlı gündemde tutulan “yapılan bütün seçimlere hile karıştırıldığı” söylemlerinde görülür. Seçimlerin geçersizliği konuşularak demokrasinin en önemli aracı olan seçimlerin işlemediği, insanlara düşündürülerek çözümün ancak demokrasi dışı yöntemlerle olacağı algısı oluşturulmuştur.

Seçimlere hile karıştırıldığı algısı üzerinden hükûmetin meşruiyeti sorgulanmak istenir. Ayrıca demokratik yöntemlerle iktidarın değiştirilemeyeceği algısı, topluma yerleştirilerek seçim ve demokrasi dışı müdahalelerin önü açılmaya çalışılmıştır.

Her iki dönemde kullanılan ortak siyasi kelime ve kavramlar birbirinin aynısıdır. *Totaliter yönetim, Atatürkçülük, laiklik, irtica ve sömürgeleşme* sıklıkla kullanılır. Propaganda araçları da benzerlik gösterir. Radyo, gazete ve dergilerde kullanılan dil birbirinin aynısıdır.

Bu yöntemin benzeri 15 Temmuz öncesinde uygulamaya konur. “İktidarın yozlaşarak meşruiyetini yitirdiği” düşüncesi toplumda hâkim kılınmak istenir. 27 Mayıs’ta yurt dışındaki *Komünist Bizim Radyo*’nun bu iddialar gerçekmiş gibi yayımlar yaparak içerideki söylemleri desteklemesi, buna bir örnektir.

Bu durumun aynısı 15 Temmuz öncesinde de görülür. Dışarıdan yapılan yolsuzluk, zulüm, baskı, kötü muamele gibi haber ve yayımlarla içeride oluşturulmak istenen algı pekiştirilmeye çalışılır.

Medyadaki Fişlemeler

27 Mayıs darbe yönetiminin kurduğu Yassıada mahkemeleri ve darbecilerin kendilerinden saymadıkları toplumun çeşitli sınıflarına mensup düşünür, entelektüel, aydın ve meslek mensuplarına karşı yaptığı “Mahsurlu” veya “Mahsurlu değil” benzeri fişlemeler de FETÖ tarafından aynen uygulanır. FETÖ insanları, her meslek grubundaki mensupları vasıtasıyla

“bizden” veya “bizden değil” şeklinde fişler; “bizden değil” diye fişlenenlerin mesleki ilerlemelerini engeller.

DP Hükûmetini Uluslararası Arenada Yalnızlaştırma Girişimleri

27 Mayıs'ın öncesinde Cumhuriyet Halk Partisinin ikinci adamı *Kasım Gülek*, 1955-1960 arasında sıkça Amerika'ya gider. Bu ziyaretleri sırasında üniversite, fikir kulüpleri ve önde gelen medya kuruluşlarıyla görüşür. Ziyarete iki konu üzerinde durur. Kamuoyu önünde Amerikan yardımlarının her şart altında devam etmesinin önemine değinirken kapalı kapılar arkasında hükûmet üyelerinin bu yardımları suistimal ettiğini anlatır. Özellikle de Kıbrıs meselesinden sorumlu Devlet Bakanı *Fatin Rüştü Zorlu*'nun bu işlere karıştığını dillendirir. *Gülek*'in bu ziyaretleri sonrasında *Times* gazetesinde “Yüzde 10'cu Bakan Zorlu” haberi çıkar. Bu haber, Amerika'daki Yunan lobisinin oldukça işine yarar. Çünkü *Zorlu* 1954 yılından itibaren Türkiye'nin de dâhil olduğu Kıbrıs konusunda Yunanlıların “enosis” hayalini yıkar. Amerikan basınında yer alan DP hükûmetiyle ilgili yolsuzluk haberleri, CHP'ye yakın gazete ve dergilerin baş sayfalarına anında yansır. Türkiye'de üretilerek Amerika'da servis edilen bu haberler 27 Mayıs darbecilerinin kurduğu Yassıada mahkemesinde de davalara konu olur.

27 Mayıs darbesi öncesinde muhalefetin dışarıda hükûmeti karalama yöntemlerinin aynısını 15 Temmuz darbe girişimi öncesinde ve sonrasında Fetullahçı Terör Örgütü yapar. Örgüt, Amerika başta olmak üzere Avrupa'nın çeşitli ülkelerinde sistematik şekilde Cumhurbaşkanı ve hükûmet aleyhinde özellikle yolsuzluk iddiaları ile özgürlükler konusunda çalışma ve yayın yapar. 15 Temmuz darbe girişiminin iktidar tarafından planlandığını özellikle yayarak örgütü darbenin planlayıcısı ve uygulayıcısı olmaktan çıkarmaya çalışırlar. Bu çalışmalar örgüt tarafından hâlen devam ettirilmektedir. Batı'yla ilişkiler zehirlenmeye, Türkiye Batı'ya karşı zor durumda bırakılmaya çalışılmaktadır.

Anayasa Çalışmaları

27 Mayıs darbesini gerçekleştirenler, darbenin izlerinin kalıcı olabilmesi için yeni bir anayasa hazırlar. Bu anayasa, darbenin olmayan ideolojisi olur.

1960 darbesinin ürünü olan 61 Anayasası'nın üzerinden on yıl geçmeden 12 Mart sonrası Anayasa, askerler lehine genişletilir. Bunu 12 Eylül darbesinin anayasa çalışmaları ve değişikliği takip eder.

FETÖ de bu yolu sıkça deneyecektir. 17-25 Aralık ve 15 Temmuz'da gerçek yüzü ortaya çıkana kadar en çok uğraştığı alanlardan biri de anayasa hazırlıkları olmuştur. Örgüt, "Yetmez ama Evet" kampanyalarıyla âdeta seferberlik haline geçmiştir. Bu, 1961 Anayasa referandumunda yaşananların 21. yüzyıl şartlarında yapılmış hâlidir.

Hâkimler ve Savcılar Kurulunun yani yüksek yargının tamamen kendi kontrollerine geçmesini sağlayacak düzenlemeleri 2010 Anayasası'nın içine yerleştirmişlerdir. Ancak siyasal ve ayrılıkçı etnik kimlik siyaseti yapanların taleplerinin Anayasa'da yer alması isteği, Cumhurbaşkanı tarafından çeşitli sebeplerle kabul görmeyecektir. Belki ilk kırılma noktası budur.

Tapeler/ Dinlemeler

27 Mayıs darbesini gerçekleştiren cuntacılar demokratları, hem yargıladıkları ve tutuklu bulundurdıkları Yassıada'daki hücrelerinde hem de avukatlarıyla baş başa yaptıkları görüşmelerde dinlemişlerdir. Buradan elde edilen bilgiler, Savcı *Egesel* tarafından çarpıtılarak asılsız iddianameler düzenlenmiştir.

FETÖ'nün çalışma yöntemleri arasında tapeler önemli yer tutar. Kabine üyeleri, bazı siyasiler ve iş insanları dinlenmiş, özel hayatın mahremiyeti yok edilerek elde edilen bazı görüntüler ve bilgiler kısmen çarpıtılarak büyük yalanlarla siyasetçileri koltuklarından düşürmüş, bazılarını da düşürmeye çalışmıştır.

Gençlik Üzerinde Mühendislik Girişimler

1955'ten itibaren ABD ve İngiltere'de ortaya çıkan karşı kültür gençlik hareketleri, komünist militanlar tarafından manipüle edilerek hükûmet karşıtı eylemlere dönüştürülmüştür. 1958 yılına gelindiğinde bütün dünyada öğrenci ve gençlik hareketleri özgürlük, barış, savaş karşıtlığı, cinsel serbestlik gibi göreceli ve marjinal talepleriyle hükûmetleri istifaya zorlayarak karşı kültür devrimi gerçekleştirmeye çalışır.

Bu durum Türk öğrenci hareketlerine de etki ederek daha çok sol ağırlıklı düşünceler ve fikirler etrafında kümelenmiştir.

Nisan 1960'ta İstanbul'daki öğrenci hareketlerine katılarak taşkınlık yapanlar, askerler tarafından toplanmış ama Davutpaşa Kışlasına gelmeden serbest bırakılmıştır. Amerikan karşıtı

bu öğrenci hareketleri, daha çok “millî sol” diye nitelendirilen *Millî Devrim* hareketinin fikirlerini savunmuştur. Bu öğrenci hareketleri, 1960 sonrası darbenin sağladığı ortamda hızla büyüyerek 1980 öncesi silahlı yapılara dönüşecektir. Ayrıca Kürtçü öğrenci hareketleri de bu dönemin hemen ardından söz konusu gruplar içinde yeşermeye başlayacaktır. Komünist propagandanın en önemli ayaklarından “Halkların Kardeşliği” söylemi, her iki grup tarafından benimsenecektir.

27 Mayıs 1960 darbesinden hemen önce dünyadaki bu gelişmelerin de etkisiyle üniversite gençliği hareketlenir. Bu durumu fırsat bilen sol örgütler, öğrencilerin içine karışarak gençliği hükûmet aleyhinde eylemlere yönlendirir. *28 Nisan 1960 öğrenci olayları*, ülkedeki siyasi tansiyonu bir anda tırmandırır. Bu tırmanış darbe gününe kadar devam eder. Ülke sınırları dışında yayın yapan “Komünist Bizim Radyo”, öğrencileri hükûmet aleyhinde sokaklara davet ederken muhalefet partisi de bu girişimleri destekler. Siyasi tansiyonu tırmandıran bu eylemler ülkenin darbeye gidişindeki yol taşları olur. Bu olaylar olmasa da darbeyi planlayanlar emellerine ulaşmak için çıktıkları antidemokratik yoldan vazgeçmeyecektir. *12 Eylül 1980 darbesi* de yine öğrenci olaylarının gölgesinde gerçekleşir.

Siyasal Kürtçüler, *27 Mayıs darbesi* sonrasında sol akımlar tarafından sivil militarist yapıya büründürülürken, FETÖ de özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu’daki gençlere özel olarak yönelir.

Fetullahçı Terör Örgütü, *27 Mayıs* ve *12 Eylül*’de olduğu gibi öğrenci ve gençlik hareketleri üzerinden siyasi tansiyonu tırmandırarak darbeye zemin hazırlama çalışmaları yürütür. Bunun için de öğrenci ve gençlik merkezli karşı kültür hareketlerini destekler.

Öğrenci ve gençlerin oluşturduğu marjinal karşı kültür hareketleri desteklenerek gençlerin sokaklara çıkması sağlanmış; gençler, hükûmet karşıtı eylemlere ve sivil itaatsizliğe yönlendirilmiştir.

27 Mayıs’ta sol örgütler öğrenci yurtlarına giderek öğrencileri hükûmet aleyhinde örgütlerken FETÖ, *15 Temmuz* öncesinde gençleri, daha çok sosyal ağlar üzerinden hükûmet aleyhinde sokağa dökmeye çalışır.

Karşı Kültür Hareketlerinin Desteklenmesi ve İş Birliği

FETÖ, karşı kültür veya kitle hareketlerini, gizli emellerini hayata geçirmek için kullanarak bu hareketleri hükûmet karşıtı eylemlere dönüştürmeye çalışır. Örneğin *Gezi olayları*, *Ergenekon* ve

Balyoz davalarıyla özellikle sosyal ağlar üzerinden manipülasyon çalışmalarında bulunur.

27 Mayıs'ta İstanbul, Ankara öğrenci hareketleri, özellikle üniversite hocaları, baro, işçi sendikaları gibi meslek grupları, hükûmet aleyhinde örgütlenirken bu örgütlenmenin bir benzerini FETÖ kendi kadrolarıyla ve bazı sol örgütlerle iş birliği yaparak gerçekleştirmeye çalışır.

Astroloji Yorumları ve Rüya Tabirleriyle Darbecilerin Motive Edilmesi

27 Mayıs'ın hemen öncesinde gazetelerin astroloji sayfalarında yayımlanan yorumlarla darbeciler ve iktidar karşıtları âdeta motive edilir.

Örneğin Cumhuriyet gazetesinin astroloji sayfasında şu yorum yapılır: *1960 yılına Mars yıldızı hükmedecek. Bu yıl içinde büyük devlet adamlarının nazik, tehlikeli durumlara düşmeleri dünya sahnelerinden çekilmeleri ihtimali var.*³

15 Temmuz öncesi ve sonrasında örgüt üyelerini motive etmek için örgüt liderlerinin gördüğü rüyalar yayılır, TV dizilerden mesajlar verilir.

Benzer Yalan Haberler

Paramiliter yapılar ve silahlar

27 Mayıs'a giderken Demokrat Partinin 1961 seçimleri öncesinde ülkede başlattığı "Komünizm Karşısında Vatan Cephesi" hareketi, topluma hükûmetin "Siyah gömlekliler" hareketi olarak gösterilmeye çalışılmıştır.

Hükûmet, Kıbrıs Türk Mukavemet Teşkilatına gönderilmek üzere Mersin'de saklanan silahların bu paramiliter yapıya dağıtılacağı iddiasıyla karşı karşıya bırakılarak yıpratılmak istenmiştir.

Bugünlerde 15 Temmuz'a karşı silahsız sivil halkın tank ve toplara karşı verdiği mücadele sırasında kaybolan birtakım silahların "iktidara yakın insanlara dağıtıldığı" ve -tıpkı 27 Mayıs'ta olduğu gibi- "iktidarın paramiliter yapıları" iddialarıyla hükûmet yıpratılmak istenir.

³ 28 Ocak 1960, Cumhuriyet gazetesi.

Sonuç: Milletimiz büyük bedeller ödeyerek millî iradesine sahip çıkmış, milletin bu kararlılığı yok olmayan darbe heveslilerinin gözünü korkutmuştur. Lakin bu psikolojik üstünlüğe rağmen darbe isteklilerinin bu yola bir daha başvurmayacağını kimse söyleyemez. Darbeciler yüzeyde yenilmiştir ama kalplerinde bu duyguyu hâlâ muhafaza ettikleri açıktır. Dolayısıyla düşman henüz tam olarak yenilmemiştir. Hastalıklı ruhlardaki bu illeti, darbe karşısındaki azim ve kararlılığımızla uyanık kalarak ebediyen söküp atabiliriz.

15 Temmuz’u diğer darbelerden farklı kılan en önemli özelliklerden biri; darbenin planlanmasının siviller, uygulanmasınsa darbeci subaylar tarafından yapılmasıdır. 15 Temmuz, siviller tarafından planlanıp örgüt üyesi subaylarca uygulanmıştır. Sivillerin planladığı bu darbe girişimi, cumhuriyet tarihindeki en ağır ve acımasız darbe girişimidir. Üstelik devletin ve milletin bağımsızlık sembolü Türkiye Büyük Millet Meclisi ve bazı kamu binaları da hedef alınmıştır. Askerlere, demokratik sınırları net çizgilerle öğretilmelidir. Bunun için de devlet ve vatandaşlar olarak yapılması gerekenler vardır. İlk önce ülke güvenliğini ve korunmasını sağlamakla görevli şerefli, namuslu vazife bilinciyle görev yapan askerlere anayasal sınırlarının kesin şekilde öğretilmesi gerekir. Sivil vatandaşların hepsi de anayasal haklarını bilmelidir. Toplumun örgütlü-örgütsüz bütün katmanlarını kucaklayarak demokrasi ve özgürlükler ekseninde herkesin yerini ve kendini bulacağı bir anayasanın varlığının içselleştirilmesi, demokratik gelişimimiz açısından önemli bir başlangıç olacaktır.

KAYNAKLAR

- Aydınlı Ersel, “Ergenekon, New Pacts and the Decline of the Turkish Inner state” Puplicated online: 01.july 2011, Erişim Tarihi: 11 Haziran 2021.
- BBC, “Excerpt Of Turkish Army Statement,” 28 April 2007.
- Cumhuriyet gazetesi
- Çakır Ruşen, “8 Soruda 15 Temmuz Darbe Girişimi,” rusencakir.com, 16.7.2016, Erişim Tarihi: 17 Haziran 2021.
- Çakır Ruşen, “Fetullah Gülen ve Cemaat Gerçeği-2 Cemaat ve askeri darbeler” rusencakir.com, 19.7.2016, Erişim Tarihi: 17 Haziran 2021.
- Demokratik Hukuk Devletini Yeniden Düşünmek, Lale Yayıncılık, İstanbul, 2020.
- Durmuş Yusuf Ziya, “Gülen Top General Planned the July 15 Coup Attempt, Indicment Says,” Daily Sabah, 3 March 2017.
- Jenkins H. Gareth, “Between Fact and Fantasy: Turkey’s Ergenekon Investigation”.
- M. Hakan Yavuz and Rasim Koç, “The Turkish Coup Attempt: The Gülen Movements vs. The state”, Turkey’s July 15 th Coup, Edited by M.Hakan Yavuz & Bayram Balcı, The Universty Of Utah Press, 2018.
- Milliyet gazetesi
- Kanat Kılıç, “Understanding the July 15 th Failed Coup” Turkey’s July 15 th Coup, Edited by M.Hakan Yavuz & Bayram Balcı, The Universty Of Utah Press, 2018.
- Koç Rasim, “İdam Sehпасındaki Dış İşleri Bakanı”, Kopernik Yayınları, İstanbul 2018.
- Sabah gazetesi
- “TSK 15 Temmuz Darbe Girişimine Katılan Personelin Sayısını Açıkladı”, ntv.com.tr, 27.07.2016, Erişim Tarihi: 18 Haziran 2021.

1.OTURUM - "DARBELERİN ETKİLERİ VE BENZER NOKTALARI"

Yasin Tütüncü

Müze Tasarımcısı

DARBE DİLİ VE GÖRSEL HAFIZA

Görsel sanatlar alanında birçok meslek grubuyla karşılaşmak önceki yıllara göre artık daha kolay. Sanat yöneticilerinden galeri sahiplerine, danışmanlardan öğretmenlere uzanan çeşitlilik içinde küratörlük hayli ilgi çekici ve aranan bir uzmanlık durumuna geldi. Aydın’da *Adnan Menderes*’in doğduğu topraklarda Çakırbeyli Çiftliğinin etrafında Çine Çayı’nın kenarına inşa edilen *Adnan Menderes Müzesinin* kavramsal çerçevesinin geliştirilmesi, envanterinin toplanması, tasarımının yapılması, objelerin müze mekânına yerleştirilerek sergilenip düzenlenmesi sürecinde küratör olarak görev yaptım.

Menderes’le ilgili her parçanın toplanıp bir araya getirilmesiyle büyük sevinç yaşayan müze ekibimiz, geçmişle gelecek arasında köprü kurmaktan haklı bir gurur duyuyor. Sergilenen her parçanın bütüne, bunun da tüm Türkiye’ye ait olduğunu bilmek bizler için büyük bir mutluluk nedeni. Türkiye’nin yakın dönemine damga vuran tarihsel hafızasının ortaya çıkarılması bakımından son derece güçlü bir repertuar sunan müze fikri, ülkemizde giderek artan darbeyle mücadelenin kültürel boyutlarının gözler önüne serilmesi sürecinde ve yeni bir perspektif geliştirilmesi çalışmaları açısından da son derece öğretici bir pratik oldu.¹

Hafızalaştırma Stratejilerinin Yerleştirdikleri

Her şeyden önce şunu özellikle belirtmem gerekir: Türkiye’de sivil siyasetin güçlenmesi vesilesiyle darbelerin niteliği, sonrasında neler yaşandığı, toplumun nasıl dönüştüğü hakkında çokça yazıldı. Asker ve sivil bürokratik aparatın birlikte kotardıkları *27 Mayıs darbesinin* yarattığı ya da dönüştürdüğü kurumlar ve oluşturduğu siyasal kültür ve sembolleri üzerine de çokça konuşuldu. Ne var ki Türkiye’de tek parti rejiminin sona ermesi, demokrasiye ya da çok partili hayata geçiş dönemi olarak adlandırılan dönemin kurucu başbakanı *Adnan Menderes* ve yaşadığı dönem üzerine çalışmalarımız esnasında fark ettik ki sınırlı içerikli kaynaklarda pek çok retorik birbirini tekrarlamış. Sadece dönemin darbeyi destekleyen elitlerinin *27 Mayıs*’a o yıllarda nasıl baktığını, darbeyle birlikte anılan olguları ve kişileri nasıl tasvir ettiklerini, hangi maddi malzemeleri ortaya koyarak argümanlarını desteklediklerini düşünmek dahi yeterli. Buna karşın biz de belgeler, anılar, dergiler, gazeteler, diplomatik raporlar ve araştırmalar temelindeki tartışmalarla analiz çerçevesini geniş bir ufka yerleştirmeye çalıştık.

¹ Geçerken bir de not düşelim: Nihai raporu 2015 yılında yayımlanan “Türkiye’de Modern Siyasi Hafızalar: Keşifler, Karşıtlıklar ve Koşutluklar” başlıklı araştırmanın sonuçlarına göre Başbakan Adnan Menderes ve arkadaşlarının idamının hatırlanma oranının % 6,1 olduğu düşünülürse, müzenin gelecek yönelimli yaklaşımının önemi daha iyi anlaşılacaktır.

İnsanların hatırladığı kadar unuttuğu ve/veya göz ardı ettiği tarihsel figürler, olaylar ve olgular bulunduğu göre Türkiye’de 27 Mayıs darbesi bağlamında hasım siyasi hafızalarda kendisine yer bulan tarihsel figürlere, olaylara ve olgulara yüklenen anlamlar da farklı hatta taban tabana zıt olacaktır. Peki, karşılaştığımız manzara bu manada bize neler söylemektedir?

Hiç kuşkusuz siyasi kimliklere göre konumlanan rakip ve/veya düşman politik hafıza 27 Mayıs darbesini ülkedeki “ilericiliğin” gereği olarak görüyordu. Bu gerekçeyle 27 Mayıs darbesini alkışlamaya hazır “seçkin” bir kitlenin varlığı görsel olarak daima önde tutuluyordu.

Bunlar arasında darbenin kötü icra edildiği fakat özünde iyi bir düşünce olduğu fikriyle hemhâl olanlar da yok değil. Fakat 27 Mayıs Darbesini darbe kabul edip hoşnutsuzluklarını saklamayanların hafızalarında dahi tarihsel blok aydınlarınca yerleşik kılınan kabullerin izlerini görmek bizleri epey şaşırttı.

Darbe sürecini olumlu, siyasileri zelim gösteren fotoğraflar, belki de bizim darbelerle ilgili bildiğimiz çerçeveyi oluşturan bütün nesnelere en esrarengiz olanlarıdır. Bu süreçte fotoğraflarda gördüğüm -dahası içimi keskince, derinden ve anında deşen endişe verici- durumu biraz düşünme imkânı buldum. Şurası son derece açık: Adnan Menderes fotoğrafları darbelerin tahkimi neticesinde gayet seçmeci bir okumaya tabi tutularak toplumsal imgesi “düşkünlük” etrafında yeniden inşa edilmektedir. Öyleyse duralım ve şunu itiraf edelim: Çokça konuşulup yazılsa da darbelerle, dört başı mamur bir yüzleşmenin yapıldığına ve bunu anlamlı kılacak hafızanın yaratılabildiğine dair tatmin edici cümleler kuramıyoruz. Fakat bunları söylerken amacımız, hiçbir şey yapılmadığını söylemek değil. Tam tersine darbe eleştirisi için ortaya konulan çabaların yöntem bakımından yanlışlığına vurgu yaparak darbeyi meşrulaştırmak için üretilen argümanların kullanımının terkedilmesi gerektiğini söylemek istiyoruz.

Burada unutulmaması gereken bir husus da seçimle gelmiş iktidarları devirenlerin propagandalarına dair çalışmalar yapılmasına karşın, darbelerin -dolayısıyla darbelerin- ülkenin toplumsal hafızasına yerleştirdikleri görsellik üzerinde yeterince durulmamasıdır. 27 Mayıs’a çeşitli biçimlerde rıza gösterilip sessizce onaylanarak olanları, uzun boylu mesele etmemenin en bariz yansımasının Adnan Menderes’le ilgili siyasi hafıza oluşturmaya yönelik fotoğraflarda gün yüzüne çıktığını söylemek de abartılı olmaz. Dolayısıyla darbelerin tahribatı tahmin edilenlerden çok daha fazladır. Ancak, 27 Mayıs’ın bilindiği ve unutulmadığı, hakkında konuşulduğu ve çeşitli biçimlerde hatırlandığı da bir gerçek.

“Fotoğraftan başka bir şey değil onlar!” denerek bu hatırlatmanın bir miktar abartıldığı düşünülebilir ama Türkiye’nin darbelerle hesaplaşmasının hikâyesi, bu husus dikkate alınmaksızın kesinlikle anlaşılabilir. Burada niyetim; 27 Mayıs darbesiyle iktidardan düşürülen ve düzmece mahkemelerde yargılandıktan sonra idam edilen *Menderes*’in özellikle nasıl hatırlandığını, çeşitli kesimlerin hafıza siyasetlerini ve hafızalaştırma stratejilerini belirleyen fotoğrafları tartışmak. Hafızayı bireysel olmaktan çok, görsel çerçevede ele alan bu metin, darbelerle ilgili sorunlu görsellerin kuşaktan kuşağa aktarılmasının altında yatan niyeti belirgin kılmaya dönük bir giriş niteliğindedir. Hiç kuşkusuz bunun öncesinde genel bir çerçeve çizmek gerekecektir.

Kaba güce dayalı bir yıkım girişimi olarak darbeciler, fiilen sahada oldukları sürece kendilerine karşı koyabilecek başka bir güç bulunmasa bile yine de kendilerini toplum nezdinde meşrulaştırıp haklı göstermek isteyecektir. Meşruiyetini sağlamak için de daha ziyade itibarsızlaştırmaya sığınacaktır. Sosyolojide bir meşruiyet ve liderlik tipi olarak karşımıza çıkan karizmatik otorite, toplumsal hafızada canlılığını muhafaza ettiği müddetçe bu itibarsızlaştırma aynı zamanda iftira mekanizmasını da gerekli kılacaktır. Darbecilerin günümüzdeki sosyal medyayı andıran söylentilerin gücü üzerinden işlerlik kazandırılan propaganda teknikleriyle insanları ümitsiz bir aldırmazlığa sürüklemeye çalıştıkları da bir vakıdır.

Bu nedenle bir dizi işitsel ve görsel propaganda araçları üretilir. Güç mekanizmasıyla ilişkili içeriklerin servisinde pek çok farklı alandan yararlanma gereği duyulur; tüm mecralar mümkün olduğunca massedilmeye çalışılır. Bir başka husus, üretilen içeriklerin bir süre sonra darbeci iktidarın ürettiği korku ve sindirme sonucu kabul gören veya zimnen onaylanmış sayılan bir dili teşekkül ettirmesidir. Dolayısıyla şunu söylemek mümkün görünmektedir: Dilin hegemonyası tüm toplumsal hafızada kurucu rol üstlendiğinden her şey dolaşıma giren bu dil tarafından yutulmaktadır.

Gerek Türkiye’nin çok partili yıllardaki ilk darbesi sayılması gerekse sonrakilere model teşkil eden müdahaleci yolu açması bakımından 27 Mayıs darbesinin bu alanda ürettiği dilin yansımaları hâlen devam etmektedir. Darbecilerin etkilerini kaybetmesi ve askerî korkunun nispeten hafiflemesi sonucu halk, gerçeğin aslında bu şekilde olmadığını ve iddiaların asılsız olduğunu anlatmak için çabalar durur. Ne var ki olaylar olup bitmiş, artık gerçek muhataplar ortada değildir. Hâliyle krizin gevşediği ve çözüldüğü zamanlarda bile muhtemel yeni darbeleri engellemek gibi nedenlerle devam eden çürütme ve yalanlama ameliyesi, girdabı andıran kısır bir dilin döngüsüne mahkûm olur. Askerî rejimin değişmesi, fakat dönüsememesi, bu sürecin temel özelliğidir.

Şu hâlde; başta da belirttiğimiz üzere bu tartışmalar esnasında üretilen çok sayıdaki görsel malzemeyle, her seferinde afişe edilerek karşımıza tekrar tekrar çıkartılmaktadır. Türkiye’de çeşitli kesimlerin ve hatta tek tek bireylerin farklı siyasal hafızalarının olması bile bunu ortadan kaldırmaz. Oysa geçmişle geleceğin arasında, bizi bugünden yarına taşıyan konuşmalar unutulduğunda insan hafızasında sadece bir fotoğraf kalır. O da uydurma veya sahte imajların zihnimizdeki izidir artık. Hem günümüzde bile oturduğumuz yerden bazı kişilerin kim olduğunu, fotoğraflar aracılığıyla öğreniyor muyuz? Ama şunu da söyleyeyim ki zihnimizde oluşan imaj, yargımızı belirlemeye başlar ve zamanla ötekinin kısmen haklılığını kabullenen bir dizi düşünceler silsilesine dönüşür.

Türkiye’de halk kitlelerinin Tanzimat Dönemi’nden beri sürdürdükleri “gizil” muhalefete, asker ve sivil aydınların tahakkümcü tutumla tepki göstermeleri geleneğinin bir parçası olarak ele alınması gereken 27 Mayıs darbesi, Türkiye Cumhuriyeti tarihinde özel bir yere sahiptir. Başka bir deyişle kurucu ve rejime kimlik kazandırmıştır. Çünkü kurumsal mekanizmaları ve yarattığı siyasi kültür nedeniyle ülkedeki demokratik sürecin sürekliliğini imkânsız kılmıştır. Zaten ilgili inceleme ve araştırmalarda da dile getirilen temel nitelik, 27 Mayıs’ın benzersiz bir kırılma, bir milat olduğu, darbeden sonra neredeyse her şeyin kökten biçimde değiştiğidir. Bu yönüyle darbe, özellikle 1960 sonrasında Türk siyasi hayatının şekillenmesini sağlayarak milletin kendi kaderini kendisinin belirlemesini engellemek suretiyle sandığı sadece gösteri unsuruna dönüştürmüştür. Diğer yandan bir kesim aydın ve bürokrat hatta siyasetçi, yıllar boyu topluma askerî vesayetini “ulusal güvenlik” gereği seçimler dâhil hayatın pek çok alanına müdahil olması gerektiğini çeşitli medya araçlarıyla kanıksatmıştır.

Tarihsel Bir Gösterge Olarak Fotoğrafların Sundukları

Hafıza en genel anlamıyla tecrübeleri ve edinimleri hatırlamayı içerir. Hatırlamaksa anın içinde birdenbire gelişebildiği gibi çağrışım sağlayan etkenlerin uyarılmasıyla gerçekleşir. Hatırlama, şimdiki anla sınırlıyken hatırlanansa daima geçmişle irtibatlıdır. Bir anı sabitleyen fotoğrafların, hatırlama/hatırlatma eylemini desteklemek için kullanıldıkları bilinir. *Bellek Metaforları* müellifi Douwe Draaisma tarafından da vurgulandığı gibi fotoğrafın hiçbir şeyi unutmaması, onun depoladıklarının değişmezliğini gündeme getirir.

Görüntüleri somutlaştırarak anları depolayıp kalıcı kılan fotoğraf, insanları bilmediği kişiler, tarihî ve siyasi olaylar hakkında bilgi sahibi yapan olağanüstü bir buluştur. Bilhassa belge değeriyle, diğer bir deyişle görünür olanı sabitleyip dondurmasıyla bizleri kendine her zaman

hayran bırakmaktadır. Elbette duyguları açığa çıkarmak ve başkalarıyla paylaşmak için de özgün ve etkili bir araç olan fotoğraf kareleri, yalnızca somut gerçekliği iletmez. Fotoğrafa tarihsellik bakımından önemli görevler düştüğünü belirten fotoğraf sanatçısı ve akademisyen Merih Akoğul fotoğrafın; *çekildiği an, içinde yer alan mekânın olduğu zaman dilimi ve fotoğrafa bakılan tarih* olmak üzere üç farklı süreci içerdiğinin altını çizer.

Şurası son derece açıktır ki 27 Mayıs darbesi sürecinde idam edilen *Adnan Menderes*'le ilgili her fotoğraf karesi farklı katmanların bir araya getirilmesiyle gerçekleşen büyük bir organizasyondur. Biraz evvel sözünü ettiğimiz üçlü zamanın varlığı, fotoğrafları yakın tarihimizdeki gelişmeleri yansıtmaya iddiası bakımından hem cazip hem de sorunlu kılar. Işık, kompozisyon, grafik gibi fotoğrafı oluşturan önemli bileşenler bir yana bırakılırsa, *Menderes*'i dolayısıyla milleti aciz gösteren bir zaman diliminde çekilmişlerdir.

Görsel hafızanın yeniden inşa edilmesi anlamına gelen bu çalışmalar dikkate değerdir. Yazılı basın parçaları ve fotoğraflar üzerinden oluşturulan kolajlı hafıza katmanları, örneğine daha önce rastlanmadık bir siyaseti de belirginleştirir. Üretilenler, o döneme kadar oluşan *Adnan Menderes* imgesini yıkmakla sınırlı kalmaz; gelecek üzerinde kurduğu baskının kendine özgülüğü ve tesiri bakımından da önemlidir. Her şeyden önce darbeden sonra Başbakanın askerlerce maruz bırakıldığı içler acısı durumu ortaya koyar *Adnan Menderes* fotoğrafları. Darbenin en amansız boyutlarını gösteren fotoğraflar *Susan Sontag*'ın ifadesiyle "bir tür ifşadır, prototipik açıdan da modern ifşadır".² Mekânlarsa 1945 sonrasında karizmatik bir lider olarak ortaya çıkan ve 1950 seçimlerinden sonra bunu pekiştiren *Menderes*'i âdeta demir kafes içinde cendereye alınmış, perişan, aciz, pişmanlık duyduğunu gösterecek şekilde tasarlanmıştır. Fotoğraf bir bakımdan imge yaratmaktır. *Menderes* fotoğrafları imaj imali, dizayndır. Deneyimleri zapturapt altına alınan *Menderes*, fotoğrafı çekilmek üzereyken ister istemez derin bir endişe ve korkuya kapılır. Bu hem hayat alanının ihlal edilmesinden hem de fotoğraf makinesinin kendini içine düşürdüğü zor durumu onaylamasından duyulan bir korkudur. Suretler bir yandan bakanların hafızasında iz bırakırken öte yandan zihinde canlı kalmaya devam etmektedir. Korku refleksini zihinlere işleyerek kaygı uyandırmak tüm darbecilerin ortak özelliğidir. Aslında milletin hiçbir şey yapamayacağı bir olayın ve durdurmak için de elinden en ufak bir eylemin gerçekleştirilemediği derin bir ıstırapın fotoğraflarıdır söz konusu olan. Özellikle darbeci kültürün buyurgan karakteriyle belirginlik kazanan *yapma Menderes imajı*; çizgileri mazlumluk, güçsüzlük, kısıtlanmışlık, korku ve kaygı durumları ile görsel, şifreli, yetkisiz benliği yansıtan her sureti, seyirci tarafından görüldüğünde hemen tanınmaktadır. Ancak bu imaj, gerçek *Menderes* değil *uydurma*

² Metnin bundan sonraki kısımlarında büyük ölçüde *Susan Sontag*'ın *Fotoğraf Üzerine* (çev. Osman Akınhay, 2008, İstanbul) kitabından yararlanılmıştır.

Menderes imajı olduğu bilinmesine rağmen zamanla zihinlerdeki tek “hatıra” hâline dönüşmektedir.

Diğer yandan, *Menderes*'i sevenler zor zamanlarda ve dar mekânlarda çekilen bu fotoğraflara ne zaman bakarlarsa baksınlar daima pasif ya da edilgen bir duygu durumuna şahitlik ederler. Bu durum olayların sıcaklığını koruduğu 1960'larda ve sonraki yıllarda pek bir değişiklik göstermez. Hem bir *dil bilgisi* hem de bir *görme etiği* oluşturan fotoğrafların vermek istediği mesaj çok açıktır. “Perişanlık hazinesi” vasfındaki bu suretlerde en çarpıcı nokta, “Şayet ayağınızı denk almaz, sınırların ötesine geçmeye çalışırsanız pişman edilir, aynı muameleyle karşılaşılabirsiniz!” şeklindeki örtük söylemin süreklilik kazanmasıdır. Görme yetisinde psikolojik bir dönüşüme yol açan görsellere bir de dönemin soğuk savaş şartları eklenince toplumun iyice suskunlaştırılmaya çalışıldığı sonucunu çıkarmak hiç de zor değil.

İşte tüm bunlar, görsel hafıza siyasetine odaklanan propaganda mekanizmalarını dikkate almayı zorunlu kılmaktadır. Zaten *Adnan Menderes*'le ilgili fotoğrafların önemli bir kısmı, darbecilerin dolaşıma soktuklarıdır. Darbeciler “*Menderes*'in dramı” diye de anılan durumları fotoğraflayarak onu tam anlamıyla “ele geçirip” derdest etmişlerdir. Nasıl ki dönemin basını ve diğer kurumları söz ve yazı üzerinden bir rıza ürettiyse, görsellerin dolaşım alanlarının tahkimi de benzer bir netice doğurmuş; dönemin muktedirlerinde güçlenme duygusu uyandırmıştır. Askerlerin ya da subayların arasındaki *Menderes* portreleri kaçınılmaz olarak, ona belli bir şekilde tepeden bakıldığını gösterir. Darbecilerin siyasi hafızayı şekillendirme süreçlerinin bir parçasını oluşturan *Menderes* fotoğraflarının güdülen siyasal niyetler ve ihtiyaçlar sonucunda üretildiği göz önünde bulundurulmalıdır. Bu yüzden, bir dönemin zihniyetini açığa çıkarmak bakımından darbeden idamına kadarki süreci yansıtmaya iddiasında olan *Menderes*'in fotoğrafları, önemli birer belge niteliğindedir. Siyasi hafızanın bir toplumsal grup -darbeciler- tarafından üretilen temsiller repertuarı olduğu dikkate alınır, darbelerle mücadelenin içerdiği hafıza siyasetinin boyutları, çok daha iyi bir şekilde kavranabilecektir.

Toparlayacak olursak; 27 Mayıs sürecindeki *Adnan Menderes* fotoğraflarında rastladığımız görüntü, darbenin yeniden okunması ve inişli çıkışlı Türk demokrasi tarihine yeniden bakılması adına büyük önem taşımaktadır. Bir de son yıllarda *Menderes* fotoğraflarıyla siyasiler tehdit edilmiş, fotoğraflar üzerinden mesajlar gönderilip “Sonunun gibi olur!” denmiştir. İşte bu sebeple Türkiye’de darbelerle yüzleşme ve hesaplaşma sürecinde her türlü yanılısamaya uygun yapıdaki siyasi içerikli fotoğrafların meydana getirdiği “gerçeklik”; tarihi, dönemi, üslubu ve fotografik söylemi açılarından titiz bakış açısıyla derinlemesine sorgulanmalıdır. Ancak bu sayede darbelerle ilgili görsel hafızanın tahrir edici etkisi ortadan kaldırılabilir.

Prof. Dr. Akile Reşide Gürsoy

Beykent Üniversitesi Sosyoloji Bölümü Öğretim Üyesi

DEMOKRASİ, CELAL BAYAR VE YASSIADA

Darbeler, bir iktidarın silahlı güçler ve/veya ülke içindeki diğer etkin grup(lar) tarafından meşru olmayan şekilde, şiddet kullanılarak, zorbalık yoluyla devralınmasıdır. Bugün dünya genelinde hâlen, yılda ortalama 1-3 darbe ve yaklaşık 7 darbe teşebbüsü gerçekleşmektedir. Amacına ulaşan darbelerin yanı sıra darbe teşebbüsleri, planları ve rivayetleri de toplumların karşılaştıkları çalkantılı siyasi durumlardır. Dünya genelinde sayısı ve başarı oranı azalmakla beraber darbeler, siyasi olasılıklarını korumaktadır. Gerçekleşmiş her darbenin kendi toplumsal ve dönemsel koşulları, iç ve dış dinamikleri bulunmaktadır.

Yönetimin zorbalıkla ele geçirilmesine sadece demokrasiyle idare edilen toplumlarda karşılaşılmamaktadır. Tarihte krallık ve imparatorluklarda da belli grupların veya şahısların hile ve zorbalıkla idareyi ele geçirdikleri görülmüştür. Shakespeare'in ünlü *Hamlet* eseri Danimarka Kralı'nın kardeşi tarafından öldürülerek krallığın ona geçmesi üzerinedir. Senatörler tarafından öldürülen Roma İmparatoru Ceasar'ın, kendisini bıçaklayanlar arasında yakın arkadaşını görünce söylediği varsayılan "Sen de mi Brutüs?" sözü bir deyim hâline gelmiştir. Genç Osman'ın 1622'de tahttan indirilişi ve katledilişi de Osmanlı tarihinde Yeniçerilerin eli ve etkisiyle padişahların tahttan indirilmeleri veya tahta çıkışlarına dair ilk olay kabul edilmektedir.

Günümüzde uluslararası platformda, ülkelerin insan haklarına ve hukuka saygılı, demokratik temellere dayalı yönetimlerle idare edilmesi ülküsü, İkinci Dünya Savaşında yaşanan kitlesel insan kıyımları ve deneyimlenen büyük acılardan sonra benimsenmiştir. Stalin, Mussolini ve Hitler gibi diktatörlerin yönetimlerinin yaşattığı deneyimler ve dünyada gelişen savaş teknolojisinin, insanlığın sonunu getirebileceği idrakiyle daha insancıl ve demokratik idareler aranır olmuştur. Birleşmiş Milletler tarafından 1948'de kabul edilen *İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi*, toplumların seçimiyle iktidara gelen yönetimlerin meşruluğu anlayışını pekiştirmiştir. Batı toplumlarında "Demokrasi Çağı" diyebileceğimiz dönem, barış özlemiyle eş zamanda başlamıştır.

Birinci Dünya Savaşının acımasız çalkantıları içinde Kurtuluş Savaşı vererek varlığını kuran Türkiye Cumhuriyeti Devleti, Batı Blokunun demokrasi anlayışını paylaşmaktadır. Bu ideali gerçekleştirmek yolunda büyük adımlar atarak acı bedeller de ödemiştir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin "ilk sivil Cumhurbaşkanı" Celal Bayar'ın Türkiye Cumhuriyeti Devleti açısından, talihsiz Yassıada döneminin çok ötesinde bir yeri vardır. Bir asırlık ömrü, cumhuriyet tarihimiz gibidir. Millî mücadelenin başarıya ulaşmasında, ülkenin ekonomik temellerinin

atılmasında ve çok partili demokrasiye geçişte yadsınamayacak hizmet ve katkıları olmuştur. Celal Bayar, Türkiye'nin çok partili demokrasiye geçişinde kilit rol oynamış, liderlik etmiştir. "Dörtlü Takrir"den sonra dönemin Halk Partisinden (HP) istifa ederek, partiden ihraç edilen Adnan Menderes, Fuat Köprülü, Refik Koraltan'la Demokrat Partiyi kurmada öncülük etmiştir. Bayar, hem milletvekilliğinden hem de HP'den istifa etmiştir. 1946 seçim konuşmalarındaki bazı sözleri onun yaklaşımını belirtir niteliktedir:

"Memleketimizde yepyeni bir devir açılmaktadır. Bu devir, demokratik hak ve hürriyetlerin kökleşmesi devri olacaktır. (...) Böyle bir devrin henüz fecri (doğuşu) karşısındayız ve çok çetin imtihanlar geçireceğimize de şüphe yoktur." (17 Temmuz 1946, İzmir Mitingi).

"Biz seçimin serbest olmasını istiyoruz. Milletın reyini dilediği gibi kullanmasını istiyoruz. Zorbalıkla millî hâkimiyet tecelli edemez. (...) İstiyoruz ki millet hâkim olsun." (17 Temmuz 1946, Ödemiş Mitingi).

"Milletin en büyük varlığı, istiklalidir. Büyük memleket meselesi etrafında partililik diye bir şey kabul edemeyiz. İstiklal bahis konusu olduğu anda ne DP vardır ne HP. O zaman millet vardır. (...) Türk toprakları bölünmez bir bütündür. Vatan bir tehlikeye maruz kalırsa, Türk milleti yekvücut mücadeleye atılacaktır. Partilerin birbirlerini muhakkak şuurulu bir şekilde kontrol etmeleri lazımdır. (...) Bu memleketin birbirini seven ve birbirine saygı gösteren partilerle idaresini istiyoruz. Birbirimize düşman olursak memlekete yazık olur" (16 Temmuz 1946, Aydın mitingi).

Atatürk'le uyum ve dayanışma içinde çalışmış ve birbirlerine ülkenin kuruluşu ve yükselişi sürecinde bağlanmışlardır. "Atatürk, seni sevmek millî ibadettir." sözü Celal Bayar'a aittir. 27 Mayıs darbesini gerçekleştirenler, her ne kadar kendilerini Atatürk ilke ve inkılâplarını savunanlar olarak görmek ve göstermek istemişler de aslında, Atatürk'ün Türkiye için hedeflediği ilkelerden uzaklaşmış, Türkiye bir hukuk devleti olmak yolundan ayrılarak Yassıada gibi bir zorbalık sürecine girmiştir. "Yassıada Mahkemeleri", bu hukuksuzluk buzdağının sadece görünen kısmıdır. 27 Mayıs'la devletin ve bürokrasinin temelleri sarsılmış, demokrasinin temel taşları olan siyasi partiler ve siyasetçiler güçsüzleştirilerek bunlara itibar kaybettirilmiştir. Parlamentoda çoğunluğu oluşturan tüm Demokrat Parti milletvekilleri hapsedilmiş, siyasi hakları ellerinden alınmıştır.¹ Bayar, Kayseri Cezaevinden çıktıktan sonra da Demokrat Partililerin siyasi haklarının geri verilmesi için özveriyle büyük mücadele vermiştir.

1 4 Nisan 1974'te Demokrat Partililerin siyasi hakları geri verildiğinde 295 Demokrat Partili, siyasi haklarına kavuşmuş, 88 kişi siyasi haklarına kavuşmadan vefat etmiştir. Böylece, millet tarafından seçilmiş, yönetici olabilecek vasıftaki büyük bir kesim, darbe marifetiyle siyasetten uzaklaştırılmıştır.

27 Mayıs darbesi, aslında sadece Demokrat Parti milletvekillerine karşı yapılmamıştır. Darbeden sonra ordudan tasfiyelerle 275 general/amiral, 7.000 kadar da albay, yarbay ve binbaşı ordudan çıkarılmıştır. Böylece, generallerin yüzde 90'ı, albayların yüzde 50'si, yarbayların yüzde 40'ı, binbaşılardan yüzde 5'i değişmiş, yerlerine yeni kadrolar getirilmiştir. Üniversitelerde de 147'ler olarak bilinen tasfiyeler yaşanmıştır. Bunların bir kısmı, 114. Yasa'da yer alan "tembel, yeteneksiz ve reform düşmanı" ibaresiyle gerçekleştirilmiştir.

İdamlardan sonra 1962 yılında yürürlüğe giren *Tedbirler Kanunu*, darbe sonrası devam eden baskının somut bir örneğidir.²

Celal Bayar, 27 Mayıs 1960 darbesinde Çankaya Köşküne giren zorba subaylara ilk andan itibaren direnerek silahını doğrultmuştur. Fiilen direniş gösteren belki de tek kişidir. Bu Yargılama sürecini meşru görmediğini, Yassıada'da da belirtmiştir. Darbeden önce 1958 yılında 9 *Subay olayının* üstüne gidilmesi gerektiğini savunarak darbenin gelişini, planlanma sürecinde önlemeye çalışmıştır.

Celal Bayar, son nefesine kadar da Türkiye'de demokrasinin gelişmesi için her türlü çabayı göstererek dik duruş sergilemiştir. 1974'te "Tabii Senatör" sıfatıyla Meclise davet edildiğinde seçilmeden, doğal üye olarak böyle bir göreve gelmeyi doğru bulmadığını belirtip reddetmiştir. Hiçbir zaman mevki peşinde koşmamış, yaptığı hizmetler neticesinde belirli kademelere gelmiştir. Millî mücadele döneminde Balıkesir Kongresinde, Akhisar Cephesi Alay Komutanlığına seçilmesi de buna örnek sayılabilir.

2 *Tedbirler Kanunu* olarak bilinen Kanun, 5 Mart 1962'de İnönü hükûmetinin teklifi üzerine, 38 sayılı Kanun olarak TBMM'de kabul edildi. Bu Kanun'da 27 Mayıs'tan sürekli *devrim* olarak bahsedilerek 27 Mayıs, meşru bir hareket olarak gösterilmek istenmektedir. Bu Kanun'a göre;

- 27 Mayıs 1960 *devrimini* söz, yazı, haber, resim, karikatür vesair suretlerle yersiz, haksız veya gayrimeşru gösterenler veya üstü kapalı bile olsa matufiyeti belli olacak şekilde böyle göstermeye çalışanlar
- Yüksek Adalet Divanınca verilmiş kararları kötüleyenler veya üstü kapalı bile olsa matufiyeti belli olacak şekilde kötülemeye çalışanlar
- Mahkûm edilenleri övenler, ilk, son veya infaz safhalarıyla ilgili resim, hatırat, röportaj yayımlayanlar veya beyanat verenler
- b bendinde sözü geçen mahkûmlara atfen, 27 Mayıs 1960 *devrimini* zedeleyici mahiyette beyanat verenler veya basın yoluyla yayanlar veya alenen nakledenler
- Devrimi yersiz, haksız veya gayrimeşru gösterecek surette, feshedilmiş Demokrat Parti iktidarını övenler veya müdafaa edenler
- Mensup oldukları partinin, feshedilmiş Demokrat Partinin devamı olduğunu ileri sürenler, 1 yıldan 5 yıla kadar ağır hapis cezasına çarptırılırlar.

Ayrıca, belirtmek gerekir ki Celal Bayar, 1950 yılında Cumhurbaşkanı olarak Çankaya'ya geldiğinde memurların maaşlarını incelemiş, bu tabloya göre fazla bulduğu cumhurbaşkanlığı maaşını azaltmıştır. 27 Mayıs'ta ona karşı yapılan iftiraların ve iddiaların hiçbirini hak etmemiştir.

Celal Bayar'ın torunu olarak, onun hakkında yazmak kolay değil. 27 Mayıs 1960 darbesi gerçekleştiğinde, Çankaya Köşkünde 9 yaşında bir çocuktum. O gün Almanya'da olan Kütahya DP milletvekili babam Dr. Ahmet İhsan Gürsoy, etrafındakilerin tüm uyarılarına rağmen, bulduğu ilk uçakla Türkiye'ye döndü. O da Harbiye'ye, oradan Yassıada'ya ve daha sonra Kayseri'deki hapis haneye gönderildi. 27 Mayıs sabahı darbeyi, "Dün gece yarısından itibaren bütün Türkiye'de deniz, hava, kara Türk Silahlı Kuvvetleri el ele vererek memleketin idaresini ele almıştır. Bu hareket silahlı kuvvetlerimizin müşterek iş birliği sayesinde kansız başarılmıştır." sözleriyle radyodan anons eden Alparslan Türkeş'in sesini unutmam mümkün değil.

30 Mayıs sabahı Çankaya Köşküne, İçişleri Bakanımız Namık Gedik'in ölüm haberi geldiğinde, anneannem Reşide Bayar'ın "Onu öldürdüler!" diye hıçkırarak ağladığına şahit oldum. Ankara'da okumakta olduğum ilkokula, darbeden sonra bir daha dönemedim. Anneannem, annem ve kız kardeşlerimle birlikte İzmir, Çeşme Ilıca'daki evimizde bir tabur askerin nezaretinde, 4 Haziran'dan Yassıada mahkemelerinin başlayacağı 14 Ekim 1960'a kadar ev hapsinde kaldık. Yassıada'ya gönderilenlerin hayatından, kendi hayatımızdan endişe duyarak yaşadık.

Darbeye ilk öldürülen İçişleri Bakanımız Namık Gedik, şüphesiz ki devletle ilgili pek çok bilgiye sahipti. Yaşamayı istenmedi. Sonradan öğrendiğimize göre kendisine, "Bayar, Harbiye'nin imhasını emretti." şeklinde ifade vermesi için çok baskı yapılmış. Söylenildiği gibi nezaret altındayken kendini Genelkurmay'ın yüksek pencerelerinden atması, pek mümkün değil. Bayar'ı suçlayıcı şekilde ifade vermeye boyun eğmeyince darp edilerek öldürüldüğü anlaşılıyor. Nitekim, kızı Ayla Gedik'le birlikte Ankara'ya mezarını ziyarete gittiğimde, rahmetli Namık Gedik'in cenazesini haftalar sonra alabildiklerini, defnedilirken yüzünü göstermediklerini, mezarlıkta sadece ailesinden 3-4 kişiye izin verildiğini anlattı. Eşi Melahat Gedik Hanım, "Peki, bu gömdüğümüz benim eşim mi, nereden bileceğim?" diye sorduğunda sadece ayak parmaklarını gösterdiklerini söyledi. Kanaatimce, Namık Gedik'in idam edilen üç demokrasi şehidimizden farkı yoktur. Kasıtlı olarak katledilmiştir ve unutulmaması gerekir.

Darbe sürecinde dik duruş sergileyen Fatin Rüştü Zorlu, Türkiye'nin menfaatlerini büyük beceriyle koruyan çok başarılı bir Dışişleri Bakanımızdır. Bugün Türkiye'nin Kıbrıs'ta söz sahibi olabilmesini, diplomatik yolla gerçekleştirmiştir. Bandung Konferansında (1955) Türk heyetine

başkanlık etmiş, sonuç bildirgesinde "Batı'dan veya Doğu'dan (kapitalist ve sosyalist) her türlü sömürgeciliğin reddedilmesi" maddesinin yer almasını sağlamıştır. Demokrat Parti aileleri üzerine bir çalışma hazırladığımda kızı Sevin Zorlu'dan aile fotoğraflarını istemiştim. Uzun süre cevap alamadım. Sonra yazdığı bir mektupta, verebilecek hiç aile fotoğrafı olmadığını, çünkü 27 Mayıs darbesinin ertesi günü evlerine gelen darbeci subayların evden bütün evrak ve fotoğrafları alarak yaktıklarını belirtiyor. Sevin Zorlu'nun mektubunu hâlen saklıyorum.

Başbakanımız Adnan Menderes ve Maliye Bakanımız Hasan Polatkan'ın öyküleri de kelimelere sığmayacak kadar hazindir. 16 Eylül 1961'de Zorlu ve Polatkan'ın, 17 Eylül 1961'de de Menderes'in idamıyla Türkiye nüfusunun büyük çoğunluğu derin bir suskunluğa ve mateme girmiştir. Aslında yok edilen, millî irade ve Türkiye'de demokrasidir. Bir grup tarafından, silah gücünün sarhoşluğu içinde millî iradenin katledilmesi durumu yaşanmıştır. Yıllar sonra Celal Bayar, 27 Mayıs'ı bir "şekavet" olarak tanımlamıştır.

Türkiye, 27 Mayıs'tan sonra da darbelerden, darbe teşebbüsleri ve söylentilerinden kurtulmadı. 1960'larda Talat Aydemir darbelerini yaşadı. 27 Mayıs'ı ve idamları yetersiz bulan grup, Talat Aydemir öncülüğünde 22 Şubat 1962'de darbe teşebbüsünde bulunmuş, o dönemin hükûmeti tarafından Aydemir affedilmiştir. 20 Mayıs 1963'te tekrar darbe teşebbüsünde bulunan Talat Aydemir, bu sefer idamla cezalandırılmıştır.

Türkiye, 9 Mart 1971'de tekrar bir darbe planı ve teşebbüsüyle karşı karşıya gelmiştir. Bunun Orta Doğu'da Suriye bağlantılı, sol ideolojiyle hareket eden, Küba yönetimine benzer, BAAS tarzı darbe planı olduğu değerlendirilmektedir. 9 Mart'ın hemen arkasından, 12 Mart 1971'de Genelkurmay Başkanı ile Hava-Kara-Deniz Kuvvetleri Komutanlarının Cumhurbaşkanı Cemal Sunay'a verdikleri muhtırayla hükûmetin istifasını istemesi üzerine Demirel, istifa etmiştir. Nihat Erim, Cumhuriyet Halk Partisinden (CHP) istifa ederek "tarafsız", partiler üstü kabine kurmuştur. 1970'lerde suikastlar ve faili meçhul cinayetler dönemi başlamış, 1977'de kanlı 1 Mayıs yaşanmıştır. Bu dönemde önce ASALA, sonra PKK terör örgütleri aktif hâle gelmiştir.

Annem Dr. Nilüfer Gürsoy, 1980 darbesinde Adalet Partisinden milletvekiliydi. Bu darbeyle bütün siyasi partiler kapatıldı, annemin de milletvekilliği son buldu. Parti binasındaki odasından evrakını alması bile mümkün olmadı. Tabii ki annemin yaşadıklarının çok ötesinde, 12 Eylül darbesinin millete bedeli çok ağır oldu. Bu darbe için ABD'li devlet görevlisi Paul Henze'nin, Jimmy Carter'a "Our boys did it" dediği söylenmektedir. Sovyetler Birliğini kuşatmak için "Yeşil kuşak" siyasetinin bu darbe sonucu şekillendiği bilinmektedir.

1990'larda da askerlerin sık sık sivil siyasete açık - örtülü müdahalelerini ve 28 Şubat 1997 "postmodern darbe" olarak nitelendirilen süreci yaşadık. 27 Nisan 2007 E-muhtırasınaysa AK Parti Hükûmet Sözcüsü Cemil Çiçek, karşı beyanat vermiş ve "Başbakanlığa bağlı bir kurum olan Genelkurmay Başkanlığının herhangi bir konuda hükûmete karşı ifade kullanması demokratik bir hukuk devletinde düşünülemez." demiştir. 2005'te başlayarak 2007 ve sonrasına uzanan *Ergenekon* ve *Balyoz davalarını* da bir tür tasfiye amaçlı plan olarak düşünebiliriz. Ülkemizin demokratik sistemi, son olarak bir işgal teşebbüsüne benzeyen 15 Temmuz 2016 menfur darbe girişimiyle hedef alındı.

Türkiye, niçin sık sık darbe veya darbe girişimlerine maruz kalıyor, sarsılıyor? Dış güçler, stratejik konumumuz, içteki basiretsizlik ve çekişmeler, çalkantılar mı? Geçmiş iyi değerlendirememek, iyi analiz edememek mi? Demokrasinin tam yerine oturamamış olmasından mı? Bu olayları tüm yönleriyle iyi analiz edebilmek, doğru tespitler yapabilmek, darbelerin süreçlerini, sebep ve sonuçlarını iyi irdeleyebilmemiz gerekiyor. Söylenilecek çok şey, açılacak çok başlık var. Ancak, şunu belirtmek isterim ki istikbalimiz ve ekonomimizin güçlenmesi, bu kargaşaların önüne geçilerek düzgün devlet çarklarıyla işleyen sağlam bir demokratik toplum kurabilmemize bağlı.

Yassıada'nın bugünkü hâli konusuna değinmem gerekirse, bu yaslı adanın imara açılmasına en başından itibaren karşı oldum. Adanın doğal florasının, kıyı ve kayalıklarının bozularak yapılaştırılmasını uygun görmedim. Çevreye yönelik endişelerimle birlikte, adanın taşıdığı ağır siyasi anlam açısından, yapılacak projeden elbette emin olmak istedim. Ancak adanın şekillenmesinde fikrim sorulmadı, Demokrat Parti ailelerinin görüşlerine başvurulduğunu da sanmıyorum.

Her coğrafyanın kendine özgü doğal yapısı ve toplumların coğrafyalara atfettikleri değerler, duygu yüklü anlamlar vardır. Bu adanın çok yoğun, hüznü ve ibretlik bir tarihî ağırlığı söz konusudur. Yassıada'yı âdeta bir tatil köyü hâline getirmek, bana göre tarihimize ve burada yaşananlara duyarsızlıktır. Böyle bir saygısızlık içinde Celal Bayar'ın yok sayılması, Yassıada'daki rolünün ve duruşunun neredeyse unutturulmak istenmesi, ayrıca Yassıada'yı tanıtıcı videolarda ve açılış konuşmalarında Türkes'in anılarak idamlara karşı olduğunun belirtilmesi bir akıl şaşırtması gibi geliyor. Genç nesillere Türkiye'nin demokrasi tarihinin ne olduğu konusunda çarpık bir anlayış veriliyor. Bunu kabul etmemiz mümkün değil. Nasıl ki dere yatağına bina yapılmamalıysa, bu kadar tarihî acının üzerine bu anlayışla bir proje de inşa edilmemeliydi. Yassıada'nın üzerine konumlandırılan binalar ve anlatı, bana göre demokrasi tarihimize yakışır bir akıl ürünü değildir.

Yassıada bende, 1960 yılından itibaren insanlara iftiraların atıldığı, işkencelerin yapıldığı, olayların ve tarihin çarpıtıldığı, baskıların yaşatıldığı, insanların işkence altında öldüğü, Türkiye'nin itibarının kaybettirildiği, insanın içinin isyan ettiği sembolik bir mekân olarak yerini aldı. Benim için bu mekânın başka türlü anılabilmesi mümkün değil. Adaya çeşitli vesilelerle gittiğim her sefer, dönüşte günlerce kendime gelemediğimi, hastalandığımı söylemeliyim. Aklıma orada büyükbabamın intihar teşebbüsü, 1960'larda adaya gidebildiğim tek ziyarette yaşadığım olağanüstü baskı, babamın hüzünlü bakışı ve sıkıntılı görüşme süreci gelmektedir. Adaya ayak basınca ne kadar metîn durmaya çalışsam da oraya ne zaman gittiysem darbe koşullarının vahametini, yarattığı çaresizlik ve infial duygularını tekrar yaşarım.

Demokrat Partililerin adaya getirilişlerinin ilk anlarından itibaren uygulanan şiddet ve zulüm sonucu Demokrat Parti İstanbul Milletvekili Dr. Zakar Tarver, hayatını kaybetti. İstanbul Emniyet Müdürü Faruk Oktay, orada işkenceyle öldürüldü. Sağlık Bakanı Lütfi Kırdar, kalp krizi geçirerek öldü. Konya Valisi Cemil Keleşoğlu, teğmenlerin kötü muamelesi sonucu intihar etti. Afyon Milletvekili Gazi Yiğitbaşı, eski Genelkurmay Başkanı Nuri Yamut ve İstanbul Milletvekili Yusuf Salman, Yassıada sürecinde öldüler. Oradan İmralı'ya idama veya Kayseri Cezaevine gönderilenlerin yaşadıkları, bu ülkenin kara bir sayfası olarak tarihte yerini aldı. Bunlar gibi sayısız acının yaşandığı bir mekânın sembolik yükü, elbette çok ağır ve tarihimiz açısından önemli. Neticede unutulmamalı ki toplumların tarihi, iyisi ve kötüsüyle bir bütündür. Karanlıkları yok farz edemezsiniz. Yassıada bir cinayet mahalli sayılabilir. Bunu, yalnızca orada işkence gören ve hayatını kaybedenleri düşünerek söylemiyorum. Yassıada aynı zamanda adaletin, milletin iradesinin aşağılanıp hapsedilerek yok hükmüne getirilmesini sembolize eden bir kara parçasıdır. Türkiye'nin itibarının, millî iradenin, bir ulusun onurunun katledildiğine şahit olmuş, ev sahipliği yapmış bir yerdir.

Dolayısıyla bugün, o adayla ilgili farklı bir hüznün duyuyorum. Guantanamo'yu, Auschwitz'i bir tatil mekânına dönüştürebilir misiniz? UNESCO, 1979 yılında *Dünya Kültür Mirası* listesine Auschwitz-Birkenau kampını ekledi. Kampın kalıntıları ve Yahudi mezarlığı, Auschwitz-Birkenau Devlet Müzesi ve Holokost anma mekânı olarak kamuya açıldı. Kendi ülkemize dönersek, mesela, Madımak Otelini bir eğlence ve gezi mekânı yapabilir misiniz? İnternette öğrendiğimize göre, otelin girişinde açılan kebab lokantası, mağdur yakınlarının tepkisine neden oldu. Lokanta, tepkilerin ardından 2009 yılında taşındı. Otelse kamulaştırıldı, yenilendi ve 2011'de Bilim ve Kültür Merkezi olarak kullanıma açıldı. Sivas anmalarını düzenleyen kurumlar, özellikle her yıl 2 Temmuz'da "Utanç Müzesi" taleplerini yineliyor.

Oysa, anladığım kadarıyla Yassıada, barındırdığı tarihî ağırlığa rağmen bugün, içinde lüks otellerin, plajların bulunduğu keyifli bir yer hâline gelmiş. Bir yandan 27 Mayıs'ta idam edilenlerden demokrasi şehitleri olarak söz ediliyor, bir yandan da onların katledildikleri mekânın sert ve kasvetli ruhu kaybettirilmiş, tarihî adanın havası değiştiriliyor. Yassıada'ya bir numaralı sanık olarak getirilen Celal Bayar'ın orada yaşadıklarının, sergilediği duruşun izi yok. Hücresi yok edilmiş. Kütahya'dan DP milletvekili olarak babamın yattığı koğuşlar sanki yok. Binaların bir bölümüne Başbakanımız Adnan Menderes'in çiftliğindeki konak hayatını yansıtan, içinde piring yatak, çalışma masası olan konforlu bir oda monte edilmiş. Yassıada'da babası müebbet hapse mahkûm edilmiş bir Demokrat Partinin kızı, bu manzaralar karşısında "Babalarımız burada böyle rahat odalarda kaldı da haberimiz mi yok?" diye isyanını dile getirmişti.

Demokrat Parti veya Yassıada'dan bahsederken sıkça kullanılan "Menderes ve arkadaşları" tabiri hakkında görüşümü de belirtmek isterim. 27 Mayıs'ta darp edilerek ortadan kaldırılan Demokrat Parti milletvekilleri, bir arkadaş grubu değildir. Öyle bir anlayışa indirgenemezler. Yassıada'ya kapatılan milletvekilleri, bakanlar, bürokratlar, Başbakan, Cumhurbaşkanı, münferit olarak her biri, millî iradenin temsilcileridir. Türkiye'nin her bir köşesinden halk tarafından seçilerek gelmiş, milleti temsil eden bir iktidar partisinin üyeleridir. Demokrat Parti, kuruluşu ve iktidara gelişiyle her ülkeye nasip olmamış, muazzam bir demokrasi hareketidir. Bu hareket ve anlamı kanaatimce yeterince değerlendirilmemektedir. Demokrat Parti milletvekillerinin her biri, padişahlıktan ve hilafetten çıkarak kurulan cumhuriyetin seçtiği demokratik rejimin aktörleridir. Şahısların ötesinde milletçe alınan büyük bir tercihin temsilcileridir. Demokrat Parti dönemi, Türkiye'nin demokratik değerleri uygulamaya geçirme sürecinde büyük bedeller ödeyen bir kitlenin tarihidir. Yassıada'ysa, bu uğurda çekilen cefaların kristalize olmuş coğrafya parçasıdır. 1946-1960 arasında var olan Demokrat Parti, ülke açısından demokratik değerlerin benimsenmesinin bedelini taşıyan bir partidir. Yassıada'ysa demokrasi yolunda çekilen cefaların fiili ve sembolik mekânıdır.

27 Mayıs darbesine şu veya bu şekilde destek vermiş, alkışlamış veya onaylamış olanların büyük çoğunluğu, bugün bundan utanç duymaktadır. Ancak müzmin bir azınlık, demokrasinin ne demek olduğunu hâlâ anlamamış olup, "Evet ama Demokrat Parti de şu yönüyle hatalıydı." gibi darbeye mazeretler beyan etmektedir. Demokrasiyi içselleştirememiş olanların bir kısmı da ülkede çok partili demokratik rejime çok erken geçildiğini, Türkiye'nin de dünyadaki bazı otoriter teokratik devletler gibi millet iradesini tecelli etmek için çok partili seçimlere geçmemesi gerektiğini ifade etmekte veya düşünmektedir.

Her darbe, mutlaka bireysel travmalara ve mağduriyetlere yol açmaktadır. Ancak, bunların ötesinde her darbe, ülke ekonomisi ve toplumsal huzur açısından telafisi güç derin olumsuzluklar getirmiştir. Her darbe ülke itibarını, güvenilirliğini zedelemiştir. Türkiye'nin iktidar değişimini seçimle değil, darbelerle gerçekleştirmesi veya toplumda böyle tasavvurların barındırılması ülkenin siyasi olgunluk ve yaşam kalitesi açısından çıtasını aşağıya çekmiştir.

Demokrasi, hür seçimlerin gerçekleşmesinden ibaret değildir. İnsanlara mutluluk ve refahın önünü açan idare şekli olarak demokratik rejimlerde seçimler, olmazsa olmazlarıdır. Demokrasiden söz etmek için özgürlükler, hukuk, basın ve muhalefetin konumu, kadın hakları ve çevrenin korunması son derecede önemli kriterlerdir. İstisnasız her toplumda daha demokratik olmak için iyileştirilmesi gereken konular mutlaka vardır. Bir darbe gerçekleştiğinde, demokrasi sıfır noktasına geriler. İktidarların hür ve hilesiz seçimlerle korkusuzca değişebilir olması, milletin bu güvenceyi hissederek yaşaması demokrasinin en temel alt yapı şartıdır.

Bu duygu ve düşüncelerle, *15 Temmuz 2016 kanlı darbe girişiminde* demokrasimizi savunurken şehit olanları da saygıyla anıyor, gazilerimize minnetlerimi sunuyorum.

2.OTURUM
15 TEMMUZ
YARGILAMALARI

Sami Kabadayı

Avukat

15 TEMMUZ ANKARA DARBE YARGILAMALARI

15 Temmuz Darbesi ve Bu Darbenin Ülkemizde Gerçekleştirilen Diğer Askerî Darbelerden Temel Farklılıkları

Tarih boyunca devletler çok önemli dönüm noktalarından geçmiş; birçok önemli hadise, devletlerin ve milletlerin kaderlerinin belirlenmesinde rol oynamıştır. Bu önemli hadiselerin başını da askerî darbeler çekmektedir. Zira askerî darbeler, devletler bakımından birer büyük kriz dönemi olup bu dönemlerin kısa, orta ve uzun vadelerde toplumsal, demokratik ve ekonomik yönler başta olmak üzere devletler ve milletler aleyhinde çok sayıda neticesi bulunmaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti ve yüce milletimiz de ne yazık ki cumhuriyet tarihi boyunca birçok askerî darbeye şahit olmuş, darbelerin olumsuz neticelerini defalarca yaşamıştır. 15 Temmuz 2016 tarihinde gerçekleştirilen darbe girişimiye gelişimi ve sonuçları bakımından ülkemiz tarihindeki darbelerle önemli farklılıklar arz etmektedir.

Burada darbe girişiminin en önemli farklılığı; Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin gerek Anayasa Mahkemesi (AYM), Yargıtay gibi yargı organları ve Millî Güvenlik Kurulu (MGK) kararlarıyla gerekse de Cumhurbaşkanlığı ve Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) gibi siyasi iradeyi temsil eden makamların terör örgütü olarak tanımladığı Fetullahçı Terör Örgütü/Paralel Devlet Yapılanması (FETÖ/PDY) mensubu kişilerin şanlı Türk ordusunun üniforması arkasına saklanarak bu hain girişime kalkışılmasıdır. Esasen Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin Sayın Cumhurbaşkanımız liderliğinde bu örgüte karşı topyekûn mücadele içerisinde olması ve örgütü iyiden iyiye sıkıştırmaya başlaması, örgütün son hamle olarak can havliyle 15 Temmuz 2016 tarihli hain girişimde bulunmasının temel sebebidir.

Bunun yanı sıra her şeyden önce hiçbir darbe girişimi esnasında askerî personel Gazi Meclisimize herhangi bir suretle saldırmamış, yine hiçbir darbe girişiminde askerî personelce sivil halk, açıktan hedef alınmamıştır. Savaş zamanlarında dahi uluslararası hukukun bu tür eylemleri yasakladığı açıkken askerî üniforma arkasına saklanmış bir grup hainin Gazi Meclisimizi bombalaması, Cumhurbaşkanlığı Külliyesini hedef alması, sivil halk üzerine ateş açmak suretiyle yüzlerce insanımızı şehit etmesi veya gazi bırakması ihanetin boyutunu gözler önüne sermekte; bu darbenin ülkemiz tarihindeki hiçbir darbe girişimiyle benzerlik taşımadığını ortaya koymaktadır.

Yine diğer darbelerden önemli bir farklılık olarak; aziz milletimiz Sayın Cumhurbaşkanımızın liderliğinde ilk kez bir askerî darbe karşısında büyük bir feraset gösterip muvaffak olmuş, demokrasimize sahip çıkmış ve ülkemizi darbecilerin istediği zaman yönetime el koyduğu bir ülke olmaktan çıkararak darbecilerin adalete hesap verdiği bir ülkeye dönüştürmeyi başarmıştır. Bu uğurda kahramanca direniş gösteren 251 vatandaşımız şehit, 2.796 vatandaşımızsa gazi olma şerefine nail olmuştur.

Darbeciler başarılı olsaydı kati suretle hukuk devletinin rafa kaldırılacağı, yapılacak hiçbir yargılamanın hukuka ve vicdanlara uygun olmayacağı izahtan varestedir. Buna rağmen aziz milletimizin gösterdiği dirayet ve Sayın Cumhurbaşkanımızın liderliği sayesinde yargı önüne çıkan darbeciler devletimize ve milletimize yakışır şekilde adalete ve hukuka bağlı, fikri hür, vicdanı hür mahkemelerce yargılanmıştır, yargılanmaktadır.

Ankara başta olmak üzere ülkemizde süren birçok davayı yakinen takip eden bizler, vicdanen rahat şekilde söyleyebiliriz ki hukuk sistemimiz içerisinde bir yargılamada uyulması gereken usul ve esasa dair bütün kurallar eksiksiz yerine getirilmiş, adalet mekanizması bir hukuk devletine yakışır şekilde işlemiştir, işlemektedir.

Darbe Yargılamalarındaki Örgüt Mensubu Sanıkların Genel Profili

Haklarında yargılamalar devam eden örgüt mensubu sanıkların profilini kısaca açıklamadan, bu sanıkların eylemlerini anlamak ve eylemleri gerçekleştirme gayelerini çözümlemek genel olarak mümkün olmamaktadır. Zira ülkemiz tarihinde yaşanan darbelerden 15 Temmuz 2016 tarihli hain kalkışmayı ayıran en önemli unsur, örgüt mensubu sanıkların profili ve amaçlarıdır. Zira sanıkların örgüt talimatı doğrultusunda derhal emir-komuta zinciri dışına çıkması, Türk Silahlı Kuvvetlerini (TSK) değil de örgüt hiyerarşisini esas alması, ülkemizin bağımsızlığını ve demokrasimizi temsil eden Gazi Meclisimizi, Cumhurbaşkanlığı Külliyesini ve sivil vatandaşlarımız ile darbeye karşı direnç gösteren kolluk görevlilerimizi hiç düşünmeden hedef alması makul kimselerce kati suretle anlaşılamayacaktır.

Bu nedenle sanıkların genel profilini ortaya koymak zarurettir:

Örgüt mensubu sanıkların tek aidiyeti “Hizmet” olarak adlandırdıkları örgüttür. Bunun dışındaki hiçbir insani değerini veya dini, millî aidiyetlerin örgüt mensubu sanıklar için önemi yoktur.

Örgüt tarafından talimat verilmesi hâlinde yahut örgütün bekası söz konusu olduğunda her türlü insani, dini veya millî değer in feda edilmesi seçenek değil zorunluluktur.

Örgütün her alanda aktif olarak faaliyetlerinin sürdürülebilmesi için diğer ülkelerle iletişim kurulabilir, istihbarat örgütleriyle veya diğer kimselerle iş birliği yapılabilir.

Esas olan örgüt olduğundan örgütün varlığını sürdürmesi amacına hizmet eden her türlü eylem meşrudur. Eylemin kişinin kendisi, yakınları yahut başka kimselerde herhangi bir zarar doğurmasında, İslam’a veya vicdana aykırı olmasında sakınca bulunmamaktadır; bu eylemler meşrudur.

Bu profil ve yaklaşım, sanıklara örgüt tarafından küçük yaşlardan itibaren işlenmiş; netice olarak düşünmeyen, yalnızca söyleneni yapan, itaat eden bireyler büyük bir özenle yetiştirilmiştir. Yetiştirilen örgüt militanlarından belirli niteliklere sahip olanlar, büyük bir ustalıkla saklanıp her türlü hukuksuzluk meşru kabul edilerek “mahrem hizmetler” şeklinde adlandırılan görevlerin başında gelen TSK’ya özenle yerleştirilmiş, gizlenmiştir. Hücre sistemi denilen yapılarla bu kişiler örgütle iletişim halinde tutulmuştur.

Sanıkların örgüt aidiyetini ortaya koymak, bir dosyada yaşanan şu olayla mümkündür: *Muğla’da Cumhurbaşkanına Suikast* dosyasında katılan vekilleri olarak bizlerin örgüt ve örgüt lideri *Fethullah Gülen*’in ihanetini ortaya koyan açıklamalarda bulunduğumuz esnada, hakkında yargılama devam eden sanık, söylenenleri duymamak için elleriyle kulaklarını kapatmıştır. Salt olarak bu husus bile örgüt mensubu sanıkların örgüt ve/veya örgüt liderinin aleyhine tek bir söz dahi duymaya tahammül edemediğini açıkça ortaya koymaktadır.

Sanıkların Temel Savunma Stratejileri ve Stratejik Savunmaların Dosyalardaki Görünümleri

Bütün bu yargılama sürecinde sanık sıfatıyla haklarında yargılama yapılan kişiler, hukukun ve adaletin tecellisine ket vurmak yahut adaleti geciktirmek maksadıyla çoğu kez tüm hukuki imkânlarını kullanmış; üstün bir çabayla somut gerçekliği çarpıtmak ve örgütü korumak için ellerinden geleni yapmıştır. Bu çabayı gösteren örgüt mensubu sanıklar da esasen çok zorlanmamıştır. Zira takiyye, iki yüzlü davranma, olduğundan farklı görünme, inandığından farklı hareket etme, yalan söyleme ve kötü emeller için dayanışma içerisinde hareket etme gibi eylemler bu örgütün devletimiz içerisine sızarak yuvalanmak için uzun yıllardır kullandığı yöntemler olup örgüt mensubu sanıklar da bu tür eylemleri yerine getirmeyi alışkanlık haline getiren kimselerdir.

Sanıklar, bu alışkanlıklarını savunma stratejilerini belirlerken yahut icra ederken kılavuz kabul etmiş; bu alışkanlıklarını çoğu kez rahatlıkla icra etmiştir. Hatta öyle ki bu alışkanlıkların bir yansıması olarak sanıkların kullandığı yöntemler kimi zaman vicdanları yaralamış kimi zaman da davayı takip eden herkesin aklıyla alay etme noktasına gelmiştir. Örneğin Ankara’da *Akıncı davası* sırasında, Akıncı Üssünde hiç bulunmadığını iddia eden bir sanık, kendisine güvenlik kamerası görüntüleri izletildiğinde “Buradaki kişinin saçları uzun ve sakalı var. Gördüğümüz gibi benim saçım kısa ve sakalsızım.” şeklinde âdeta aklımızla alay eden yanıtlar vermiştir. Yine bir başka sanıkta “Benim olayla da darbe girişimiyle de ilgim yok. Biz bölgede belgesel çekmeye gelmiştik, jandarma bizi olay yerine yakın görünce gözaltına aldı.” şeklinde savunmalarda bulunmuştur. Diğer bir sanıkta olay günü Akıncı lojmanlarındaki kızının evine torununu sevmek için geldiğini, darbeden haberdar olunca darbeyi bertaraf etmek için elinden geleni yaptığını iddia etmiştir. Muğla’da Sayın Cumhurbaşkanımıza yönelik suikast eylemi davasında yapan bir sanıkta, son savunmasını tam 3,5 gün sürdürmüş; artık anlatacak bir şeyi kalmadığıdaysa “Sosyal Deney” adı altında bir kısım belgeseller izleterek savunma yaptığını öne sürmüştür. Duruşmaları yöneten heyetin, davaları takip eden biz hukukçuların ve diğer seyircilerin sabrını zorlamak, buradan bir kaos oluşturmak ve devam eden yargılamayı lekelemek isteyen sanığın çabaları netice vermemiştir. Son savunma hakkının kısıtlanmayacağını ve buradan netice alamayacağını anlayan sanık, sonunda pes edip savunmasını gece geç saatlerde bitirmiştir.

Elbette sanıklar bütün bu yargılamalar içerisinde örgütsel dayanışmayı da sürdürerek ortak bir savunma stratejisiyle hareket etmiştir. Örneğin genel olarak temel savunmalar:

Örgütün; kendileri yahut örgüt mensubu kimseler aleyhine verdikleri savcılık ve kolluk ifadelerini müdafî huzurunda vermelerine rağmen kesin bir dille reddetmeleri

Darbeden, örgütten, örgütün darbe içerisindeki rolünden haberdar olunmadığı iddiası

Gerçekleştirilen eylemlere tatbikat, operasyon yahut terör tehlikesi gibi başkaca meşru amaçlarla iştirak edildiği iddiası

Eylemlerin emir-komuta zinciri içerisinde gerçekleştirildiği iddiası

“Savunmanı olabildiğince uzat, günlerce savunma yapsan da darbe eyleminden dakikalarla sınırlı olarak üstünkörü bahset” anlayışı

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) nezdinde haklarının ihlal edildiği iddiasında bulunmak maksadıyla olabildiğince tartışma çıkartma, sataşmalarda bulunma ve yargılamayı çeşitli yol ve yöntemlerle hukuk düzleminde saptırma çabası şeklinde özetlenebilir.

Sanıkların temel savunma stratejilerininse somut olaydan uzak olduğu, kimi zaman kendilerince de bilinmektedir. Ancak bu savunma stratejisini, bilinçli olarak sürdürmüşlerdir. Örneğin Muğla Marmaris’te Sayın Cumhurbaşkanımıza yönelik suikast eylemini gerçekleştiren tim, operasyon sırasında tam teçhizatlı olarak hareket etmiştir. El bombaları, bombaatar gibi materyallerle, binlerle ölçülebilecek sayıda mermiyi yanında bulunduran ve operasyon bölgesine helikoptere bağlı yahut mobil makinelî tüfekler dahi götüren time mensup sanıklar, bu eylemlerini “terör operasyonu” olarak izah etmeye çalışmıştır. Sayın Cumhurbaşkanımızın bulunduğu otel merkezi bir konumda, onlarca otelin bulunduğu bir alandadır. Sivil bir alana üç askerî helikopterle inen sanıklar, tatil yöresinde bulunan siviller arasında tam teçhizatlı dolaşmış, bölgedeki sivil kişilere Sayın Cumhurbaşkanımızın kaldığı yeri sormuş ve yine bu sivil bölgede polis memurlarımızla hedef gözetip çatışarak iki polisimizi şehit etmiştir. Sanıklar, bütün bu hususların güvenlik kamerası görüntüleri olmasına rağmen “Bu görüntülerdeki biz değiliz.” diyecek kadar cüretkâr savunma yapmışlardır.

Ankara Darbe Yargılamalarındaki Bir Kısım Detaylar

Ankara darbe yargılamaları örgütün askerî yapılanmasının büyük ve önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Ankara’da devam eden yargılamalar göstermektedir ki bu hain örgüt Jandarma Genel Komutanlığı, Cumhurbaşkanlığı Muhafız Alayı, Hava Kuvvetleri Komutanlığı, Genelkurmay Başkanlığı, Özel Kuvvetler Komutanlığı, Kara Havacılık Komutanlığı gibi devletimizin ve milletimizin gözbebeği ordusunun çok önemli birimlerinde sinsice yuvalanmış; örgüt mensupları, örgüt liderinin talimatını beklemiştir.

Ankara’da devam eden temel davalarsa *Genelkurmay çatı davası* ve *Akıncı Üssü davası* olarak gösterilebilir. Özellikle *Genelkurmay çatı davası*, darbe eyleminin örgüt üyesi yönetici asker sanıkları olarak ifade edilen 38 sanığın eylemleri yönünden; *Akıncı Üssü davasıysa* örgütün tüm askerî kuvvetler içerisindeki yapılanması ve darbe eylemini planlayan örgütün sivil üyelerinin eylemleri açısından büyük önem arz etmektedir.

15.07.2016'da Türkiye Cumhuriyeti üzerindeki darbeci unsurların hava faaliyetlerinin yer aldığı; Gazi Meclisimizin askerî uçaklarla bombalanması; bu bombalamalar sonucu 32 vatandaşımızın gazi olması ve Gazi Meclis binasında maddi zarar oluşması; Cumhurbaşkanlığı Külliyesi yakınındaki köprülü kavşak ve otoparkın uçakla bombalanması sonucu 15 vatandaşımızın şehit, 7 vatandaşımızın gazi olması; Gölbaşı Özel Harekât Dairesi Başkanlığının askerî uçaklarla bombalanması sonucu 44 vatandaşımızın şehit, 36 vatandaşımızın gazi olması; Gölbaşı Havacılık Daire Başkanlığının askerî uçaklarla bombalanması sonucu 7 vatandaşımızın şehit, 5 vatandaşımızın gazi olması; TÜRKSAT tesislerinin askerî uçaklarla bombalanması; Ankara Emniyet Müdürlüğü binasının ve yakınının askerî uçaklarla bombalanması sonucu 2 vatandaşımızın şehit, 39 vatandaşımızın gazi olması eylemleri ile Akıncı 4. Ana Jet Üs Komutanlığında darbeye teşebbüs eyleminin yönetilmesi ve burada görevli olup darbeye teşebbüs eylemine katılan askerî personelin ve silahlı terör örgütünün yönetici sivil mahrem imamların eylemlerinin yargılama konusu yapıldığı 475 sanıklı *Akıncı Üssü davasında* karar 26.11.2020 tarihinde açıklanmıştır. Bu karara göre firari örgüt lideri *Fethullah Gülen* ve *Adil Öksüz* hakkında tefrik, 70 sanık hakkındaysa beraat kararları verilmiştir. Diğer 403 sanıksa eylemlerinin ağırlıklarına göre müebbet, ağırlaştırılmış müebbet yahut süreli hapis cezaları alarak mahkûm olmuştur.

Dikkat çekici bir detay olarak FETÖ/PDY'nin hain kalkışmanın merkezinde bulunduğu canlı birer delilli olan 4 sözde sivil imam da bu davada yargılanmışarak 79'ar kez ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına çarptırılmıştır. Ayrıca bu isimler, 198 kişiye ilişkin "kasten öldürmeye teşebbüs", 22 kişiye yönelik "kişiyi hürriyetinden yoksun kılma" ve bir kişiye yönelik "kişiyi hürriyetinden yoksun kılmaya teşebbüs" suçlarından da toplam 3 bin 901 yıl 6'şar ay hapis cezası almıştır.

Yine kamuoyunda *Genelkurmay çatı davası* olarak bilinen ve darbeyi planlayan örgüt üyesi yönetici asker sanıkların, Genelkurmay Başkanlığına gelerek darbe faaliyetine iştirak eden örgüt mensubu üyelerin yargılandığı 224 sanıklı davada 20.06.2020 tarihinde karar açıklanmıştır. Firari 13 sanık hakkında tefrik kararı verilmiş, kalan 181 sanıksa eylemlerinin ağırlıklarına göre müebbet, ağırlaştırılmış müebbet yahut süreli hapis cezaları alarak mahkûm olmuştur. Ankara Bölge Adliye Mahkemesi tarafından incelenen kararda yerel mahkemenin verdiği karara karşı yapılan istinaf başvuruları reddedilmiştir. Ankara Bölge Adliye Mahkemesi kararına karşı yapılan temyiz başvuruları nedeniyle dosya Yargıtay'a gönderilmiş olup hâlen derdesttir.

Sonuç

15 Temmuz 2016 tarihinde gerçekleştirilen hain kalkışmanın failleri de aziz milletimizin vicdanı olan mahkemelerde eylemlerinin hesabını vermektedir. Yapılan yargulamalarda gördük ki fikri hür, vicdanı hür hâkimlerimiz; örgüt mensubu sanıkların bütün çabalarına rağmen, devletimizin büyüklüğüne, milletimizin vicdanına uygun olacak şekilde hukuku ve hukukun gerektirdiklerini uygulamakta ısrarcı olmuştur. Örgüt mensubu sanıklara gerek savunmalarını hazırlarken gerekse de savunmalarını yaparken savunma haklarının kısıtlanmaması için her türlü teknik imkân verilmiştir. Yüce Türk adaletinin birer neferi olan hâkimlerimiz, örgüt mensubu sanıklar hakkında hüküm kurulurken hukukun gerekliliklerini yerine getirerek; güvenlik kameraları, bilirkişi raporları, müşteki, tanık ve sanık beyanları ile dosyalardaki tüm delilleri büyük bir titizlikle inceleyip tartışmış ve maddi gerçeğe ulaşmak için insanüstü çabayla kararlarını açıklamıştır.

Bu hain kalkışmaya Sayın Cumhurbaşkanımız liderliğinde karşı duran ve kalkışmayı bertaraf eden aziz milletimiz, tarihinde birçok askerî darbeye şahitliği bulunan ve bu darbelerden her anlamda zarar görmüş devletimizin kaderini yüzlerce şehit, binlerce gazi vererek değiştirmiştir. Bu nedenledir ki katıldığımız bu sempozyum gibi demokrasimizin önemini bizlere hatırlatan, hukuk devletinin kıymetini bir kez daha idrak etmemize vesile olan organizasyonların varlığı büyük önem arz etmektedir. Bu sebeple nazik davetleriyle bizleri onurlandıran bu kıymetli platforma ve siz değerli katılımcılara teşekkür ederiz.

Av. Mehmet Alagöz

15 Temmuz Darbe Davaları Platformu Başkanı

15 TEMMUZ İSTANBUL YARGILAMALARI VE DARBE YARGILAMALARINDA GENEL DURUM

Öncelikle “Darbeci Baro” diye nitelendirilen bir barodan “Darbeyle Mücadele Sempozyumu” düzenleyen bir baroya kavuştuğumuz bugün, tebliğ sunmanın onurunu ve gururunu yaşıyor; ülkemizin *15 Temmuz hain darbe girişimi* gibi bir kalkışmayı bir daha yaşamamasını Rabbim’den temenni ediyorum. Ayrıca 15 Temmuz şehitlerimiz ve gazilerimiz başta olmak üzere tüm kahraman vatan evlatlarını hayırla ve minnetle yad ediyor, bütün şehitlerimize Allah’tan rahmet, gazilerimize hayırlı ömürler diliyorum.

Terörist başı Fethullah Gülen’in başını çektiği Fetullahçı Terör Örgütü /Paralel Devlet Yapılanması (FETÖ/PDY), 15 Temmuz 2016 tarihinde darbe teşebbüsünde bulunarak, millî ve manevi değerlerimizi yok etmek, ülkemizi dış güçlerin işgaline açık hâle getirmek amacıyla, meşru hükümeti devirerek kendi hain emelleri doğrultusunda tüm Türkiye’yi hedef almıştır. Bu hain darbe girişiminde Marmaris’te 2, İstanbul’da 99 ve Ankara’da 150 kişi olmak üzere toplam 251 kişi şehit olmuş; 2 binden fazla vatandaşımız yaralanmış ve gazi olmuştur. Bu saldırı Sayın Cumhurbaşkanımız ve hükümetimiz başta olmak üzere milletimizin cesur direnişiyle durdurulmuştur. *15 Temmuz hain darbe girişimine* teşebbüs eden teröristlerin yargılanmalarına hızlıca başlanmış, darbeci hainlerin hukuk önünde adil bir şekilde yargılanıp en ağır cezaları almaları için gönüllü hukuk insanlarının büyük özverisiyle yargılama süreçleri yürütülmüştür.

15 Temmuz hain darbe girişimi sonrasında FETÖ/PDY mensuplarına yönelik soruşturmalar sonucu açılan *15 Temmuz fiili darbe yargılamaları* 58 ilde yürütülmüş, ülke genelinde toplam 293 fiili darbe davası açılmıştır. Darbecilerin merkez karargâh üssü olarak kullanılan Akıncı Üssüyle ilgili 475 sanıklı *Akıncı Üssü davası* ve sözde Yurtta Sulh Konseyi üyelerinin yargılandığı *Genelkurmay Çatı davası* gibi davalar Ankara’da; *Cumhurbaşkanı’na suikast davası* Muğla’da görülmüş, İstanbul’da da eski ismi Boğaziçi Köprüsü olan *15 Temmuz Şehitler Köprüsü davası* olmak üzere toplam 60 dava açılmıştır.

Darbeci hainlerin *15 Temmuz darbe girişimindeki* faaliyetlerini de kısaca hatırlamakta fayda görmekteyim.

Darbe girişimini organize eden terörist FETÖ/PDY üyeleri, yargı mercilerinin tespitlerine göre, 2015 yılının sonundan 2016 yılı Temmuz ayına kadar pek çok hazırlık toplantısı yapmıştır. Firari *Adil Öksüz*’ün liderlik ettiği son toplantıda yapılan planlama ve alınan kararlar, örgüt liderinin onayına sunulmak üzere *Öksüz* tarafından bizzat ABD’ye götürülerek örgüt liderinin onayı ve talimatı alınmış; darbe girişiminin 16 Temmuz 2016 Cumartesi günü saat 03.00’te icraya konulması kararlaştırılmıştır.

Darbe girişiminde Ankara'daki; Akıncı Üssü (Kahramankazan), Zırhlı Birlikler Okul Komutanlığı (Etimesgut), Topçu ve Füze Okul Komutanlığı (Polatlı), 58. Topçu Tugay Komutanlığı (Polatlı), Kara Havacılık Okul Komutanlığı (Şaşmaz), Özel Kuvvetler Komutanlığı (Oğulbey), EDOK Komutanlığı (Kirazlıdere), 28. Mknz P. Tug. Komutanlığı (Çiğiltepe) gibi askerî birlikler kullanılmıştır.

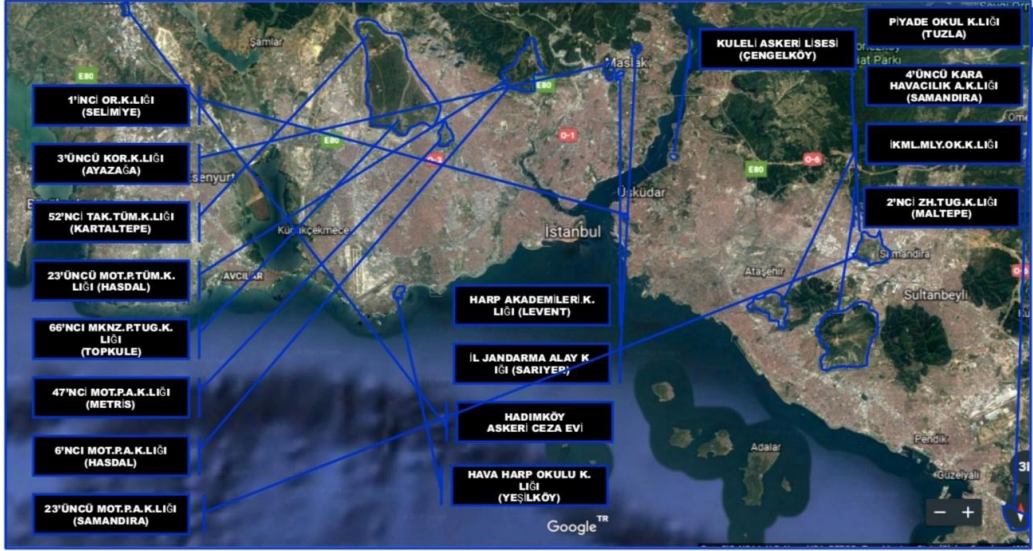
İstanbul'daki; 1. Ordu Komutanlığı (Selimiye), 3. Ordu Komutanlığı (Ayazağa), 52. Tak. Tümen Komutanlığı (Kartaltepe), 23. Mot. P. Tım. Komutanlığı (Hasdal), 66. Mknz P. Tugay Komutanlığı (Topkule), 47. Mot. P. Alay Komutanlığı (Metris), 6. Mot. P. Alay Komutanlığı (Hasdal), 23. Mot. P. Alay Komutanlığı (Samandıra), Harp Akademileri Komutanlığı (Levent), İl Jandarma Komutanlığı (Sarıyer), Hadımköy Askerî Cezaevi (Hadımköy), Hava Harp Okulu Komutanlığı (Yeşilköy), Kuleli Askerî Lisesi (Çengelköy), Piyade Okul Komutanlığı (Tuzla), 4. Kara Havacılık Alay Komutanlığı (Samandıra), İkmal Maliye Yüksel Okul Komutanlığı (Küçükyalı) ve 2. Zırhlı Tugay Komutanlığı (Maltepe) gibi askerî birlikler kullanılmıştır.

Darbe girişiminde kullanılan askerî birliklerin tamamı örgüt üyesi olmadığı gibi bu birliklerin tamamı darbe girişimine katılmamış, örgüt üyeleriyle birlikte darbeciler tarafından kullanılan ve/veya kandırılan kişi ve birlikler de darbe girişiminde yer almıştır. Darbe girişimine kalkışan askerî birliklerde görev almasına rağmen darbeye ve darbecilere karşı direniş gösteren, canını ve kanını ortaya koyarak şehit ve gazi olan vatan evlatları olduğu gibi, verilen görevleri yapmayarak pasif direniş gösteren, darbe girişimi olduğunu anladıktan sonra vazgeçerek eylemlerini sona erdiren kişiler de olmuştur. Bu nedenle darbecileri teşhiste ve eylemlerini analizde toptancı yaklaşım yerine kişileri tek tek ele almakta yarar görülmektedir.

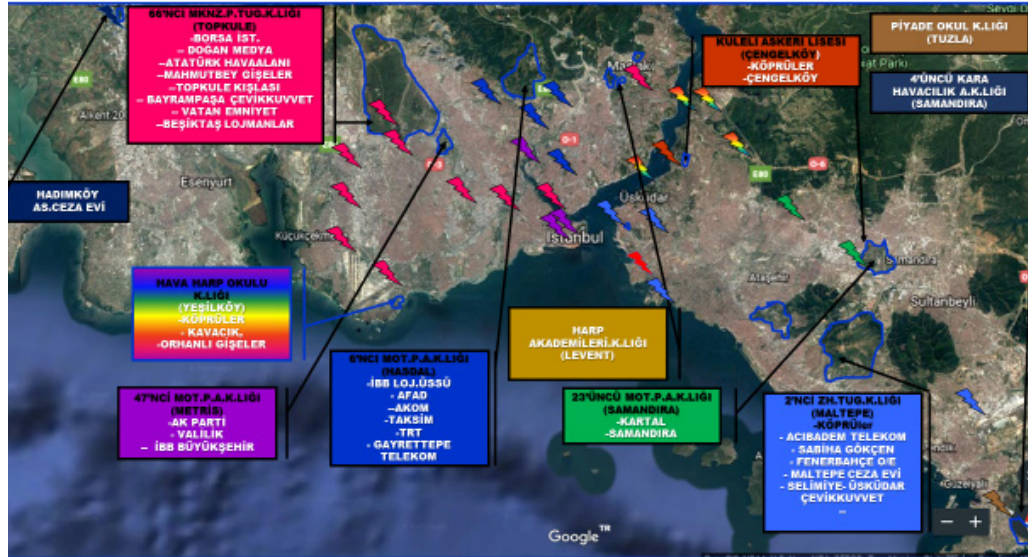
Darbe Girişiminde İstanbul

Darbeci hainler tarafından yapılan planlamada darbenin merkez üssü olarak Ankara, karargâh olarak da Akıncı Üssü kararlaştırılmış; İstanbul ile Ankara'daki darbecilerin koordinasyonunu sağlamak üzere *Muzaffer Düzenli*, *Uzay Şahin*, *Murat Yanık* ve *Mehmet Murat Çelebioğlu* görevlendirilmiştir. İstanbul'da Topkule'deki 66. Mekanize Tugay Komutanlığında, Yeşilköy'deki Hava Harp Okulu Komutanlığında, Levent'teki Harp Akademileri Komutanlığında ve Maltepe'deki 2. Zırhlı Tugay Komutanlığında darbeye hazırlık toplantıları tertip edilmiş; darbe girişiminde aktif yer alan sanıklar bu toplantılara katılarak İstanbul'da yapılacak eylemleri kararlaştırıp organize etmiştir. Bu toplantılara liderlik eden *Muzaffer Düzenli*, 15 Temmuz gecesi Akıncı Üssünde görev olarak koordinasyonu sağlamaya çalışmış, diğer şahıslar da İstanbul'da çeşitli görevler almıştır.

İstanbul'da askerî birliklerin 15 Temmuz gecesi katıldıkları eylemleri gösteren görsel, durumu özetler mahiyettedir:

İstanbul'daki darbe girişimine kalkışan askerî birlikler

Darbe girişimine kalkışan askerî birliklerin işgale kalkıştığı yerler

- 15 Temmuz Şehitler Köprüsü
- Fatih Sultan Mehmet Köprüsü
- Kartal Köprüsü
- Mahmutbey Gişeleri
- Tuzla Orhanlı Gişeleri
- AK Parti İstanbul İl Başkanlığı
- Taksim Meydanı
- Borsa İstanbul
- TRT
- CNN Türk
- Türk Telekom
- 66. Mekanize Tugayı Topkule Kışlası
- 2. Zırhlı Tugayı -Maltepe
- Hava Harp Okulu -Yeşilköy
- Harp Akademileri - Levent
- Deniz Harp Okulu
- Kuleli Askerî Lisesi - Kuleli
- Kara Havacılık Alayı – Samandıra
- Hadımköy Askerî Cezaevi
- Hasdal ve Metris Kışlaları
- 1. Ordu
- Selimiye Kışlası
- Fenerbahçe Orduevi
- Moda

15 Temmuz hain darbe girişiminde darbeciler tarafından;

- İstanbul Valiliği, Büyükşehir Belediye Başkanlığı, Emniyet Müdürlüğü gibi mülki yönetim merkezlerinin kontrolü sağlanmak istenmiş
- İstanbul'un Avrupa ve Asya tarafından giriş ve çıkışlarının, dolayısıyla kara trafiğinin kontrolü için Şehitler Köprüsü, Fatih Sultan Mehmet Köprüsü, Kartal Köprüsü, Mahmutbey Gişeleri, Tuzla Orhanlı Gişeleri gibi kritik yerler işgal edilmiş

- Atatürk Havalimanı ve Sabiha Gökçen Havalimanının, dolayısıyla hava trafiğinin kontrolü ele geçirilmek istenmiş
- İstanbul Emniyet Müdürlüğü, Bayrampaşa Çevik Kuvvet Şube Müdürlüğü, Üsküdar Çevik Kuvvet Şube Müdürlüğü gibi emniyet birimleri işgal edilerek darbeye karşı direniş gücü engellenmek istenmiş
- AKOM, AFAD, İBB Lojistik Destek Merkezi gibi kritik yerler işgal edilerek İstanbul'un tüm kamera sisteminin olduğu yerler ve olası direniş noktaları ele geçirilerek aynı zamanda darbecilerin eylemlerinde kullanılması ve lojistik desteğinin de kendi kontrollerinde olarak kullanılması istenmiş
- TRT, CNN Türk ve Türk Telekom gibi önemli iletişim ve haberleşme merkezleri ele geçirilmek istenmiş
- Ak Parti İstanbul İl Başkanlığı işgal edilerek iktidar partisinin darbeye karşı sivil direnişi örgütleme çalışması engellenmek istenmiş
- Borsa İstanbul işgal edilmiş (Bu husus darbecilerin ekonominin kontrolünü de elde tutma çabasını ve ekonomik hedeflerini göstermesi bakımından manidardır.)
- Darbeciler tarafından yapılan planlamada pek çok hususun en ince ayrıntılarına kadar belirlendiği, planlamanın işlenmesi halinde gayet başarılı olması beklenen darbe girişiminin Allah'ın yardımı, milletin direnişi ve Cumhurbaşkanı'nın liderliğiyle akamete uğratıldığı anlaşılmaktadır.
- Darbeciler tarafından darbe girişiminin başarılı olması halinde; İstanbul Valisi olarak Hava Harp Okulu Komutanı Tümgeneral *Fethi Alpay*'ın, TRT İstanbul Genel Müdürü olarak Kurmay Albay *Hüseyin Ergezen*'in, İş Bankası Genel Müdürü olarak Hava Harp Okulu Dekanı *Ahmet Gümüş*'ün, hatta sıkıyönetim komutanları ile sıkıyönetim hâkim ve savcılarının dahi kimler olacağının belirlenmiş olması da darbecilerin önemli hususları titizlikle planladığını göstermektedir.

Bugün gelinen noktada darbe teşebbüsünü planlayan, darbe girişimine katılan, aktif eylemlerin içerisinde bulunmak üzere kışlalardan çıkan ve kamu imkânlarını illegal yöntemlerle örgüt lehine kullanarak suç işleyen örgüt mensupları hakkında ilk derece mahkemelerindeki yargılamaların büyük bir kısmı tamamlanmıştır. İstinaf ve Yargıtay süreçleriye devam etmekte olup tüm yargılama aşamaları şehit yakınları, gaziler ve milletimiz adına yakından takip edilmektedir. Yargıtay aşamasında görülen bazı dosyalar usul yönünden bozularak ilk derece mahkemelerinde yeniden görülmektedir.

İstanbul İli Darbe Yargılamaları Genel Bilgi:

İstanbul'da ilk derece mahkemelerince yapılan yargılamalarda 34 şehidimizin bulunduğu *Şehitler Köprüsü davası*, 17 şehidimizin bulunduğu *İBB Saraçhane davası*, 8 şehidimizin bulunduğu *Kuleli Askerî Lisesi-Çengelköy davası* ve özellikle darbenin İstanbul ayağını planlayıp sevk ve organize eden *Yurtta Sulh Ana Darbe davasında* kararlar verilmiş; eylemleri tespit edilen sanıklar ağır cezalara çarptırılmıştır.

İstanbul'daki darbe davasının sayısı 60 olup yargılamalardan bir kısmına ilişkin özet dava bilgileri, örnek kabilinden şöyledir:

İstanbul Ana Darbe Davası (Yurtta Sulh Biziz)

İstanbul 14. ACM 2017/24 Esas

- Hüküm Giyen Sanıklar: *Muzaffer Düzenli* (Kurmay Albay, İstanbul-Ankara koordinasyonundan sorumlu Akıncı Üssünde görev alan), *Özkan Aydoğdu* (Tuğgeneral, 2. Zırhlı Tugay Komutanı; Atama listesine göre İstanbul Sıkıyönetim Komutan Yardımcısı), *Eyyüp Gürler* (1. Ordu Harekat Kurmay Yarbaşkanı), *Fethi Alpay* (Tümgeneral, Hava Harp Okulu Komutanı; Atama listesine göre İstanbul Valisi), *Yüksel Durak* (Tuğgeneral, 1. Ordu Kurmay Başkanı), *Murat Yanık* (Kurmay Yarbay, Ankara-İstanbul koordinasyonu), *Sadık Cebeci* (Albay, 47'nci Alay Komutanı), *Müslüm Kaya* (6. Alay Komutanı, Albay), *Ömer Faruk Özköse* (23'üncü Alay Komutanı), *Ahmet Gümüüş*, *Fatih Karakaya* (2. Zırhlı Tugay Kurmay Başkanı, Yarbay), *Mehmet Kapan* (2'nci Zırhlı Tugay Komutan Yardımcısı Kurmay Albay), *Şakir Çınar* (Tabur Komutanı), *Nebi Gazneli*
- Dosyaları Tefrik Edilen Firari Sanıklar: *Fethullah Gülen*, *Ahmet Zeki Gerehan* (Harp Akademileri Komutanlığı), *Engin Durmaz* (2. Zırhlı Tugay Kurmay Başkanı), *İrfan Arat* (Tabur Komutanı), *Mehmet Murat Çelebioğlu*, *Mehmet Nail Yiğit*, *Onur Özden*, *Rıfka Keser* (Tuzla Piyade Okulu Öğrenci Alay Komutanı, Kurmay Albay) ve *Uzay Şahin* (Kahramanmaraş Garnizon Komutanı,

Kurmay Albay; Ankara-İstanbul Koordinasyonu)

- Beraat Eden Sanık: *Erdal Öztürk* (Korgeneral, 3. Kolordu Komutanı; Olay tarihinde izinli ve tatilde, atama listesine göre İstanbul Sıkıyönetim Komutanı)
- Darbenin İstanbul ili organizasyonunda yer alan sanıklar
- “Yurtta Sulh Biziz” isimli Whatsapp grubu katılımcıları bu dosyadadır.
- Aşama: İstinafta onama, Yargıtay aşamasında.

15 Temmuz Şehitler Köprüsü Davası

İstanbul 25 ACM 2017/25 ESAS

Şehit Sayısı : 34

Müşteki Sayısı : 399

Olaylara Karışan Birlikler : Kuleli Askerî Lisesi, Maltepe 2. Zırhlı Tugayı, Hava Harp Okulu (Yalova Hava Meydan Komutanlığında kampta olması gereken harp okulu öğrencileri)

Amaç : Köprülerin giriş ve çıkışlarını kontrol etmek

Sanık Sayısı : 143

Hüküm Giyen Sanık Sayısı : 99

Ceza Almayan Sanık : 44

Kuleli Askerî Lisesi-Çengelköy davasında yargılanıp 9 kez ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası alan Kuleli Askerî Lisesi eski komutanları Kurmay Albaylar Mürsel Çıkrıkçı ve Muammer Aygar hakkında 15 Temmuz Şehitler Köprüsü ve Fatih Sultan Mehmet Köprüsündeki eylemler nedeniyle azmettiren sıfatıyla 2021 yılında iki yeni dava açıldı.

Aşama : İstinafta onama, Yargıtay aşamasında

Atatürk Havalimanı Davası

İstanbul 34 ACM 2018/14 Esas

Şehit Sayısı : 2

Müşteki Sayısı : 191

Olaylara Karışan Birlikler : 66. Mekanize Tugayı, Hava Harp Okulu

Amaç : Havalimanının kontrolünü elde etmek, kuleyi ele geçirmek, Cumhurbaşkanı ve Başbakan gelirse müdahale etmek.

Sanık Sayısı : 159

Hüküm Giyen Sanık Sayısı : 138
Ceza Almayan Sanık : 21
Aşama : İstinafta onama, Yargıtay aşamasında

Kuleli Askerî Lisesi –Çengelköy Davası

İstanbul 32 ACM 2017/229 Esas

Şehit Sayısı : 8
Müşteki Sayısı : 195
Olaylara Karışan Birlikler : Kuleli Askerî Lisesi, Harp Akademilerinden gelen kurmay subaylar ve rehin alınıp kullanılan Çevik Kuvvet personeli
Amaç : Kuleli, Çengelköy, Vaniköy, Beykoz hattını ve köprüye giden yolları kontrol edip direnişi engellemek, Çengelköy Polis Merkezini ele geçirmek
Sanık Sayısı : 117
Hüküm Giyen Sanık Sayısı : 51
Ceza Almayan Sanık : 65
Tefrik : 1
Aşama : İstinafta onama, Yargıtay aşamasında

İstanbul Büyükşehir Belediyesi İşgali

İstanbul 26 ACM 2017/208 Esas

Şehit Sayısı : 14
Müşteki Sayısı : 208
Olaylara Karışan Birlikler : 47. Motorlu Piyade Alayı (Metris Kışlası)
Amaç : İstanbul Büyükşehir Belediyesini işgal etmek
Sanık Sayısı : 52
Hüküm Giyen Sanık Sayısı : 41
Ceza Almayan Sanık : 11
Aşama : İstinafta onama, Yargıtay aşamasında

İstanbul Emniyet Müdürlüğünün İşgal Girişimi –Vatan – Esenler-Atışalanı Davası

İstanbul 13 ACM 2017/151 Esas

Şehit Sayısı	: 5
Müşteki Sayısı	: 88
Oylara Karışan Birlikler	: 66. Mekanize Tugayı (Topkule Kışlası), Harp Akademilerinden gelen takviye kurmay subaylar ile ZPT'nin içinden çıkan eski emniyet personeli (Eski Güvenlik Şube Müdürü <i>Mithat Aynacı</i>)
Amaç	: İstanbul Emniyet Müdürlüğünü işgal etmek
Sanık Sayısı	: 66
Hüküm Giyen Sanık Sayısı	: 12
Ceza Almayan Sanık	: 54
Aşama	: İstinafta onama, Yargıtay aşamasında

İstanbul Yargılamalarında Elde Edilen Önemli Deliller:

İstanbul Emniyet Müdürlüğünü işgal etmeye çalışan 66. Mekanize Tugayı Kurmay Başkanı Kurmay Yarbay *Osman Akkaya*'dan elde edilen telefonda İstanbul ili koordinasyonu için kurulan "Yurtta Sulh Biziz" isimli Whatsapp grubu tespit edilerek darbecilerin eylemlerine karşılık verme imkânı bulundu. Ayrıca gruba aktif üye olanların kimlikleri tespit edilerek önemli bir dijital delil elde edildi.

2. Zırhlı Tugayında Kurmay Yarbay *Fatih Karakaya*'nın ofisinde Genelkurmay Karargâhından hukuka aykırı gönderilen sözde "Sıkıyönetim Direktif Emri, Atama Listesi ve ekleri" ele geçirildi.

Darbenin İstanbul – Ankara ayağını koordine eden 4 kişiden biri olan Kurmay Yarbay *Murat Yanık* firar ettikten sonra yakalandı ve itiraflarıyla *Adil Öksüz*'ün de aralarında olduğu hazırlık toplantıları dahil pek çok karanlık nokta deşifre edildi.

66. Mekanize Tugayı ve Hava Harp Okulu dahil pek çok yerde kamera kayıtları imha edilmekten kurtarılarak önemli görüntülere ulaşıldı.

Davalara İlişkin Genel Bilgiler:

- İstanbul'da duruşmalar Silivri Ceza İnfaz Kurumu yerleşkesinde
- Ankara'da da Sincan Ceza İnfaz Kurumu yerleşkesinde yapıldı.
- İstanbul'da halihazırda Maltepe 2. Zırhlı Tugayında darbe girişimine katılmak isteyen ancak vatandaşların engellemesiyle çıkamayan askerî personel, Kuleli Askerî Lisesindeki eylemleri sonradan tespit edilen bazı sanıklar, 15 Temmuz Şehitler Köprüsü ve Fatih Sultan Mehmet Köprüsündeki eylemlerin komuta kademesi olan azmettiren sıfatıyla yargılanan iki sanıkla ilgili açılan 4 yeni dava ile tefrik edilen ve kısmen bozulan davalar, ilk derece mahkemesinde devam etmektedir.
- Diğer dosyalar İstinaf ve Yargıtay aşamasındadır.

Türkiye'de Darbe Davalarının Son Durumu:

- Türkiye genelinde 58 ilde 293 fiili darbe davası görülmüştür. Mahkemelerce yapılan tefrikler, istinaf ve Yargıtay aşamalarındaki kısmi bozulmalar sonrasında dava sayısı 350'yi aşmış durumdadır.
- 293 fiili darbe davasından 5 dava, ilk derece mahkemesinde derdest olup 288'i karara çıkmıştır.
- 20 dava istinaf aşamasında, 251'i Yargıtay aşamasındadır.
- Yargıtay aşamasında olan davalardan;
- 79 dava hakkında onama veya düzelterek onama kararı verilmiş
- 41 dava hakkında bozma/kısmen bozma kararı verilmiştir.
- Darbe davalarından Yargıtay'ın onama kararı verdiği 79 dava ile kanun yoluna başvurulmayan 4 dava olmak üzere toplam 83 davaysa tüm aşamalardan geçerek kesinleşmiş durumdadır.
- Türkiye genelinde ilk derece mahkemelerince karar verilen 288 fiili darbe davasında toplam 8.724 kişi hakkında karar verilmiş olup
- 1.634 sanığa ağırlaştırılmış müebbet
- 1.366 sanığa müebbet
- 1.890 sanığa 1 yıl 2 ay ila 20 yıl arasında değişen sürelerde süreli hapis cezası
- 2.870 sanığa beraat
- 964 sanığaysa ceza verilmesine yer olmadığı kararı verilmiştir.

Darbe yargılamalarında masumların ayıklanması, suçlu olanlarınsa en sert şekilde cezalandırılması arzusu ve çabası hem sosyal hem de hukuksal bir görev olup, mahkemelerde de bu ayıklama çabasının bulunması, her sanığın eyleminin ayrı ayrı ortaya konması müdahil avukatları olarak bizleri de memnun etmektedir. Süreçler, müdahil avukatlar tarafından ilk derece yargılamalarında başından sonuna kadar takip edilmiştir. Ayrıca tüm yasal yollara müracaat edilip istinaf ve temyiz aşamaları da dahil kararların kesinleşmesine kadarki süreçler de takip edilmektedir.

Türkiye’de bir daha darbe girişimlerinin yaşanmaması, darbeye yeltenenlerin cezasız kalmaması ve verilebilecek en ağır cezaya çarptırılmaları için yargılamaların her aşamasının hem taraflar hem de kamuoyunca sıkı takip edilerek dikkat, özen ve hassasiyetin gösterilmesi gerekmektedir.

15 Temmuz Darbe Davaları Platformu, 250 civarında müdahil avukatla beraber yargılama aşamalarını başından itibaren takip ettiği gibi bundan sonraki süreçleri de sonuna kadar takip edecektir. Şunu unutmamalıyız ki milletimiz 15 Temmuz gecesi vatanına sahip çıktı. Biz hukukçular da milletimizin davasına ve hukukuna sahip çıkmalı, darbecilerle ve darbeci zihniyetlerle mücadele etmeli, darbeleri doğuran koşulları ortadan kaldırmalı, 15 Temmuz benzeri bir darbe girişiminin bir daha ortaya çıkmaması için var gücümüzle çalışmalıyız. *15 Temmuz darbe girişimini* ve yaşananları da gençlerimiz, genç hukukçularımız başta olmak üzere tüm vatandaşlarımıza doğru şekilde anlatmalı, darbelere karşı toplumsal bir bilinç oluşturmamızdır.

3.OTURUM
TANIKLIKLAR

Niyazi Paksoy

Avukat

12 Eylül

Millî irade ve demokrasi bilicinin gittikçe güçlendiği bir dönemde İstanbul 2 Nolu Barosunun düzenlediği “5. Darbe ile Mücadele Sempozyumu”nda sizlerle bir araya gelmekten, darbeler tarihinde yer alan 12 Eylül’le ilgili paylaşımında bulunmaktan onur duyduğumu ifade etmek isterim.

Cumhuriyet tarihindeki *1960 darbesi* ve *1971 muhtırasından* sonra ülkemizin maruz kaldığı siyasi istikrarsızlık ve terör belasının sarmalından kurtulamadan *12 Eylül darbesi* ve vesayetiyle karşı karşıya kalınmıştır.

12 Eylül 1980 darbesi döneminde ülkemiz gençliği olarak (ki o dönem ben de 22 yaşında üniversiteli bir gençtim) vatanımız adına duyduğumuz kaygılarımızın ve yaşadıklarımızın hafızalardan silinmesi mümkün olmamıştır.

Emperyalizm ve yabancı akımların kaos ve kargaşasında içeriden ve dışarıdan kuşatılmaya çalışılan o günün Türkiye’inde ve 12 Eylül’e yakın zaman diliminde ortaya çıkan terör ortamında yüzlerce kişinin hayatını kaybetmesi, binlerce kişinin yaralanması, tarihe vahim bir tablo olarak kaydedilmiştir.

Öğrenim gördüğümüz İstanbul Üniversitesi’ndeki öğrenci olayları ve hemen hemen tüm üniversitelerdeki işgal, boykot ve çatışmalar, bir türlü önlenemeyerek vahim boyutlara ulaşmış; okullar kapatılarak eğitim - öğretime ara verilmiştir.

Bankalar soyuluyor, insanlar kaçırılıyor; çatışma, grev ve gösterilerin ardı arkası kesilmiyor; Sivas’ta, Kahramanmaraş’ta, Çorum’da planlı hazırlanmış provokasyonlarla iç savaş görüntüsünü andıran acı tablolar yaşanıyordu.

Dışarıda Ermeni terör örgütü ASALA’nın hariciyecilerimize yönelik cinayetleri; içeride yokluk, yoksulluk ve ekonomik sıkıntıların dayanılmaz hâl alması; iflaslar, karaborsa ve enflasyon karşısında üretilmek istenen çare çerçevesinde IMF ve diğer kuruluşlara yapılan başvurularla Türkiye’nin âdeta teslim alınmak istenmesi; ülkenin her yanındaki bitmeyen terör ve işlenen cinayetler; Meclisteki ve siyasetteki istikrarsızlık “Nereye gidiyoruz?” sorusunu da beraberinde getirmiştir.

Tam bu sırada silahlı kuvvetlerimiz tarafından Sarıkamış'ta gerçekleştirilen kış tatbikatında Orgeneral *Kenan Evren*'in "Bu işi bize bırakınlar, bir ayda bitiririz." şeklindeki açıklaması şaşkınlıkla karşılanmıştır.

Bu, dikkat çekici olması yanında vahim bir açıklama olarak nitelendirilmiştir. Ne demek istenmiştir? Güvenlik tedbirleri, asker ve emniyet teşkilatının zaten görevi değil midir? Her türlü yetki verilmemiş midir? O sıralar Millî Güvenlik Kurulu toplantısında dönemin Başbakanı tarafından "Yetki ise yetki, gerekirse her türlü imkân ve teçhizat, ne gerekiyorsa verelim, terörü bitirin." sözü niçin karşılıksız bırakılmıştır?

O yıllarda okumaya çalıştığımız okullarımızdan kaldığımız öğrenci yurduna, öğrenci yurdundan okullarımıza endekslenip âdeta sabit bir güzergâh üzerinde günlük hayatımızı sürüp giderken millî ve manevî değerler üzerinden tavır belirlememiz; üniversiteli gençler olarak gençlik ve gelecek denklemine sorumluluk almamız; özet olarak Türk milliyetçiliği fikri yanında millî - manevî değerlerle ülkücü dünya görüşünü benimsemiş olmamız; bizleri Marksist ve yasa dışı örgütlerin hedefi hâline getirmiştir.

Yıl 1980'i gösterirken her gün onlarca kişinin hayatını kaybetmesi yanında eski başbakanlardan *Nihat Erim*, Gümrük Bakanı ve Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) Genel Başkan Yardımcısı *Gün Sazak*, MHP Gaziosmanpaşa İlçe Başkanı *Ali Rıza Altınok* ile eşi ve kızının öldürülmesi, Milletvekili *İlhan Egemen*'in suikasta uğrayarak hayatını kaybetmesi, yaşanan Çorum olayları, sayısız soygunların gerçekleşmesi ve benzer olayların gittikçe vahamet arz etmesi biz genç kuşağın zihinlerinde derin izler bırakmıştır.

Darbe şartları adım adım izlenerek darbe planı devreye sokulmuştur. 16 Haziran 1980 tarihinde yapılan sıkıyönetim toplantısında gündeme dair konuların görüşülmesini takiben Başbakanın toplantıdan ayrılmasından sonra toplantıya devam edilerek, özel harekât planı görev zarfları dağıtılmış, harekâtın tarihi 11 Temmuz 1980 olarak belirlenmiştir.

Bu plan, Mecliste 3 Temmuz günü hükûmet hakkında yapılacak güven oylamasında hükûmetin güvenoyu alamayacağı ihtimaliyle yapılmış; bu ihtimal üzerinden güvenoyu alamayarak oluşacak hükûmet boşluğu ortamında gerçekleştirilecek bir darbenin daha doğru olacağı düşünülmüştür.

Beklenen olmamış, hükûmet güvenoyu almıştır. Güvenoyu almış hükûmete karşı darbe yapılması durumu yaratılmamak için 11 Temmuz olarak belirlenen harekâttan vazgeçilmiştir. Cuntacılar

tarafından yıllar sonra açıklanan ve vahim olarak nitelenip tarihe kaydedilen o sözün gereği yani "şartların olgunlaşması" beklenmiştir.

Millî Selamet Partisi (MSP) tarafından düzenlenen 6 Eylül 1980 tarihli İsrail'in Kudüs'ü işgali protestosu temalı mitingin şeriat gösterisine dönüştürüldüğü iddiasıyla harekât planı hazırlanmış; harekâtın adı *Bayrak Harekâtı*, tarihi de 12 Eylül 1980 Cuma günü saat 04.00 olarak belirlenmiştir.

12 Eylül 1980 Cuma günü saat 04.00'te TRT spikeri tarafından okunan darbe bildirisıyla Türk Silahlı Kuvvetleri yönetime el koymuştur.

Liderler gözaltına alınmış, partiler kapatılmış, sokağa çıkma yasağı ve ülkenin tamamında sıkıyönetim ilan edilmiştir. Gazeteler, günlerce kapalı tutulmuş; 400 gazeteci hakkında dava açılmış; filmler, kitaplar, toplantılar yasaklanmış; insanlar sakıncalı olarak fişlenerek kayıtlara geçirilmiştir. 30.000 kişi yurt dışına kaçarak sığınma talebinde bulunmuş, 300.000 kişiye sakıncalı olmaları sebebiyle pasaport verilmemiştir. 90 gün olan sorgu süreleri uzatılmış, yasa dışı örgüt mensupları ve yöneticileri yanında birçok mazlum ve masum ülkücülere yönelik tutuklamalar ardı ardına gerçekleştirilmiştir.

"Bir sağdan, bir soldan" denerek idam kararları imzalanmış, infazlar gerçekleştirilmiştir. *Mustafa Pehlivanoğlu, Cevdet Karataş, Fikri Arıkan, Cengiz Baktemur, Ali Bülent Orkan, Ahmet Kerse, Halil Esendağ, Selçuk Duracık* ile İsmet Şahin, cuntanın emri ve atılan imzalarla idam edilmiştir. Garip tecellidir ki idamın üzerinden birkaç saat geçmeden, suçun işlendiği tarihte Almanya'da olduğu anlaşılan *Cevdet Karataş*'ın dosyasına mahkeme heyetince "İdam infazı hataen gerçekleştirilmiştir." şerhi düşülmüştür.

Darbenin ardından on binlerce dava açılmış, 650.000 kişi gözaltına alınmış, binlerce kişi işkenceden hayatını kaybetmiştir. Sıkıyönetim Komutanlığı Askerî Savcılığı tarafından 29 Nisan 1981 tarih, 1980/7040 Esas, 1981/800 Karar nolu iddianameyle açılan *MHP ve ülkücü kuruluşlar davası* 6 yıl sürmüş, merhum *Alparslan Türkeş* başta olmak üzere, 587 kişi yargılanmış, 220 kişi hakkında idam talebinde bulunulmuştur. Cuntacıların hiçbir tepki vermediği, Amerika Birleşik Devletleri (ABD) temsilcilerinin "Bizim çocuklar başardı." şeklindeki değerlendirmeleri tarihe kaydedilmiş; Türkiye'nin emperyalizmin kuşatması altında olduğu bu suretle delillendirilmiştir.

Söylemek isteriz ki Türkiye'yi askerî müdahale sürecine götürenler ve millî iradeyi rafa kaldırmayı tercih edenler tarih karşısında sorumlu kalmışlardır.

Terörü ortadan kaldırma hedefi gerekçe gösterilerek yaratılan hukuksuzluk ve zulüm, vicdanlarda tescil görmemiş; oluşturulmak istenen güç ve otoritenin ayakta kalamayacağı, zaman içerisinde bir kez daha anlaşılmıştır. Aradan geçen yıllar sonra haklarında açılan davalar ve yapılan yargılamalarla darbecilerin hak ettikleri cezaları almaları, hayatlarını kaybetmiş olmalarına rağmen işledikleri suç ve eylemlerin karşılıksız bırakılmaması tarihe bir hakikat olarak şerh olunmuştur.

12 Eylül, diğer bir ifadeyle *Kara Eylül* olarak kayıtlara geçen darbe, millî iradeyi ortadan kaldırarak vesayete kapı aralamış, demokrasi ve demokrasi kültürünü ağır hasara uğratmıştır.

Dış güçlerin Türkiye'nin büyümesine yönelik engel olma, millî birlik ve dayanışma kararlılığını deformasyona uğratma çabaları, ülkenin zayıf düşürülerek bölünüp parçalanmasına yönelik her türlü proje *27 Mayıs darbesi*, *12 Mart muhtırası*, *12 Eylül darbesi*, *28 Şubat* ve *15 Temmuz hain darbe teşebbüsüyle* gerçekleştirilmeye çalışılmışsa da asla başarılammıştır.

Darbeler kanunsuz ve hukuksuzdur. Ülkede demokrasi karşıtlarına fırsatlar tanınmış, payeler verilmiştir. Bu suretle meşru yönetimler saf dışı bırakılmıştır. *12 Eylül darbesi* hayatın her alanında yarattığı tahribatlarla derin izler bırakmış, ağır sosyal bedellerin ödendiği bir dönem olarak tarihe geçerken siyasal, sosyal ve ekonomik travmaların yıllarca yaşanacağı bir zemin yaratmıştır.

Her şeyden önemlisi, bir dönemin nesli Türk gençliği üzerinde oynanan oyunlar, bu gençlik üzerinden ülkenin geleceğine yönelik kurulan pusular, süreçte istikbalimiz olarak görülen gençliğimizin uğradığı ağır saldırılar, işkenceler, yaşanan şehadetler, mahkûmiyetler, mağduriyetler kısacası tarihi imkânsız hukuksuzluklar aradan yıllar geçmiş olsa da her yönüyle araştırılmalı; gerçekler mutlaka gün ışığına çıkarılmalıdır.

Terör eylemlerini görmezden gelenler, ihmalin ötesinde sorumsuzluk içerisinde olanlar, ölümlere, soygunlara, yangınlara, toplumsal kaoslara ilgiliymiş gibi görünüp ilgisiz kalanlar, kutuplaşmış bir Türkiye'nin oluşumunda sorumluluk sahibi olanlar, darbe için şartların olgunlaşmasını beklemek gibi gaflet ötesi hâl ve vaziyet içerisinde olanlar, cezaevlerini suçsuz insanlarla dolduranlar bilmelidir ki bu süreçteki pay ve sorumluluklarını tarih affetmeyecektir.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kuruluş ruhu ve felsefesi millet iradesine dayanır. Millet iradesinin yegâne sahibi yine aziz milletimizdir. Milletimiz, hiç şüphe yok ki her türlü müdahaleyi etkisiz kılacak ve ters yüz edecek kararlılıktadır; olmaya da devam edecektir. Bu kararlılıkla artık

darbeler dönemi kapanmıştır. Türk gençliği üzerinde oynanan oyunlar, ülkemiz geleceğine kurulan tuzaklar ve emperyalizmin bunlara ilişkin iç ve dış unsurları bir daha asla fırsat bulamayacak ve inanıyoruz ki *Kara Eylül*ler bir daha yaşanmayacaktır.

Hüsnü Tuna

Avukat

DARBELER, ORTAK YÖNLERİ VE 28 ŞUBAT DARBESİ

Ülkemizde son gerçekleşen darbenin, *15 Temmuz darbesinin* yıl dönümündeyiz. Darbelerin ortak yönleri, nedenleri, darbeci aktörlerin kim ya da kimler olduğu hususlarında değerlendirme yapmaya çalışacağız. Özellikle *28 Şubat darbesi* sonrası ülkemizde meydana gelen siyasi ve ekonomik gelişmeler, insan hakları konusundaki müspet değişiklikler sonucu "Bu ülkede bir daha darbe olmaz." düşüncesi yerleşmek üzereyken; *15 Temmuz darbesiyle* karşı karşıya kaldık. Darbelerin ve *28 Şubat darbesinin* sebeplerine, darbecilerin darbeye hazırlık hareketleri ve darbe sürecindeki uygulamalarına yeniden göz atmak; bütün bunları hatırlamak ve hatırlatarak yaşananlardan ders çıkarmak maksadıyla *28 Şubat darbesini* tahlile çalışacağım.

15 Temmuz darbesi, "darbelerin ve darbecilerin hiçbir zaman vazgeçmeyeceklerini" gösterdiği gibi, darbelere karşı duruş açısından da milletin tecrübe ve cesaretinin darbecilere karşı nasıl darbe yaptığını gösterdi.

Bu nedenle "darbelerin bir daha gerçekleşip gerçekleşmeyeceği"ni bir yana bırakıp darbeleri "iyi tahlil" ederek, darbelere karşı duruşla ilgili bilgi ve tecrübeyi artırmak gerektiği ortaya çıktı.

Ben de bu zaviyeden bakarak *28 Şubat darbesinin* çok konuşulmayan kısımlarına işaret edeceğim.

1- Darbeler; gerçekleştirildiği ülkenin insanları nezdinde meşruiyetini ilan edebilmesi için bir kısım gerekçelere ihtiyaç hissetmektedir.

1960 darbesi öncesi "öğrenci hareketleri"nin, *1980 darbesi öncesi* de "sağ-sol çatışmaları"nın darbelerin gerekçesi yapıldığını, o dönemleri yaşayanlar bilir.

2- 28 Şubat darbesinin meşruiyetini sağlamaya dönük olaylar

28 Şubat darbesini bidayette planlayan ve uygulamaya koyan üst akıl, bu darbenin;

a) *1980 darbesi* sonrası gelişen ve birçok operasyona rağmen durdurulamayan "muhafazakâr ağırlıklı" siyasi yapının önünü kesmek

b) Muhafazakâr siyasetin önünün kesilebilmesi için geliştirilecek kaos ve istikrarsızlık ortamının müsebbibinin yine bu muhafazakâr dünyayla bağlantılı olmasının gerekliliği plana konmuştur.

c) Bu yönde uluslararası kontrgerilla ve örgüt organizasyonlarını yapan NATO'nun hedef düşman konseptini değiştirmesi ve kırmızının yerine yeşili, yani İslam'ı düşman konseptine koyması da 28 Şubat darbesinin ön açıcı işaret fişeği olmuştur.

28 Şubat'ın silahlı aktörlerinden Teoman Koman imzalı 19 Aralık 1989 tarihli Başbakanlığa yazılan yazıyla "Muammer Aksoy, Çetin Emeç, Turan Dursun ve Bahriye Üçok'un yurt dışından getirilecek tarikat mensuplarınca öldürüleceği" bilgisi verilmiştir.

Bu yazının Başbakanlığa ulaşmasından kırk gün sonra;

31 Ocak 1990 tarihinde Atatürkçü Düşünce Derneği Başkanı Muammer Aksoy, Ankara Bahçelievler'de öldürüldü.

7 Mart 1990 tarihinde Hürriyet gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Çetin Emeç İstanbul Suadiye'de öldürüldü. (Olay sonrası Hürriyet'te yayımlanan haberde Emeç'in, *Kara Cuma Alarmı ve Yobaza Kurslar* başlıklı dini içerikli yazılar nedeniyle öldürüldüğü ilan edildi. Yine gazetelerde cinayeti, Türkiye İslamcı Komandolar Birliği-Şeriatçı İntikam Komandolarının üstlendiği yazıyordu.)

4 Eylül 1990 tarihinde Üsküdar'da, bir zamanlar müftülük yapan ancak ulusal ve laik yanı ağır basan Turan Dursun, 7.65 çaplı bir silahla öldürüldü. (Olay sonrası cinayeti *İslam Mücahitleri* adlı örgütün üstlendiği yayıldı.)

6 Ekim 1990 tarihinde, -başörtüsü karşıtlığıyla bilinen- İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi Bahriye Üçok, akşam vakti PTT'den gelen paketteki bombanın patlamasıyla öldürüldü. (Atatürk ilkelerini savunduğu; üniversitelerde kız öğrencilerin başörtüsü takmalarının İslam diniyle ilgisi bulunmadığını, başörtüsünün birtakım tarikatların bayrağı olarak kullanıldığını söylediği için öldürüldüğü yayıldı.)

19 Aralık 1989 tarihli plan tıkr tıkr işliyor ve cinayetler, Millî İstihbarat Teşkilâtı (MİT) gözetiminde seri olarak gerçekleştiriliyor. (Olağan şüpheliler şeriatçılar, dinciler, başörtüsü kullananlar, tarikatçılar vs.)

Darbe zemini hazırlığı için istikrarı bozacak eylemleri sıralamaya devam ediyoruz:

1991'in son ayları. Yine Müsteşar Teoman Koman'ın -28 Şubat darbesinin önemli aktörlerinden biri-, MİT'in Yenimahalle'deki yerinde toplanan gazetecilere Muammer Aksoy, Bahriye Üçok cinayetlerinden bahisle, "Bu konuda istihbaratı almış, Bahriye Hanım'ı bombalı paket tespiti konusunda eğitmiştik ama yine de kurtaramadık." dedikten sonra "Yakında yine tek tek bireyleri hedef alan bir terör dalgası yaşanabilir." ifadelerini kullanması;

Toplantıda bulunan Uğur Mumcu'nun "Aman Paşam, eğer böyle bir durum varsa şimdiden söyleyin dikkat edelim." sözüne karşılık, "Evet haklısınız. Yeni terör döneminde bu masanın etrafından birkaç kişi de hayatını kaybedebilir." demesiyle de ikinci terör dalgasının fitili yakılmış oluyordu.

1992'de yapılan mahallî ara seçimlerde Refah Partisi ciddi bir gelişme kaydetmiştir. Dolayısıyla cinayetler serisinin ikinci dalgasının başlatılması gerekiyordu:

24 Ocak 1993 tarihinde Ankara Çankaya'da Uğur Mumcu aracına yerleştirilen C4 patlayıcıyla öldürüldü. Cinayet, İslamcılara yüklendi.

Uğur Mumcu'yu bilfiil katledenler, Ocak 1993'ten 2000 yılına kadar bulunamadı (!) FETÖ'nün istihbarat birimleri, 2000 yılında imdada yetişti. 17-25 Aralık ve 15 Temmuz darbelerinde gerçekce olarak kullanılacak *Tevhid Selam Örgütü* ihdas edildi.

1993 Şubat'ında Uğur Mumcu cinayetini gündemden düşürecek Yahudi iş adamı JakKamhi'ye suikast gündeme geldi. Eşref Bitlis, Adnan Kahveci, Turgut Özal'ın öldürülmeleri, cinayetlerin devamını sağladı.

Her ne kadar münferit cinayetler devam etse de siyasette muhafazakâr gelişmenin önünü kesecek ciddi bir etki oluşmadığı anlaşılınca, toplu katliam planına yönelindi. Alevi-Sünni çatışmasının gerçekleştirilmesi planı yapıldı. Sivas ve Başbağlar katliamları, bu seride gerçekleştirilen olaylardır.

3 Temmuz 1993'te Özel Kuvvetler Komutanlığı, Emniyet içindeki FETÖ elemanları, PKK, SHP içindeki -THKPC örgütüyle iltisaklı- ve derin yapılarla bağlantılı kişilerin operasyonu Sivas'ta 4 kişi silahla öldürülürken 33 kişi dumandan boğularak hayatlarını kaybetmiştir. Alevi vatandaşların yoğun olduğu Tunceli sınırındaki Başbağlar köyünde de 5 Temmuz 1993 günü 33 kişi kurşunlanarak ve yakılarak öldürülmüştür.

Sivas katliamı “Müslümanlar” isimli örgüte, Başbağlar katliamı da THKPC ve PKK ile bağlantılı örgütlere yüklenmiştir.

1990 yılında başlayan ve Sivas Başbağlar katliamlarıyla devam eden sürecin sonunda 1994 yerel seçimleri yapılarak Refah Partisi yine büyük bir başarı kazanmış; 1995 yılı sonunda da ufukta bir genel seçim gözükmüştür. Seri cinayetler ve toplu katliamlara rağmen muhafazakâr siyaset yükselmeye devam etmektedir. Bu durumda darbe kaçınılmaz hâle gelmektedir.

Darbe Planı Hazırlıkları Yoğunlaşmalıdır

Silahlı müdahalenin zemini hazırlanmalı, bunun için Emniyet Asayiş Yardımlaşma (EMASYA) Protokolleri zamana uygun hâle getirilmeli (15 Temmuz darbesi öncesi askerinin toplumsal olaylara doğrudan müdahalesine imkân veren kanununun 14 Temmuz günü *Resmî Gazete*'de yayımlanması gibi)

SYNT kuralları gözden geçirilmeli ve darbe halinde uygulanacak SYNT bölgeleri belirlenerek hazırlıklar yapılmalıdır.

Diğer taraftan devletin kurumlarında başlayan ve halk kesimlerine doğru yayılan bir biçimde darbenin meşruluğunu savunacak zeminin / algının oluşturulması gerekmektedir:

1- İrtica tehlikesinin alabildiğine yükseldiği ve giderek önü alınamaz hâle geldiği

2-Bu nedenle irticayı besleyen kaynakların kurutulması, bunun için imam hatip okulları ve Kur'an kurslarının kapatılması, cinayetlerin sebebi (!) ve tarikatların oynacağı (!) olan başörtüsünün ortadan kaldırılması, en önemlisi de irticayı palazlandığı ve irticai merkezleri arka bahçe olarak kullandığı iddia edilen Refah Partisinin sistem dışına çıkarılması gerektiği planlanmıştır.

28 Şubat Darbesi

28 Şubat “postmodern” değil doğrudan bir darbedir. “Postmodern” tanımlaması, 28 Şubat darbesini hafifletme ve masum gösterme gayesine matuftur.

Kişiler maruz kaldıkları zulümleri unutabilirler ya da öbür dünyaya havale edebilirler. Ancak darbeler -28 Şubat darbesi- unutulmamalı ve öbür tarafa havaleyle geçiştirilmemelidir.

Niçin unutulmamalı?

1-Darbecilerin yaptığı zulümler

2-Belirli aralıklarla tekrarlanan ve uzun süre devam etmesi arzulanan darbe süreçlerinin tekerrür etmemesi için ders çıkarmak -ibret alma da diyebiliriz- amacıyla tekrar tekrar anlatılmalıdır.

Darbenin yıl dönümünde birçok yerde darbenin etkileri, yapılan zulümler dile getirilmektedir. Ancak darbelerin hazırlık aşamaları, arka planında cereyan eden olaylar, darbenin kamuoyunca bilinmeyen ortakları ve darbeler arası bağlantılara değinilmemektedir. Biz bu kısma değinmek istiyoruz.

1980 darbesiyle inşa edilen sistemin uzun süre devam etmesi planlanmış ancak süreç planlandığı gibi sürmemiştir.

1980 darbesinin başı Kenan Evren üzerinden siyaseti dizayn etme çabaları aksi tesir etmiş ve 1983 seçimleriyle yeniden Turgut Özal Başbakanlığında muhafazakâr bir yönetim gelmiştir.

1987'de siyasi yasaklar kaldırılarak yasaklı partiler, siyasi arenaya dahil olmuştur.

Ceza Kanunu'ndaki 163. madde kaldırılmıştır.

1990'lı yılların başında, Sovyet Rusya'nın dağılması nedeniyle NATO'da düşman konsepti değiştirilmiştir.

Kırmızı düşman kuvvetleri yerine *yeşil* – İslam, Müslümanlar, siyasal İslam - yaftasıyla düşman konseptine konulmuştur.

1984 Eruh ve Şemdinli katliamlarıyla terör faaliyetlerine yeniden başlayan ve dozunu artırarak devam eden PKK terörü tehlikesine rağmen NATO konseptine uygun olarak iç düşman belirlemede yeni bir konsept tespitine yönelinmiş; Türkiye'de "irtica tehlikesi" üzerinden Müslüman halkın -dindar kesimin- birinci tehlike olduğu kararı alınmıştır.

28 Şubat MGK'sında üyelere sunulan iç tehdit değerlendirilmesinde “elinde tespih, başında takke bulunan sakallı bir vatandaş” figürünün, “elinde silah taşıyan bir PKK örgüt mensubu”na göre daha tehlikeli ve bu nedenle de birinci öncelikli tehdit olduğu vurgulanmıştır.

İrtica, cinayetlerle iç tehdit değerlendirmesinde “birinci öncelik sırasına” çıkarılırken,

muhafazakâr siyasilerin de siyasi arenada dışlanması, yer alamaması için tedbirler alınmaya başlanmıştır. Bu hususun gerekçesi nasıl hazırlanmış?

1994 mahallî seçimleri öncesi Refah'ın oylarını düşürecek olaylar gerçekleşmesine karşın İstanbul, Ankara büyükşehir belediyelerinin Refah Partisine geçmesi darbecileri, 1995 genel seçimlerinde Refah'ın birinci parti çıkmaması için tedbir almaya zorlamıştır.

-28 Şubat darbesinde ilk kez “Psikolojik harekât-psikolojik işkence” metodu uygulanmıştır.

-Hükûmet üyelerine yönelik tehditler ve bir kısmına siyasi rüşvetlerle, önce koalisyon kurulması engellenmeye çalışılmış; koalisyon kurulduktan sonra koalisyonu bozma operasyonları yapılmıştır.

-MGK toplantıları, hükûmeti itibarsızlaştırma toplantılarına dönüştürülmüş, darbenin sivil destekçileri (Beşli çete) hazırlanmış, dindar vatandaşlar üzerinde etkili güçler (FETÖ gibi) devreye alınmıştır.

-Başbakanlığın kontrol altına alınması ve darbenin otomatiğe bağlanabilmesi için “Kriz Yönetim Merkezi” ismiyle bir merkez kurulmuş; Süleyman Demirel, 17 Ocak 1997'de Genelkurmay'a çağrılarak darbeye onay alınmıştır.

-22 Ocak 1997 tarihinde Genel Kurmay'daki İnönü Salonunda Amerikan Jınsa (Jewish Isntitute For National Security Affairs) heyetine darbeye ilgili bilgi verilmiş ve taahhütlerde bulunulmuştur.

-23-25 Ocak 1997 tarihlerinde Gölcük Donanmada darbenin "harp oyunu" şeklinde "uygulaması" yapılmıştır.

-28 Şubat 1997 tarihli Millî Güvenlik Kurulu (MGK) toplantısıyla darbe resmen ilan edilmiştir.

28 Şubat Darbesinin Şerikleri:

1-Silahlı Kuvvetler:

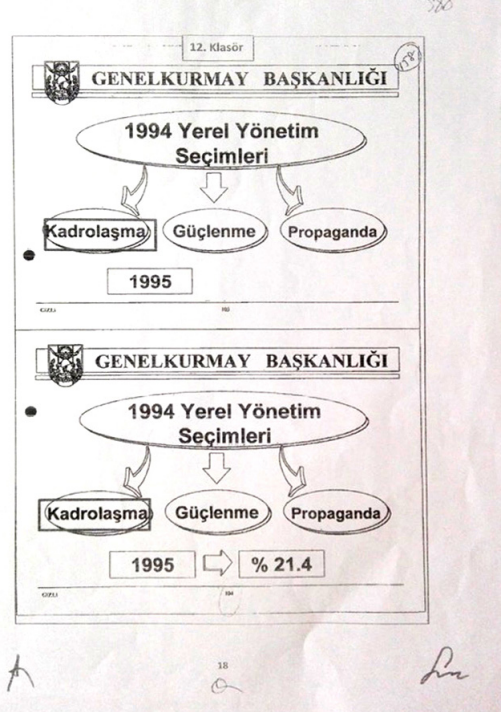
a) Silahlı kuvvetler içinde örgütlenen

-Teoman Koman, Çetin Doğan vs. liderliğindeki-Batı Çalışma Grubu kod adlı örgüt

b) Polisler; emniyet ve istihbarat biriminde darbe hazırlığı için gerçekleştirilen eylem ve olayları soruşturma ve algı operasyonlarıyla muhafazakâr vatandaşlara yüklemeye işini üstlenen yapı -ki ilerleyen günlerde ortaya çıkan ismi FETÖ-

1990'lı yıllardaki darbe hazırlığı cinayetlerde soruşturmalar, bu örgüt tarafından yürütüldü. Kamuoyundabilgi, "Dinci örgütler İran kontrolünde cinayet işliyor." algısıyla yayılıp paylaşıldı.

-C5 Kumpas Bürosunun mucidi Ali Fuat Yılmaz, Hrant Dink cinayeti soruşturmasında verdiği ifade "1996'da tarikatlar ve cemaatler konulu kitap yazdım. 28 Şubat döneminin askerî

22 OCAK 1997 ÇARŞAMBA

GNKUR.BSK.ORG.İSMAIL H.KARADAYI:

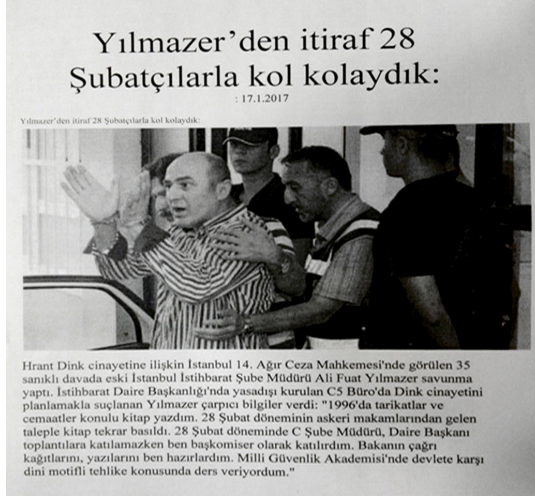
- Donanma K.İğinin (GÖLCÜK) Seminerini izlemek üzere, saat 09.50'de GÖLCÜK'e hareket etmişlerdir.
- GNKUR II NCI BSK.ORG.ÇEVİK BİR :
 - Karargahta günlük çalışmalarına devam ettiler.
 - Saat 15.00'da JINSA Heyetini Şeref Salonunda kabul ettiler.
 - Saat 16.30'da İNÖNÜ Salonunda JINSA Heyetine verilen brifingde bulunmuşlardır.
- GNKUR.KH.FAALİYETLERİ :
 1. Gnkur.Hrk.Bşk.İği koordinatörlüğünde;
 - a. Hk.Bşk.İği 342 nolu brifing salonunda, MSB İği, Gnkur.J-1,J-3 Bşk İtidarı, Gnkur.Gensek.İği ve Gnkur.Ad.Müj.İği temsilcilerinin katılımı ile Profesyonel Futbolcuların Askere Alınması ile ilgili bir toplantı yapıldı.
 - b. Harekat Bşk.İği Eğİ ve Tpk Dairesi Askeri Eğitim ve İzbirliği Şube Md.İği tarafından saat 10.00'de İNÖNÜ Salonunda Amerikan JINSA UZEVİSH INSTITUTE FOR NATIONAL SECURITY AFFAIRS) Heyetine İSRAIL ile Askeri Eğitim İşbirliği ilişkileri konusunda brifing verildi.
 2. Gnkur.Gn.P.P.Bşk.İği koordinatörlüğünde;
 - a. Gn.P.P.Bşk.İği 37 nolu brifing salonunda, MSB İği, Değİleri B.İği, KKK İği, Gnkur.J-2,J-3,J-4, J-5 Bşk İtidarı ve Gnkur.Ad.Müj.İğın temsilcilerinin katılımı ile Antipersonel Kara Mayınlarının Yasaklanması ile ilgili bir toplantı yapıldı.
 - b. İNÖNÜ Salonunda, Gnkur II nci Bşk.İği, Gnkur.J-2, J-3 Bşk İtarı, Gnkur.Gn.P.P.Bşk.V., Gnkur.SKPD Bşk.İği, Gnkur.Pl.Hk.D.Bşk.İği, Gnkur.Gensek.İği, Gnkur.Türk-Yunan İlişkileri D.(T.Y.İ) Bşk.İği, Gnkur.Ad.Müj. ve İğli personelin katılımı ile JINSA Grubuna yönelik bir brifing provası yapıldı.

23 OCAK 1997 PERŞEMBE

GNKUR.BSK.ORG.İSMAIL H.KARADAYI:

- Donanma K.İğinin (GÖLCÜK) Seminerinde bulunmaktadırlar.
- GNKUR II NCI BSK.ORG.ÇEVİK BİR :
 - Karargahta günlük çalışmalarına devam ettiler.
 - Saat 09.30'da (E) Org.İşleri DAVİS ve Bn.Phylis KAMINSKY'yi makamında kabul ederek görüşmüşlerdir.
 - Donanma K.İği (GÖLCÜK)'nda icra edilecek semineere katılmak üzere 14.00'da karayolu ile GÖLCÜK'e girmişlerdir.
- GNKUR.KH.FAALİYETLERİ :
 1. Gnkur.Hrk.Bşk.İği koordinatörlüğünde; Harekat Bşk.İği Eğİ ve Tpk Dairesi Askeri Eğitim ve İzbirliği Şube Md.İğinin koordinatörlüğünde saat 10.00'de İNÖNÜ salonunda Amerikan Parlamentoşundan gelen 3 kişilik bir heyete (Danışma Grubu) savunma konuları ile ilgili brifing verildi.
 - Gnkur.Gn.P.P.Bşk.İği Mali ve Prog.D.Bşk.İği tarafından yayınlanan bir direktif ile 1997 yılı Yurtiçi Hizmet Programı Finansiz Görevlerin Kaynak İhtiyajlarını karşılamak üzere bildirilmiştir.
 2. Gnkur.Per.Bşk.İği koordinatörlüğünde;
 - a. Per.Bşk.İği 108 nolu brifing salonunda, MSB İği, Kuvvet Komutanlığı, Gnkur.Per.Bşk.İği ve Gnkur.Gensek.İği temsilcilerinin katılımıyla saat 14.00'de Tören Yönergesi Değİşiklik Toplantısı yapıldı.

makamlarından gelen taleple kitap tekrar basıldı. 28 Şubat döneminde C Şube Müdürü, Daire Başkanı toplantılara katılamazken ben başkomiser olarak katılırdım. Millî Güvenlik Akademisinde devlete karşı dini motifli tehlike konusunda ders verdim.” diyor.

Yılmaz'ın itiraf 28 Şubatçılarla kol kolaydı:

17.1.2017

Yılmaz'ın itiraf 28 Şubatçılarla kol kolaydı

Hrant Dink cinayetine ilişkin İstanbul 14. Ağır Ceza Mahkemesi'nde görülen 35 sanıklı davada eski İstanbul İstihbarat Şube Müdürü Ali Fuat Yılmaz savunma yaptı. İstihbarat Daire Başkanlığı'nda yasadışı kurulan C5 Büro'da Dink cinayetini planlamakla suçlanan Yılmaz'ın çarpıcı bilgiler verdi: "1996'da tarikatlar ve cemaatler konulu kitap yazdım. 28 Şubat döneminin askeri makamlarından gelen taleple kitap tekrar basıldı. 28 Şubat döneminde C Şube Müdürü, Daire Başkanı toplantılara katılamazken ben başkomiser olarak katılırdım. Bakanın çağrı kağıtlarını, yazılarını ben hazırlardım. Millî Güvenlik Akademisi'nde devlete karşı dini motifli tehlike konusunda ders veriyordum."

2-Silahsız Kuvvetler:

- Malum beşli çete (işçi ve işveren sendikaları)

-Üniversite yöneticileri ve sahipleri ("Ordu göreve" pankartı açarak gösteri yapan o dönemin YÖK'çüleri ve bazı rektörler)

-Bazı basın mensupları (Strateji dergisi, Hürriyet, Sabah, Zaman vs.; Uğur Dündar, Tuncay Özkan gibi operasyon gazetecileri)

-Dindar kesim üzerinde etkin, onların direncini kırarak kişi ya da topluluklar (FETÖ ve Fethullah Gülen)

Bunun yanı sıra FETÖ, Zaman gazetesinin sahibi ve FETÖ'nün temsilcisi Alaaddin Kaya'yı Çevik Bir'e elçi olarak göndererek darbede iş birliği önerisi yapmıştır. Nitekim 1997'de uygulamaya konan başörtüsü yasağında öğrenci ve memur örgüt üyelerine FETÖ tarafından başörtüsü çıkarttırılmak suretiyle Çevik Bir'le anlaşmanın bir gereği yerine getirilmiştir. Bu çerçevede;

-Üniversitelerde ve memuriyette başörtüsü kullanan hanımlar, FETÖ'nün talimatı gereği başörtüsünü atmıştır.

-FETÖ, imam hatiplerin kapatılması yönünde lojistik destek vermiş; Tansu Çiller'le Mesut Yılmaz'a imam hatip okullarının kapatılması için telinde bulunmuş; imam hatip okullarının kapatılmaması için yapılan gösterileri algı operasyonları ve polis darbeleriyle etkisiz hâle getirmiştir.

Ayrıca asker içindeki FETÖ'cüler, darbecilere fiilen ve fikren desteklerini sürdürmüştür.

Asker içindeki FETÖ'cülerin ihraç edilmemesi için darbecilerle ittifak kurmuş ve özellikle 1997, 98, 99 yıllarında Harp Akademilerine yoğun olarak FETÖ'cü askerleri aldırılmışlardır. Nitekim 15 Temmuz darbesine katılan üst rütbeli askerlerin çoğunluğunun 28 Şubat darbesi sürecinde Harp Akademilerine girerek yükseldikleri ortaya çıkmıştır.

Darbenin Dış Destekçileri:

1-İsrail İstihbarat Başkanı 20.12.1996 tarihinde Çevik Bir'le görüşerek darbeye desteklerini belirtmiştir.

2-ABD ve ABD kaynaklı JINSA üyeleri 22.01.1997 tarihinde, ASC-Amerikan Yahudi Kongresi üyeleri de 04.06.1997'de yine Çevik Bir'le görüşerek darbeyi desteklediklerini bildirmiştir.

3-21.03.1997 tarihinde Avrupa Parlamentosundan gelen bir heyete, Refah Partisinin iktidardan nasıl uzaklaştırılacağı tafsilatlı olarak anlatılmıştır.

4-Masonların Türkiye Mason Locası üzerinden, Refah Partisinin masonluk cemiyetine karşı koyduğu tavır gerekçe gösterilerek "Refah Partisini iktidarı bırakmaya mecbur etmek için gerekli tedbirlerin alınması" talimatı verilmiştir.

28 Şubat-15 Temmuz Darbesinin Ortak Yönleri:

1-MİT

a) 28 Şubat süreci, merhum Özal'ın MİT müsteşarını sivilleştirme girişimiyle ivme kazanmıştır. Nitekim Teoman Koman'ın MİT müsteşarı olur olmaz ilk açıklaması, "İrtica PKK'dan tehlikelidir." şeklinde olmuştur.

b) 15 Temmuz darbesinin hazırlık çalışmaları, Sayın Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın AK Parti hükûmetinin başına geçmesi sonrası 2004 yılında başlatılmış; 2009 yılında "One Minute" olayıyla operasyon başlatılmış, 2010 yılında MİT Müsteşarlığına Hakan Fidan'ın atanmasıyla ivme kazanmıştır. Çünkü uluslararası güçler, özellikle İsrail'in emrinde çalışan Ramazan Akyürek'in MİT müsteşarı olmasını istiyordu.

2-Darbeleri Meşrulaştırmaya Yönelik Cinayetler

a) Teoman Koman'ın Başbakanlığa yazdığı ve haberdar olduklarını söylediği cinayetler serisi 1990 yılının başında başlayıp 1997'ye kadar devam etti. (Muammer Aksoy, Çetin Emeç, Bahriye Üçok, Turan Dursun, Uğur Mumcu, Eşref Bitlis, Özal, Sivas, Başbağlar, Sabancı cinayetleri öne çıkanları)

b) 15 Temmuz'un yapı taşları 2004'ten itibaren döşenmeye başladı. Danıştay cinayeti, Hrant Dink, Muhsin Yazıcıoğlu, Uludere, 2010-2011 ve devamı yıllarda İstanbul, Ankara, Diyarbakır, Şırnak'taki cinayetler 15 Temmuz'un meşruiyet zemini için gerçekleştirilen cinayetlerdir.

3-İrticai Örgütler

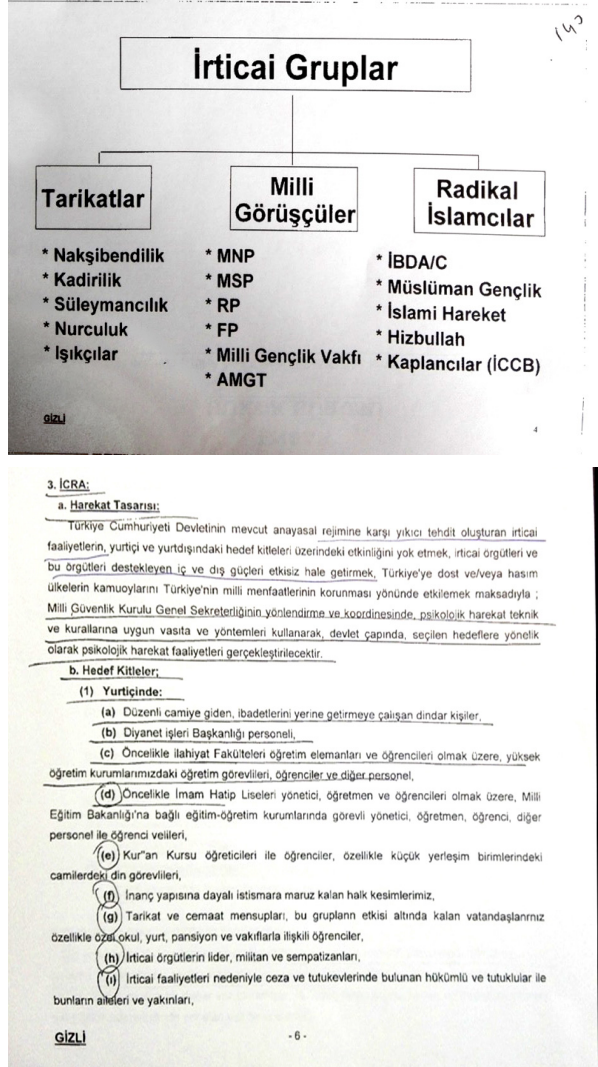
28 Şubat darbesi muhafazakâr insanlar, muhafazakâr siyasiler, vakıflar, dernekler ve kuruluşlara karşı yapılmış bir darbedir. Onun için 1990-2000 yılları arası işlenen cinayetlerde ya ölen ya da öldürülen kişilerin dinci olduğu iddia edilmiştir.

Darbeciler, irticai örgüt olarak muhafazakâr kesimin örgütlendiği siyasi parti, vakıf, dernek ne varsa hepsini yasa dışı gibi göstermek istemiştir.

28 Şubat darbesinin uygulamasına yönelik hazırlanan psikolojik harekât planında darbenin hedef kitlesinin, "Cami cemaati, Diyanet, ilahiyat fakülteleri, imam hatip okulları, Kur'an kursları ve cemaatlerin vakıflarıyla dernekleri" olduğu açıkça belirtilmektedir.

b) 15 Temmuz hazırlık cinayetlerinden Danıştay cinayetinde öldürülen hâkimin "başörtüsü aleyhinde karar verdiği için öldürüldüğü" algısı yayılarak laik - anti laik çatışması tırmandırılmak istenmiştir. 28 Şubat darbesinin hazırlığı için öldürülen Bahriye Üçok, Muammer Aksoy ve Uğur Mumcu cinayetleri gerekçe yapılarak başka cinayetler işleyebilir gerekçesiyle *Selam Tevhid* örgütü ihdas edilmiştir. 2012 MİT operasyonu, 17-25 Aralık operasyonları ve MİT Tırları operasyonu, 15 Temmuz darbesi hazırlığı kapsamında yapılmış operasyonlardır.

c) İran, 28 Şubat darbesinde Türkiye içi dinci örgütleri organize etmekle suçlanarak, diğer taraftan laik düşünceli kişilerin öldürülmesi İran'ın yönlendirmesiyle işlenmiş cinayetler gibi gösterilerek uluslararası cinayet şebekeleri gizlenmiştir. İlginç bir örnek: Çetin Emeç, 1990 yılında öldürülmüş bir gazetecidir. O zamanlar "İran destekli örgütler tarafından öldürüldü." diye ilan edildi. Çetin Emeç'in eşi, 2010 yılında yaptığı açıklamada "Çetin Emeç'i devletin içindeki yapı öldürdü, o zaman İran öldürdü demek işimize geldi." demiştir. Darbeciler tansiyonu yükseltmek için işledikleri cinayetleri başkalarına yükleyerek bir taşla birkaç kuş vurma hedeflemiştir.

Diğer taraftan 24 Ocak 1993 tarihinde Uğur Mumcu'nun İsrail'den gelen ekipler tarafından öldürüldüğüne dair MİT yazısı var. 28 Şubatçılar ve FETÖ'ye göre Uğur Mumcu'yu İran yanlısı Tevhid Selam örgütü öldürdü. Halbuki devletin resmî kurumu MİT, Uğur Mumcu'nun İsrail ajanları tarafından öldürüldüğünü söylüyor.

d) 15 Temmuz darbesinin de ana ekseninde yine İsrail var.

Sayın Cumhurbaşkanı'nın 2009'un Ocak ayında Davos'ta yaptığı "katil İsrail" çıkışı üzerine 15 Temmuz darbesinin fitili ateşlenmiştir. Nitekim İsrail'in öldürdüğü Uğur Mumcu cinayetini işlediği algısı oluşturulan Selam Tevhid örgütüyle ilgili istihbari çalışmalar 2009'da yeniden başlatılmış; 2010'da İsrail'in ve ABD'nin talimatıyla adli takibe geçilmiş; 17-25 Aralık'ta A planı, yargı - polis darbesine teşebbüs edilmiş, 15 Temmuz'da silahlı askerî ve polis gücüyle nihai darbe vurulmak istenmiştir.

4-Dış Kaynaklar

a) 28 Şubat darbesi ABD, Avrupa Birliği ülkeleri ve İsrail tarafından desteklenen bir darbedir. Bunlarla ilgili görüşme tutanakları ile mevcut detaya girmiyoruz. Ancak Refah Partisinin saf dışı ve irtica tehlikesinin bertaraf edilmesi yönünde telkin / tavsiye -bize göre talimatlar- verilmiştir.

b) 15 Temmuz darbe sürecinde ABD Elçiliği üzerinden yapılan yönlendirmelerin gizli bir tarafı kalmadığı bilinmektedir. İncirlik Üssünden kalkan tanker uçakların darbecilere havada yakıt takviyesi yapması, Cumhurbaşkanı'nın uçağının rotasının ABD'li kuruluşlar tarafından yayımlanması, ABD'nin doğrudan darbenin içinde olduğunu teyit etmektedir. Avrupa ülkelerinin Gezi kalkışması ve sonrasında verdikleri desteklerse gizli değil. *Selam Tevhid kumpası, 17-25 Aralık kumpaslarının* arkasında İsraili yöneticilerin yaptıkları açıklamalar olduğu hususu da bir sır değildir.

5-Yerli İşbirlikçiler

a) 28 Şubat'ta; silahlı güç olarak asker ön plana çıkmıştır. Beşli çete sivil kurumlar, FETÖ, İzzet Baysal gibi bir kısım kişiler de lojistik ve maddi destek vermiştir.

b) 15 Temmuz darbe süreci silahlı asker ve polisin öncülüğünde özellikle de FETÖ iltisaklı sivil kişi ve kuruluşların desteklediği bir darbedir. 28 Şubat'ta tüm okullar, televizyonlar ve diğer

kuruluşlarıyla darbeye destek veren FETÖ, 15 Temmuz'da yargı güçleriyle silahlı güçlerini öne sürmüş; sivil yapıları da darbenin halk üzerinde etkisini artırmasına dönük çalışmaya destek vermiştir.

28 Şubat 1997 Darbesinde Ortaya Çıkan Sonuçlar:

Bu dönemde uygulanan zulümlere birkaç örnekle değinmek gerekirse;

a) Kılık kıyafet üzerinden sosyal ve psikolojik zulümler icra edilmiştir.

b) Yıllarca görev yaptıkları kurumlarda "ideolojik ve siyasi amaçla huzur bozucu" olarak nitelenen -kadın ve erkek- binlerce insan, yöneticilerin kararıyla aşından, işinden edilmiştir.

c) Herkesten daha iyi çalıştığı ve onlarca ödül aldığı halde kendisinin ya da ailesinin kılık kıyafeti yüzünden şehirden şehre ya da belirli kurumlar arasında sürgün hayatı yaşayanlar.

d) 11-12 yaşlarından itibaren polis-jandarma ve benzeri güvenlik birimlerinin coplarıyla, biber gazlarıyla tanışan ve zaman zaman da 4-5 polisin kas gücü karşısında direnme gücünü kaybeden küçücük kız çocuklarına yapılanlar. (Zeytinburnu İHL, Eyüp İmam Hatip Lisesinde olanlar, Bakırköy İmam Hatip Lisesi öğrencisinin 3 erkek 1 kadın polis tarafından başının açılması. Güngören ve Tuzla [Pendik İHL] öğrencilerinin minibüslere alınarak okuldan ve evlerinden kilometrelerce uzak mahallere bırakılan kız öğrencilerin olayları.)

e) İdareciliğinde başarılı olsa dahi eşi başörtülü olduğu için idareciliğe layık görülmeyip müdürlük görevinden alınanların olayları

f) Kılık kıyafet -başörtülü olmak-, vatandaşlık haklarının kullanılmasında engel kabul edilmiştir. Can yakıcı uygulaması, *Medine Bircan* isimli hanımın hastanede tedaviye alınmamasıyla yaşanmış ve olay, kadının ölümüyle sonuçlanmıştır.

Bu dönem; bedenen yaşayan ancak ruhen öldürülmüş insanların yoğun olduğu bir dönemdir.

Bu dönemde alabildiğine hırçınlaşan yargının, vatandaşları “kan emici vampirler olarak” niteleyecek kadar gözünü kan bürümüştür. Refah Partisi kapatma davasında, vampir ruhlu başsavcı, -Vural Savaş isimli kişinin- darbecilerin verdiği görevi layıkıyla yaptığını göstermek için olsa gerek Refah Partisine oy veren milyonları “vampir” olarak niteleyebilmiştir.

Fazilet Partisinin kapatılması ve AK Partinin kapatılma girişimi aynı süreç ve düşüncenin devamıdır.

Yine güdümlü ve talimatlı yargıyla, yıllarca hapse mahkûm edilerek hapse tıklan “suçsuz-günahsız insanların” var olduğu bir süreçtir.

28 Şubat darbesi süreci birinci tehdit irtica algısına dayandırılmış, irtica nitelemesinde de başörtülü olanlar birinci hedef haline getirilmiştir.

Darbe, 28 Şubat kararlarının alınmasından itibaren hedef kitle üzerinde etkisini göstermeye başlamıştır.

Her biri, yıllardır kamu görevi yapan -öğretmen, doktor, memur vs.- yüzlerce başörtülü, bu süreçte yavaş yavaş ölüme zorlanan bir hasta konumuna sokulmuştur.

Meslekten çıkarılan başörtülü öğretmen hanımların darbenin sürüklediği haletiruhiyelerini hiç unutamayız. On beş yıla yakın zamandır öğretmenlik yapmışken görevden atılan bir öğretmen hanımla ilgili açılan idari davalar reddedildiği haberini kendisine verdiğim zaman bana söylediklerini hiç unutamam: *Avukat Bey lütfen bana bir yol gösterin. Müslümanca yaşayabileceğim bir yer arıyorum. Gidebileceğim bir yer varsa kendi ülkedeki büyükelçiliğine gidip iltica talep edeceğim. Nefes alacağımız bir alan bırakmayan bu ülkede daha ne kadar dayanabilirim? Mesleği elinden alınmış, rızkını kazanması engellenmiş insanlar olarak dayanacak gücümüz kalmadı!*

İlahiyat fakültesinde öğrenim gördüğü halde başı örtülü olduğu için okula alınmayarak kaydı yapılmayan 3. sınıf bir hanım öğrencinin davasını açmak üzere bize bilgi verirken gönderdiği mektup, yıllarca unutulamayacak nitelikteydi. Öğrenci kendisinin üç yıldan bu yana öğrenci olduğu ilahiyat fakültesinde bir anda yabancı hâle sokulduğunu, fakülteye giden yol üzerinde bulunan evlerinin penceresinden okula devam eden öğrencileri seyreden bir konuma getirildiğini,

her sabah okula gidip her akşam okuldan evlerine dönen öğrencileri izleyerek gözyaşı döktüğünü ifade eden mektup, başörtülülere yaşıttan işkencenin ve imha politikasının örneğidir.

Tabii ki darbe sürecinin mağdurları sadece başı örtülüler değildir. 1990’lı yıllarda askerî birlikten ihraç edilmiş bir Müslümanın yaşadıkları da oldukça ilginç, acıtıcı ve incitcidir. Bu kişiler, askerlikten ihraç edildikten sonra sivil hayatta da takip edilmekte, onlara herhangi bir yerde iş verilmesi de engellenmektedir. 1994 yılında İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığına kazanan Recep Tayyip Erdoğan, askerlikten ihraç edilmiş birçok kişiyi belediyenin muhtelif birimlerinde işe aldığı gibi bu kişiyi de işe almıştır. 28 Şubat darbe sürecinde Büyükşehir Belediye Başkanı Erdoğan’ın hapse atılmasından sonra belediye üzerinde oluşturulan baskıyla, askerlikten ihraç edilmiş olup belediyede işe alınanların işten çıkarılması istenmiştir.

Nadir Abay da askerlikten ihraç edilmiş biri olarak belediyenin bir biriminde ailesinin ve çocuklarının rızkını temin etmek üzere çalışırken sabahleyin evinden işe gitmek üzere eşi ve çocukları tarafından uğurlanır ve akşama kazasız belasız dönmesi için dua edilir.

İş yerine geldiğinde, bölüm şefi tarafından işine son verildiğine dair eline bir yazı tutuşturulur. Yazıda belediyedeki işine son verildiği bildirilmektedir. Ne olduğunu, hangi gerekçeyle işine son verildiğini sorsa da herkesten “Bir şey bilmiyorum” cevabını alması, olayı daha da gizemli kılmıştır. Ancak bu yazı üzerine Abay, uzun süre işsiz güçsüz dolaştığı günlere geri döndüğü endişesiyle soluğu bizim büroda aldı. Yazıyı okuyup yorumlamamızı beklerken diğer taraftan “Rızıklarımı kazanarak akşam eve dönüşümü bekleyen eşime ve çocuklarıma ne diyeceğim şimdi?” diyordu. O kişinin gözyaşları içinde anlatmaya çalıştığı olay anlaşılabilir değildi? Hem işten çıkarılıyorsunuz hem de herhangi bir gerekçe göstermiyorlar. Ya da belediye yöneticileri, darbecilerden gelen baskı nedeniyle işten atma gerekçesini bile açıklayacak gücü kendilerinde bulamıyor.

Bakırköy Sağlık Meslek Yüksekokulunda öğrenci bir hanım, İstanbul Üniversitesinin yasağıyla birlikte okula alınmaz olmuştur. Okula girmekte ısrar etmişse de bilcümle yönetici ve güvenlikçi iş birliğiyle okula alınmayan bu öğrenci adına, Bakırköy Cumhuriyet Savcılığına okul idaresi ve güvenlikçiler tarafından öğrencinin “eğitim hakkının engellendiği” gerekçesiyle suç duyurusunda bulunduk. İfadeler alındıktan sonra bir de ne görelim? Eğitim hakkı engellendiği iddiasıyla suç duyurusu yapan öğrenci hakkında “okula girmeye çalışması nedeniyle okulda eğitim yapılmasını engellediği” gerekçesiyle dava açılmış!

28 Şubat darbe süreci bunlar gibi yüzlerce belki de binlerce olaya, acıya, ızdıraba ve akıl almaz uygulamalara neden olmuştur. Bu uygulamaların birçoğu insanlar üzerinde uzun süre atamayacakları psikolojik etkiler bırakmıştır.

Darbe sürecinde;

1. Asker içinde özellikle Deniz Kuvvetlerinin başını çektiği yasa dışı bir örgütlenme oluşturulmuştur. Bu örgütlenmeye de “Batı Çalışma Grubu” kod adı verilmiştir.

2. 28 Şubat darbesinin, psikolojik harekât üzerine bina edilmesi kararlaştırılmış; geçmişte askerî hiyerarşi içinde bulunmayan bu psikolojik harekâtları planlayıp uygulayacak ve takip edecek “Psikolojik Harekât Dairesi” kurulmuştur.

3. Darbeciler, siyasi iktidarı etki ve baskı altına alabilmek ve mütemadiyen kontrol etmek için *Kriz Yönetim Merkezi Yönetmeliği*'ni hazırlamış ve Demirel'in de baskısıyla Başbakan Erbakan'a imzalatmıştır. Bu yönetmelik basına “Darbe otomatığe bağlandı.” şeklinde yansımıştır. Nitekim bu yönetmeliğe bağlı olarak MGK darbecilere teslim edilmiş, Başbakanlık'ta başbakanı ve bakanları kontrol etmek üzere “Başbakanlık Takip Kurulu” oluşturulmuştur.

11 Ocak 1997 tarihinde Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe sokulan *Kriz Yönetim Merkezi Yönetmeliği*'nin darbe öncesinden imzalatılmış ve yayımlanmış olması, darbenin daha önceden planlandığını göstermiştir.

4. Batı Çalışma Grubu (BÇG) örgütüne bağlı olarak *istihbarat ağı* oluşturulmuştur. Askerî şahıslar, silahlı kuvvetler personeli, asker aileleri, bazı STK temsilcileri ile muhtelif iş adamları bu istihbarat ağında haber elemanı olarak kullanılmıştır.

5. BÇG örgütü darbeyi gerçekleştirmek, iftira, aşağılama, itibarsızlaştırma; uyuşturucu kullanımını teşvik ve sahte belge hazırlama gibi yasa dışı birçok eylemi meşru kabul ederek uygulamaya koymuştur.

1993 yılında Bingöl yolunda 33 erimizin katledilmesi emrini veren *Parmaksız Zeki* kod adlı Şemdin Sakık'ın, Diyarbakır Devlet Güvenlik Mahkemesi Savcılığında verdiği ifadeye ekleme ve çıkarma yapılarak şekillendirilen Refah/Fazilet Partisinin PKK ile iltisaklı ve irtibatlı olduğuna dair beyanları, Refah/Fazilet aleyhine kapatma davalarında kullanılmıştır.

6. Yargı erkinin yetkilileri, başkanlar, başsavcılar, Yargıtay, Danıştay, AYM üyeleri ve birçok hâkim ve savcı, Genelkurmay’da toplanarak darbecilerden gelen emirlere harfiyen riayet etmeleri gerektiği, aksi hâlde silah bile kullanılabilceği belirtilerek tehdit edilmiş; darbe sürecinde darbeye maruz kalanların açmış olduğu davaların tamamının reddi sağlanmış, birçok insana hapis cezaları verdirilmiştir.

7. Mezuniyet töreni yapılan Sivas Hürriyet Meslek Yüksekokulunda birinci olan başörtülü hemşireye yemin ettirilmemiş; hemşire, başından tutulup ağzı kapatılarak ve sürüklenerek salondan atılmıştır.

8. Darbeci BÇG örgütü, toplum üzerinde baskı oluşturulmasının yanı sıra İslami kural ve kaynakların nasıl bozulabileceğine dair çalışma da yapmış, bu nedenle “Kur’an’ın Türkçe okunması, tesettürün dinde yer almadığı, dinde zorlama olmadığı, tesettür kullananların şeriatçı olduğu” gibi konuları tartışma konusu yaparak toplumun kafasının karıştırılmasını istemiştir.

Bu amaçla Faik Bulut isimli kişiye irtica, başörtüsü, tesettür gibi konularda görüş hazırlatılarak bunun YÖK’e, Millî Eğitim Bakanlığına, Başbakanlık Takip Kurulu üzerinden tüm bakanlıklara ve illere gönderilip toplum üzerinde uygulanması sağlanmıştır.

Bu kapsamda kamuda çalışan başörtülü memurelerin işine son verildiği gibi Elezher Üniversitesi mezunlarından herhangi bir kamu kurumunda yer alanların diplomaları iptal edilerek “istihdam edilmeleri” engellenmiştir.

“Siyasi İslam’la mücadele” adı altında özellikle imam hatip okullarına karşı “birçok psikolojik harekât planı” uygulanmıştır.

Sonuç olarak;

Bugün darbecilerin, çetelerin, mafyanın ve derin yapıların hesap verdiği bir sürece gelinmişse de bu, kolay olmamıştır.

Bizler, milletimiz, yapılanları unutursak darbeciler ve derin yapılar tekrar uyanacaktır.

On yedi yıllık iktidar sürecine rağmen AK Partiye operasyon yapılması, millete karşı *15 Temmuz darbe girişimi*, bu sürecin devam ettiğinin ve darbecilerin hâlâ ayakta olduğunun açık delilidir.

KARADAYIDAN ÜST DÜZEY KABUL

1995 yılında Genelkurmay Başkanı olan Orgeneral İsmail Hakkı Karadayı, Gülen örgütünün üst düzey yöneticilerini Genelkurmay Başkanlığı'nda ağırılarak plaket vermiş ve Gülen Örgütü'nden övgülerle söz etmişti. Bu kabule ilişkin görüntüler basında yer almıştı. 28 Şubat soruşturması ve kovuşturma aşamasında dönemin üst düzey bürokrasisi hakkında tutuklama kararları çıkarıldı. Bir çoğu uzun süreler cezaevlerinde kaldı. Ancak, bizzat Z.Başkan Çevik Bir'in ifadelerine de yansayan ve 28 Şubat sürecini başlatan kişi olduğu belirtilen Karadayı, paralel yapının yargıdaki uzantıları sayesinde, bu süreçte dışarıda kaldı.

Darbeci Çetin Doğan ne diyor? “Bunlara -dindar kesim- merhamet yok, acıma yok; tepeleme var, ezme var.”

15 Temmuz darbesinde milletin evine, özel harekâta ve meclise bomba yağdıran darbecilere “Eline sağlık” diyen FETÖ’cü darbeciler; dindar kesim üzerinde etkin olarak onların direncini kırmada görev alan Fetullahçı Terör Örgütü 28 Şubat darbesinin de ortağıdır.

Tepelenmek ve ezilmek istemiyorsak yapılanları unutmayacağız ve unutmadığımız müddetçe onlar da darbe yapmaya teşebbüs edemeyeceklerdir.

SEMPOZYUM
FOTOĞRAFLARI

Sempozyum Açılış

Abdulhamit Gül - T.C. Adalet Bakanı

Av. Yasin Şamlı - İstanbul 2 Nolu Barosu Başkanı

Prof. Dr. Mahmut Ak - İstanbul Üniversitesi Rektörü

Dr. Abdullah İslamoğlu - Hukukçu Akademisyenler Derneği Başkanı

1. Oturum

Oturum Başkanı - Prof. Dr. Refik Korkusuz - Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fak. Dekanı

Dr. Rasim Koç - Araştırmacı Yazar

Dr. İsmail Çağlar - Medeniyet Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Öğretim Üyesi

Prof. Dr. Ahmet Gökçen - Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi

Yasin Tütüncü

2. Oturum

Oturum Başkanı - Av. Selçuk Kar

Av. Mehmet Alagöz - 15 Temmuz Darbe Davaları Platformu Başkanı

Av. Sami Kabadayı

3.Oturum

Oturum Başkanı - Av. Necati Ceylan - UHUB Genel Sekreteri

Av. Hüsnü Tuna

Av. Niyazi Paksoy

Sempozyum Genel

Sayın Prof. Dr. Mahmut Ak'a Kitap Takdimi

Sayın Abdulhamit Gül'e Kitap Takdimi

Sempozyum Genel

Kapanış

TÜRKİYE HUKUK
P L A T F O R M U